

A KRISTI
UKŠTYN

Richard Rohr

KRISTI
AUKŠTYN

A KRISTI UKŠTYN

Dvasinė branda antrojoje gyvenimo pusėje

Richard Rohr

KATALIKŲ
PASAULIO
LEIDINIAI

UDK 159.922.6

Ro-63

Versta iš: Richard Rohr

FALLING UPWARD

A Spirituality for the Two Halves of Life

Jossey-Bass, San Francisco

Iš anglų kalbos vertė

ASTA LESKAUSKAITĖ

Copyright © 2011 by Richard Rohr. All rights reserved.
This Translation published under license.

© UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“, 2015
www.katalikuleidiniai.lt

ISBN 978-9955-29-290-6

☞ *Didieji ir svarbiausi gyvenimo klausimai iš esmės yra neišsprendžiami. Iš jų galima tik išaugti.*

CARLAS GUSTAVAS JUNGAS

☞ *Pirma nupuolame, po to keliamės iš nuopuolio. Tiek viena, tiek kita yra Dievo gailestingumas!*

JULIJONA NORIDŽIETĖ

*Broliams pranciškonams,
padėjusiems man išsiugdyti dvasingumą ir
puikius pirmai gyvenimo pusei reikalingus įgūdžius,
suteikusiems pagrindą, erdvę, pašaukimą –
galimybę patirti nuostabią tolimesnę kelionę.*

Turinys

Kvietimas tolimesnei kelionei	9
Įžanga	15
I. Dvi gyvenimo pusės	41
II. Herojaus kelionė	57
III. Pirma gyvenimo pusė	65
IV. Gyvenimo tragizmas	95
V. Suklupimas ant pažaidos akmens	107
VI. Neišvengiama kančia	115
VII. Namai ir namų ilgesys	131
VIII. Amnezija ir Didžioji Mozaika	143
IX. Antrosios amžiaus pusės paprastumas	153
X. Šviesus liūdesys	165
XI. Šešėlių šalis	175
XII. Nauji sunkumai ir naujos kryptys	187
XIII. Kristi aukštyn	205
Epilogas. Thomo Mertonso eilėraščių meditacija	215
Literatūros sąrašas	219

Kvietimas tolimesnei kelionei

*V*isų mūsų laukia kelionė į antrą gyvenimo pusę. Toli gražu ne visi ten nukeliaujame, nors senstame visi. Dėl tam tikrų priežasčių tolimesnė kelionė yra didelė paslaptis. Daugelis net nenutuokia tokią esant. Pernelyg mažai žmonių apie tai žino, kalba ar supranta, jog ji kitokia nei pirmos gyvenimo pusės kelionė. Tad kodėl apsisprendžiau bent kiek nušviesti šį kelią? Kodėl manau turįs ką apie tai pasakyti? Ir kodėl rašau sėkmingiems pirmos gyvenimo pusės keliauninkams?

Jaučiu paskatą rašyti, nes keturiasdešimt metų kaip pranciškonas mokytojavau įvairiose institucijose, bendravau su skirtingas religijas išpažįstančiais žmonėmis visame pasaulyje ir supratau, kad daug (jei ne dauguma) žmonių ir institucijų nepajėgia išsivaduoti iš pirmos gyvenimo pusės rūpesčių. Noriu pasakyti, kad daugelis nepaliauja rūpinęsi, kaip įgyti pranašumą ir susikurti savo Aš, siekia saugumo, dažnai – bendravimo su įtakingais žmonėmis ar dalyvavimo svarbiuose projektuose. Negalima nuneigti šių tikslų pozityvumo ir reikalingumo. Kiekvienas stengiamės rasti tinkamą

svirtį ir vietą kojai pastatyti, kad galėtume pajudinti pasaulį. Jei neatliktume šios pirmos ir svarbiausios užduoties, pasaulis būtų daug blogesnis.

Bet, mano nuomone, ši pirmos gyvenimo pusės užduotis tėra starto linija. Tai viso labo apšilimas, bet ne visa kelionė. Tik plaustas, o ne krantas. Žinodami, kad jūsų laukia tolimesnė kelionė, visai kitaip atliktumėte „apšilimą“ ir geriau pasiruoštumėte ateičiai. Žmonės, nepaisant to, kiek jiems metų, turi žinoti apie visus gyvenimo etapus: kokie jie būna ir kur link veda.

Apie tolimesnę kelionę esame girdėję iš aiškiai ir įkvepiančiai pasakojančių kitų ten jau keliaujančių žmonių, iš šventų ir pasaulietinių leistikų kelionėn kviečiančių tekstų, iš savų įžvalgų, kilusių stebint šioje nepažįstamoje teritorijoje atsidūrusius žmones, taip pat ir tuos, kurie, regis, niekada nepajudėjo jos link. Tolimesnė kelionė paprastai panašėja į viliojantį kvietimą, ji tarsi pažadas ar viltis. Esame kviečiami, bet ne verčiami į ją leistis, – tai paaiškinama galbūt tuo, kad kiekvienas iš mūsų turime laisvai ryžtis šiai kelionei, su savimi gabendami visą netvarkingą ir apšepusį unikalių gyvenimiškųjų patirčių bagažą. Iš mūsų nereikalaujama to daryti, kaip ir neprivaloma to daryti vienam. Panorėję šioje tolimesnėje kelionėje *galime* rasti rodyklių, bendra patirtimi grįstų pavyzdžių, naujų tikslų, vieną kitą perspėjimą ir net asmeninių vedlių. Viliuosi galėsiantis jums pasitarnauti, nes šioje knygoje pasiūlysiu šiek tiek viena ir kita.

Pasitelkęs minėtus šaltinius ir išteklius, įgaunu drąsos ir ryžto pabandyti nusakyti, kur vyks ši toli-

mesnė kelionė, nepamiršdamas pakalbėti apie pirmąją kelionę, tačiau svarbiausia – atkreipdamas dėmesį į pereinamojo laikotarpio patirtis. Iš skyrių pavadinimų matysite, kad įprastas virsmo patirtis laikau neišvengiama kančia, tai – klupinėjimas ant pažaidos akmenų, kova su įsivaizduojamais priešininkais, o dažnai ir maudžiantis troškimas atrasti save, troškimas kažko daugiau, arba to, ką aš vadinu namų ilgesiu.

Tikiuosi, įsitikinsite šio žemėlapiu neklaidingumu – tai sielos tiesa, kurią pažįstame „lyg veidrodyje, mėšlungio pavidalu“ (1 Kor 13, 12) ir tuo pat metu visai aiškiai. Tačiau bet koks veidrodis yra žmogaus rankų (šiuo atveju – mano) kūrinys. Kalbėdami apie dvasinius dalykus, neišvengsime metaforų ir simbolių. Dieviškoji šviesa sklinda iš kitų šaltinių, tačiau ji neišvengiamai atsispindi mumyse, keliaujančiuose savo kelionę. Kaip neseniai man lankančias Keiptaune pasakė Desmondas Tutu: „Mes, Richardai, esame tik lemputės, mūsų užduotis – likti įsuktiems!“

Tikiu, kad mūsų tapatybę, Tikrąją Savastį¹, unikalų savąjį planą Dievas išspaudžia mumyse nekalto mūsų pradėjimo metu. Nepakartojamu, tik mums skirtu antspaudu Gamintojas užantspauduoja gaminį pačiu pradiniu momentu! Kiekvienam atseikėta kažkiek metų, kad atrastume tą tiesą, apsispręstume ir visapusiškai išgyventume savo likimą. Jei to nepadarome, mūsų

¹ Leisiu sau šią frazę rašyti didžiosiomis raidėmis, norėdamas pabrėžti, jog turiu galvoje pamatinę savastį, kurią turime Dieve. (Čia ir kitur – aut. past., jei nenurodyta kitaip.)

Tikroji Savastis niekada nebus mums sugrąžinta tokia, kokia buvo skirta iš pat pradžių, – galbūt todėl beveik visos religinės tradicijos tam nusakyti parenka didelės prasminės įkrovos žodžius – „dangus“ ir „pragaras“. Sielos atradimas yra lemtingas, nepaprastai svarbus kiekvienam asmeniškai ir visam pasauliui dalykas. Mes negaminame ir nekuriame savo sielos – tik ją auginame. Esame nerangūs savosios sielos prievaizdai. Privalome pabusti. Svarbiausia dvasingumo ugdymo užduotis – išmokti netrukdyti sielai pabusti ir natūraliai augti. Turime *pamiršti* daug išmoktų dalykų, grįžti prie pamatinio gyvenimo, „paslėpto Dieve“ (Kol 3, 3). Taip, pasikeitimas labiau sietinas su grįžimu prie nemokėjimo, nežinojimo, nei su išmokimu, – štai kodėl dauguma religijų vadina šį procesą „nusigręžimu“, „apsigręžimu“.

Genialiausiai, mano supratimu, apie tai prabilo iš tiesų *nepriylgstamas* poetas Gerardas Manley Hopkinas pal. Jono Dunso Škoto² įkvėptame eilėraštyje „Kodėl tulžiai liepsnos spalvos“:

² Pal. Jonas Dunsas Škotas (1266–1308) – pranciškonas, filosofas. Jo mintys padarė didelę įtaką Thomui Mertonui ir G. M. Hopkinsui, juo iki šiol žavisi visi, kuriems artimos dieviškosios laisvės, kosminio Kristaus, nesmurtinio atpirkimo idėjos, ir G. M. Hopkinso eilėraštyje perteikiama „šitoniškumo“ doktrina. Pal. Jono Dunso Škoto įsitikinimu, Dievas kuria ne kategorijas, klases, rūšis, bet unikalius, konkrečiai misijai parinktus žmones. Kiekvienas kūrinys apibūdinamas kaip unikalus „šitas“! Žr. Mary Beth Ingham, *Scotus for Dunces*, St. Bonaventure, N.Y.: St. Bonaventure University, 2003.

Kiekvienas mirtingasis patiria tą patį:
 Suvokia gyvenantis ne išorėje, bet viduje;
 Kiekvieno savastis, kitaip – *aš pats*, – suprantamas
 dalykas,

Kurs reiškia: *aš esu tai, ką darau, – dėl to čia atėjau.*³

Visa, ką galime gražinti Dievui, ir visa, ko Jis iš mūsų laukia, – nuolankiai ir su pasididžiavimu gražinti tai, ką gavome iš Jo dovanai, – tai yra save! Jei tikėtume šventaisiais ir mistikais, galutinį rezultatą Dievas vertina labiau nei mes patys. Kad ir koks būtų slėpinys, mūsų vaidmuo jame – ne paskutinis! Tikras religinis išgyvenimas visada remiasi intuiciviu suvokimu, kad jau esame *įtraukti* į kažką labai gera, nepaisant mūsų pastangų to atsisakyti ar išvengti. Modernioji teologija ypač pabrėžia dalyvavimo būtinybę, nepakanka vien tik stebėti, pritarti, moralizuoti ar tiesiog būti bendruomenės nariu. Svarbu ne tapti nariu, bet atpažinti, kentėti ir džiaugtis savo *dalyvavimu*. Taip įsijungiama į *amžinąjį virsmą*, kurį krikščionys vadina dieviškuoju Švč. Trejybės gyvenimu.

Ar rasime Tikrąją Savastį, didele dalimi priklauso nuo laiko ir laisvės, kurią mes priimame ir pasirenkame per tą mums duotą laiką, akimirką. Iš tiesų gyvenimas yra sanakaupa reikšmingų akimirkų, kurios, jei

³ Gerard Manley Hopkins, *Poems and Prose*, New York: Penquin, 1984, p. 51. (Aut. past.) Jei nenurodyta kitaip, poezijos vertimas – A. Leskauskaitės. (Red. past.)

esame pajėgūs pamatyti, ilgainiui išryškina giluminį mūsų Aš. Neabejotinai, svarbiausia – neužmesti *vidinio plano*, kuris puikiai apibūdina kiekvieno sielą, ir nuolankiai, su meilės ir tarnystės dvasia gražinti tai pasauliui ir Dievui. Kiekvieno kūrinio, kiekvieno asmens prievolė dėti visas pastangas, kad visapusiškai išskleistų savo prigimtį. Tai mūsų gyvenimo tikslas ir giliausia prigimties prasmė. Esame čia tam, kad visiškai ir laisvai gražintume tai, kas buvo mums duota, – šįkart patys, asmeniškai, niekieno neverčiami! Ko gero, tai drąsiausias ir laisviausias veiksmas, kokį galime atlikti, o tam reikia nugyventi abi gyvenimo puses. Pirmoje gyvenimo pusėje išmokstame rašyti, antroje – rašome ir prisiimame autorystę.

Tad pasiruoškite dideliam nuotykiui, kuriam esate gimę. Jei suteršime savąjį dangaus lopinėlių, mūsų gyvenimas praras didžiąją dalį prasmės, o mes susikursime sau pragarą. Pasiruoškite naujai laisvei, surizikuokite daugiau sau leisti, pasiruoškite iš niekur kylančiai vilčiai, netikėtai laimei, pažaidos akmenims, radikaliai malonei ir naujiems, bet būtiniems įsipareigojimams sau ir kenčiančiam pasauliui.

Įžanga

*☞ Eilinis jauno žmogaus tikslas
senatvėje tampa neurotiniu kliuviniu.*

CARLAS GUSTAVAS JUNGAS

*☞ Joks išmintingas žmogus
nenori būti jaunesnis, nei yra.*

INDĖNŲ PATARLĖ

Žmogiškoji patirtis patvirtina dėsni, kad per gyvenimą turime atlikti bent dvi svarbias užduotis: susiformuoti patvarią „talpyklą“ (tapatybę) ir pripildyti ją turinio. Pirmoji užduotis – gyvenimo tikslas – yra savaimė suprantama, tačiau dar nereiškia, kad gerai ją atliekame. Antrojo uždavinio, kiek patyriau, įgyvendinti nesiekiamo – su juo susiduriama. Tik nedaugelis jį įgyvendina iš anksto gerai suplanavę, tikslingai ar aistringai. Galite stebėtis, ar verta gerokai prieš laiką rūpintis būsimos kelionės gidu? Turime tai daryti. Gyvybiškai svarbu žinoti, kas mūsų laukia ir kuo galime pasinaudoti.

Mes esame jaunystės kultūros vaikai, daugiausia besirūpinantys, kaip *sėkmingai išgyventi*. Manau, nesuklysiu pasakydamas, kad iki šiol dauguma kultūrų – tai rodo istorija – ir individų tebegyvena pirmame raidos etape, nes tik tam jiems pakanka laiko. Visi siekiame daryti tai, be ko gyvenime neapsieinama: susikurti savąją tapatybę, namus, užmegzti santykius, susirasti draugų, įsilieti į bendruomenę, užsitikrinti saugumą, kitaip pasakius, – pakloti deramus pamatus savo gyvenimui.

Daug ilgiau trunka tai, ką vadinu „rasti užduotį užduotyje“, – *ką iš tikrųjų veikiame darydami tai, ką darome*. Du žmonės, dirbdami tą patį darbą, gali spinduliuoti skirtingą energiją: vienas daugiau skleis švelnią energiją (*eros*), kitas – labiau neigiamą (*thanatos*). Dauguma mūsų spinduliuojame abi.

Tiesą sakant, į kito asmens energiją reaguojame labiau nei į konkrečius žodžius ar veiksmus. Apsikeitimas energija vyksta nuolat. Kiekvienas tai jaučiame, dėl to kankinamės ar džiaugiamės, tačiau tik vienas kitas gali tiksliai pasakyti, kas iš tikrųjų vyksta. Kodėl mane traukia tas žmogus, o kitam jaučiu antipatiją? Mes trokštame ir mums, neabejotinai, reikia gyvenimo energijos – *eros*! Tai traukianti, kurianti ir siejanti energija.

Kaip tik apie tai kalbėjo Jėzus, sakydamas, kad gerą ir blogą medį pažinsi „iš vaisių“ (Mt 7, 20). Semdama si jėgų iš gyvenimo energijos, bendruomenė ar šeima

išliks vaisinga ir gyvybinga; plintant mirties energijai, tarpsta paskalos, cinizmas ir santykius persmelkiantis nepasitikėjimas. Sunku tiksliai įvardyti, kas vyksta. Tam pasitarnauja antros gyvenimo pusės išmintis, arba tai, ką apaštalas Paulius vadina „dvasių skyrimu“ (1 Kor 12, 10). Norėčiau, kad ši knyga taptų tokios įžvalgos ir išminties mokykla, – labai to viliuosi.

Perėjimas iš pirmos į antrą gyvenimo pusę prasideda tada, kai atkreipiame dėmesį į *užduotį užduotyje* ir siekiame integralumo ją atlikdami. Esame integralūs, kai išgryniname savo intencijas ir nemeluojame sau dėl tikrųjų motyvų. Tai sunkus darbas. Dažniausiai į tą giluminę užduoties pusę nekreipiame dėmesio, kol nepatiriame nesėkmės atlikdami pačią užduotį. Ši schema pasiteisina visada – kodėl taip vyksta, dar turėčiau išsiaiškinti.

Jei kalbėsime sąžiningai, gyvenime, be daug vilčių teikiančio augimo ir laimėjimų, patiriame antra tiek sunkumų ir nuosmukių. Tie sunkumai ir nuosmukiai turi turėti paskirtį, tikslą, kurio iki galo nesugeba paaiškinti nei kultūra, nei Bažnyčia. Daugelį mūsų kančia išmuša iš vėžių, nors taip ir neturėtų būti. Esu pastebėjęs, kad, jei geriau sugebėtume paaiškinti įvykių *seką, vyksmą* ir *tai, kodėl gyvenimas pakrypsta viena ar kita linkme*, neliktų daugelio klausimų ir dilemų. Tai nereiškia, kad galime išvengti kelionės. Kiekvienas pats turi nukeliauti savo kelią, kad jam atsivertų žmogaus gyvenimo vaizdas.

Galbūt tiktų šią knygą, kuri yra tarsi kelio ženklų sistema, pavadinti „Patarimai keliautojams“. Manau, galėtume pavadinti ją medicinos brošiūra, kurioje aprašomi numatomo širdies priepuolio simptomai. Šios knygos skaitymas gali atrodyti laiko švaistymas, tačiau ji gali padėti išspręsti gyvenimo ir mirties klausimą, jei esate patyręs širdies priepuolį. Norėčiau tikėti, kad jums *teks* išgyventi antrą savo gyvenimo pusę ir jūs jo nepatirsite (manau, supratote, kad apie „širdies priepuolį“ kalbu simboliškai!).

Linkėdamas jums pereiti į antrą gyvenimo pusę turiu galvoje ne chronologinį laiką. Kai kurie jauni žmonės, ypač tie, kuriuos anksti pamokė išgyventa kančia, jau yra pasiekę antrą gyvenimo pusę, o kai kurie senyvi žmonės dar tebėra panašūs į vaikus. Jei pagal metus ar dvasinį nusiteikimą esate pirmoje savo gyvenimo pusėje, tikiuosi, kad knyga suteiks jums vertingų nuorodų, perspėjimų, patars, ko atsisakyti, ką leisti, ir parodys daug galimybių. Jei jau esate pasiekęs antrą gyvenimo pusę, viliuosi, ši knyga bent patikins jus, kad nesate išprotėjęs, ir suteiks peno, taip reikalingo kelionėje.

Nė vienas mūsų dvasiškai nesubręstame be kitų žmonių pagalbos ar vien dėl to, kad apsisprendėme subręsti. Mus veda *Slėpinys*, kurį tikintys žmonės teisingai įvardija kaip malonę. Daugumą mūsų jis apgauna arba suvilioja, kiti – norite tikėkite, norite ne – įpuola į jį nusidėdami, panašiai kaip Jokūbas, klausta

pelnęs pirmagimystės teisę, ar Ezavas, netekęs jos dėl vieno neapgalvoto sprendimo (žr. Pr 27). Tuos, kurie nukeliauja visą kelią, Biblija vadina „pašauktaisiais“ arba „išrinktaisiais“, mituose ir literatūroje kartais jie įvardijami kaip „likimo paženklintieji“, „pažymėtieji“, tačiau visada tai yra žmonės, išgirdę stiprų giluminį kvietimą siekti kažko daugiau ir leidęsi to ieškoti, vedami malonės ir drąsos. Daugumai jų stinga palaikymo ir tikrumo, kad tai, ką jie daro, yra teisinga. Ryžtas keliauti stublinamai sutvirtina tikėjimą, įkvepia didžiausiai rizikai ir nuotykiams.

Pažįstama ir įprasta aplinka suteikia netikro saugumo pojūtį, dauguma laikomės įsikabinę jo visą gyvenimą. Tai, kas nauja, visada nepažįstama ir neišbandyta. Dievas, gyvenimas, likimas, kančia duoda mums postūmį – dažnai stiprų, kitaip nepajudame iš vietos. Kas nors turi mums paaiškinti, kad namai kuriami ne tam, kad juose gyventume, o kad iš jų iškeliautume.

Daugelio žmonių niekas nepaskatino leisti į kelionę. Institucijų, įskaitant Bažnyčią, ir mūsų pačių lūkesčiai beveik visada sietini su pirmos gyvenimo pusės užduotimis – jos yra skatinamos, palaikomos, atlyginamos ir vertinamos. Kad ir kokia sukrečianti ir nuvilianti būtų ši žinia, esu patyręs – tai tiesa. Esame labiau linkę išgyventi, nei gyventi, „prasimušti“ ar siekti karjeros viršūnės, nei ieškoti to, kas iš tiesų laikytina viršūne. Vienuolis Thomas Mertonas pabrėžė, kad galime praleisti visą gyvenimą, kopdami sėkmės

kopėčiomis, ir tik pasiekę viršų susivokti, kad kopėčios buvo atremtos ne į tą sieną.

Daugelis jau pirmoje gyvenimo pusėje suvokiame, kad ne viskas vyksta, kaip turėtų, ir, manau, esame teisūs! Mums pasakoma, kad turime suręsti erdvę rūšį ir šiokių tokių būsimų namų pamatus, tačiau neužsimenama apie namo planą, apie tai, kur reikėtų įrengti svetainę, erdvią virtuvę ar erotišką miegamąjį, nekalbant jau apie namų koplytėlę. Tad daug kas, jei ne dauguma, susikoncentruojame ties pirmo (išgyvenimo) etapo plytomis ir cementu, niekada nesusi- mąstydami apie tai, ką vadinu „vienijančia gyvenimo erdve“. Pasak dvasinio vadovo Billo Plotkino, daugelis trypia išgyvenimo šokį, nesuteikdami sau galimybės sušokti sakraliojo.

Kelias aukštyn ir žemyn

Siela patiria daug slėpinių, bet jie atskleidžiami tik to norintiems. Dievas niekada nieko neprimeta. Vienas giliausių, plika akim nematomų slėpinių yra tiesa, kad *kelias aukštyn veda žemyn*. Arba, jei jums labiau patinka, *kelias žemyn veda aukštyn*. Šį judėjimą matome gamtoje: ar kalbėtume apie metų laikų kaitą, apie žemiškąją materiją, ar apie 600 mln. tonų vandenilio, kurį Saulė kasdien sudegina, kad apšviestų ir sušildytų Žemę, ar tai būtų medžiagų apykaitos dėsniai, kai laikomės dietos ar pasninkaujame. Procesas aukštyn–

žemyn vyksta nuolat. Ši schema ryški ir mitologijoje, prisiminkite, pavyzdžiui, mitą apie Persefonę, nusileidusią į požemio pasaulį ir ištekėjusią už Hado, kad į žemę grįžtų pavasarį.

Legendos ir grožinė literatūra nuolat primena, kad, norint ko nors pasiekti, reikia kažką paaukoti. Faustas perduoda savo sielą velniui, kad įgytų žinojimą, Miegančioji Gražuolė miega šimtą metų, kol princas ją pabučiuoja. Šventajame Rašte skaitome, kad Jokūbas tampa Izraeliu, tik po to, kai susigrumia su Dievu ir yra Jo sužeidžiamas (žr. Pr 32, 26–32), o Jėzaus mirtis ir prisikėlimas yra būtina krikščionybės sąlyga. Praradimo ir atkūrimo schema tokia įprasta ir nuolat atsikartojanti, kad vargiai vadintina slėpiniu.

Visgi tai yra slėpinys ir labiausiai dėl to, kad *nenorime* į jį gilintis. Triukšmingai ir įnirtingai kopę aukštyn nenorime būti įtraukti į kelionę, kurioje apima jausmas, kad leidiesi žemyn. Tai neabejotinai svarbiausia priežastis, kodėl dauguma žmonių niekada nepasiekia gyvenimo pilnatvės. Tariami pirmos gyvenimo pusės laimėjimai nustoja savo vertės – atsivėrusią tuštumą reikia užpildyti kažkuo kitu, antraip trypciojame vietoje. Kodėl?

Kad tą slėpinį suvoktume, tenka prarasti darbą, turtą arba reputaciją, pergyventi artimo žmogaus mirtį, remontuoti užlietus namus arba sunkiai susirgti. Schema, tiesą sakant, tokia aiški, kad reikia visiškai nemąstyti arba labai pasistengti, kad nieko nepasimokytum iš

nuolat atsikartojančios gyvenimo pamokos. Kaip tik apie tai daugiausia kalbėjo Scottas Peckas bestseleryje *The Road Less Traveled (Mažumos kelias)*. Kartą jis asmeniškai man pasakė, kad, jo nuomone, dauguma vakariečių yra dvasios tinginiai. Iš tingumo liekame pažįstamame kelyje, net jei jis niekur neveda. Antras termodinamikos dėsnis, kuris teigia, jog be išorinės postūmio jėgos visa nunyksta, galioja ir dvasios srityje. Tik čia „išorinė jėga“, tikrasis dvasingumas, kyla iš vidaus, tačiau apie tai pakalbėsime vėliau.

Kelionėje bus sunkumų, kuriuos vadinu „neišvengiama kančia“. Apie tai kalba įvairūs šaltiniai, pradedant daugiaprasmiu pasakojimu apie Adomą ir Ievą. Taip, jie nusidėjo ir buvo išmesti iš Edeno, tačiau jų poelgis lėmė jų sąmoningumą, sąžiningumą ir paskatino tolimesnei kelionei. Tačiau visko pradžia – nusizengimas. Tik šios šventos istorijos nežinantys žmonės nustemba išgirdę, jog jie suvalgė obuolį. Vos Dievas paliepė jo nevalgyti, žmonės būtinai turėjo jo paragauti! Pirmųjų žmonių istorijoje regime ir save.

Kančia ir nesėkmės ne šiaip *tikėtinos*, lygiai kaip jos neištinka tik blogų žmonių (taip dažnai mano tikintieji) ar nelaimėlių, jas patiriame mes – ne kiti žmonės kitose vietose, – jų neišvengsime, kad ir kokie būtume protingi ar teisingi. Jos neaplenks mūsų – *teks* jas patirti! Praradimai, nesėkmės, nupuolimai, nuodėmės ir tas patirtis lydinti kančia – visa tai yra būtina ir gera žmogiškosios kelionės dalis. Kaip sakė mano mėgsta-

ma viduramžių mistikė Julijona Noridžietė: „Nuodėmė reikalinga!“

Net ir norėdami nepajėgiame išvengti nuodėmių ir klaidų (žr. Rom 5, 12), priešingai – jei pernelyg stengiamės, dažnai iškyla dar daugiau sunkumų. Jėzus mėgsta tokius palyginimus kaip apie muitininką ir fariziejų (žr. Lk 18, 9–14) arba sūnų palaidūną (žr. Lk 15, 11–32), juose vienas personažas viską daro teisingai, tačiau iš tikrųjų klysta, o kitas, daug klydęs, yra teisus Dievo akyse! Tik pagalvokit! Jėzus taip pat sako, jog šį netikėtumą itin stengiasi paneigti ar atmesti *labai turtingi* ir *labai dievobaimingi*. Šios dvi žmonių grupės kuria sau kitokius planus nei kiti ir siekia savo gyvenimo laivus plukdyti kruopščiai parinktu kursu. Iš visų jėgų irkluoja aukštyn, kad tik jų nenublokštų žemyn.

Tokia žemyn–aukštyn perspektyva nesuderinama su vakarietiška pažangos filosofija, nei su mūsų troškimu judėti aukštyn, nei su tikėjimo sampratomis apie tobulumą ir šventumą. Sakome: „Tikėkimės, tai *nėra* teisinga, bent jau ne mano atveju!“ Tačiau amžinosios tiesos, kartais vadinamos išmintimi, teigia, kad būtent taip yra ir bus. Šv. Augustinas tai vadino perėjimo (arba paschos, iš hebrajiško *pesach* – „pereiti“) slėpiniu.

Galime pasitelkti įvairias metaforas: apgręžti arklius, keisti kursą, žaidimo taisykles ir pan. Niekas perversmo nedaro sąmoningai – jis užgriūva. Ypač kruopščiai projektuojantieji savąją karjerą paprastai apsidraudžia, kad taip neatsitiktų. Radikalių pokyčių

nesirenkame – jie ištinka, ir kartais netikintys žmonės yra atviresni pokyčiams nei tikintieji, kurie turi susikūrę asmeninį išganymo planą. Šias mano mintis patvirtina slėpiningi Jėzaus žodžiai: „Šio pasaulio vaikai apsukresni tarp panašių į save negu šviesos vaikai“ (Lk 16, 8). Esu sutikęs pakankamai daug griežtų ir piktų senyvo amžiaus krikščionių ir dvasininkų, kurie bandė neigti šią liūdną tiesą, tačiau ji, regis, pasitvirtina visose religijose, jei tik jos skatina žmones iš esmės keistis.

Aš norėčiau pakalbėti apie tai, kad mintį apie kritimą ir kilimą nuolat netiesiogiai plėtoja dauguma pasaulio religijų, ypač krikščionybė. *Labiau nei nepriekaištingas elgesys mūsų dvasią brandina klaidos*. Tai svarbiausia dvasinio augimo taisyklė, tačiau nė vienas nenorime ja patikėti. Mano nuomone, tai tinkamiausia sąvoka „gimtoji nuodėmė“ prasmė. Regis, musė medaus statinėje buvo nuo pat pradžių, tačiau svarbiausia išgriebti musę, užuot išmetus visą medų!

Jei egzistuoja žmogiškasis tobulumas, jis pasireiškia ne kitaip, tik mūsų gebėjimu susidoroti su visur pasireiškiančiu netobulumu, ypač savuoju. Tik nuolankieji ir uolieji suranda, kurgi taip gerai protingasis Dievas „paslėpė“ šventumą! Savęs tobulu nelaikantis žmogus įstengia sąmoningai atleisti netobulumui ir gyventi su juo, skirtingai nei tas, kuris manosi esąs aukščiau bet kokio netobulumo. Ši tiesa tampa akivaizdi, vos ištariama garsiai. Iš tikrųjų, sakyčiau, kad *tobulumo reika-*

lavimas yra didžiausias gėrio priešas. Tobulumas yra matematinė, arba dieviškoji, sąvoka, gerumas yra nuostabi žmogiška sąvoka, taikytina kiekvienam iš mūsų.

Neigdami savo skausmą, stengdamiesi išvengti daug pamokančių nuopuolių, daugelis apsisaugojo nuo dvasinių duobių – todėl nepasiekė ir dvasinių aukštumų. Pirmoje gyvenimo pusėje esame mokomi būti visais atžvilgiais tyri, „nedaryti to ar ano“, kad išliktume švarūs ir neįskilę geri berniukai ir mergaitės – kaip skautai. Tyrumas ir savidisciplina reikalingi, bent jau pirmoje gyvenimo pusėje, kaip gražiai apie tai rašoma Toroje. Aš pats buvau geras, žvaigždę pelnęs skautas, be to, patarnavau prie altoriaus – dešimtmetis berniukas mindavau dviračiu rytinėms šeštos valandos Mišioms. Manau, jums tai daro įspūdį, kaip ir man.

Niekas netrokšta atsidurti apačioje, kad būtų subrandintas savo paties netobulumo. To nesiekiame ir net neleidžiame sau apie tai pagalvoti, todėl mus pasiekia dieviškojo apreiškimo galia. Svarbiausia Jėzaus žinia tokia: paskutiniai neabejotinai užima gerą starto poziciją, iš kurios gali judėti pirmųjų link, o tie, kurie daug laiko skiria tam, kad būtų pirmieji, gali taip niekada ir nepasiekti finišo. Jėzus aiškiai tai sako ne viename palyginime, tačiau mes, vis dar minantieji pirmos gyvenimo pusės kelią, nesugebame to išgirsti. Ilga Vakarų istorija parodė, jog tai ir buvo evangelizacijos nesėkmė. Mūsų pasipriešinimas šiai žinia yra toks stiprus, kad galima jį pavadinti tiesiog atmetimu – ir

tai daro nuoširdūs krikščionys! *Žmogiškasis ego sutinka su bet kuo, tačiau priešinasi pažeminimui, perkeitimui ir mirčiai.* Ego yra ta mūsų dalis, kuri įsimylėjusi *status quo*, net ir be turinio. Ego prisirišęs prie praeities, dabarties ir bijo ateities.

Keliaudami pirmos gyvenimo pusės kelią visiškai negalvojame apie nesėkmes ir mirtį arba manome, jog tai nelaimė. (Prisiminkime Jėzų: *niekada* nepatyrę pakilimo – vargšai ir nustumtieji į gyvenimo paraštes – yra geroje starto pozicijoje!) Tačiau paprastai, kad judėtume į priekį, susiformuotume savąjį ego ir įgytume pasitikėjimo, mums reikia patirti sėkmę. Būdamas gailėstingas, Dievas pašalina mintis apie mirtį iš jaunų žmonių galvų, tačiau, deja, mes įprantame jas ignoruoti iki to laiko, kai apie tai galvoti pagaliau priverčia mūsų amžius. Kažkada Ernestas Beckeris⁴ įžvelgė, kad pasaulio varomoji jėga yra ne meilė, bet „mirties neigimas“. Kas, jei jis teisus?

Kartais šis nužeminimo tam, kad pakiltume, principas vadinamas „netobulumo dvasingumu“, arba „sužeistųjų keliu“. Juo ėjo krikščionybės šviesuliai – šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresė ir neturtėlio kelią pasirinkęs šv. Pranciškus Asyžietis (beje, nusizeminimą kaip pirmą privalomą žingsnį yra pasirinkusi ir Anonimiųjų alkoholikų draugija). Šv. Paulius šią žinią skelbė

⁴ Ernest Becker (1924—74), JAV kultūros antropologas ir rašytojas, apdovanotas Pulitzerio premija už knygą *The Denial of Death* (*Mirties neigimas*). (Red. past.)

mįslingais žodžiais: „būdamas silpnas esu galingas“ (2 Kor 12, 10). Žinoma, jis turėjo galvoje tai, ką vadino Jėzaus nukryžiuavimo „kvailybe“ – tragišką mirtį, vedusią į prisikėlimą.

Žmonija juda į priekį, tarsi čiuožtu, dėliodama kojas į šonus. Gilindamasis į vyrų iniciacijos temą⁵ atradau, kad „aukštyr–žemyn“ yra svarbiausias ir esminis reiškinys. Matome jį aiškiai pasireiškiantį visoje visatoje, ypač fizikoje ir biologijoje, – tai milžiniško masto entropijos mechanizmas: nuolatinis praradimas ir atsinaujinimas, mirtis ir transformacija, formų ir jėgų kitimas. Kai kas tai vadina „chaoso teorija“, vienintelė taisyklė yra išimtis – jos kuria naujas taisykles. Baugu, tiesa?

Pasirinkusieji ateizmą, šį mechanizmą neigia, o daugelis tikinčiųjų ir dvasininkų, panašu, yra apsisprendę nieko apie jį nežinoti. Esame linkę rinktis vadinamąją minkštą religiją, kuri lengvai numaldo mūsų ego, žmogiškojo tobulėjimo modelį arba „gerovės Evangeliją“, kurią plačiai išpažįsta Vakarai ir tos pasaulio šalys, kurias kolonizuojame dvasiškai. Mes tobulėjame ir vystomės, tačiau ne taip, kaip to norėtų ego. Siela vienintelė tai žino ir supranta.

Nesistengsiu jūsų niekuo įtikinti. Ketinu aptarti dviejų gyvenimo pusių *seką, užduotis ir kryptį*. Tada būsite pasirengę savoms išvadoms. Suprasite, kodėl

⁵ R. Rohr, *Adam's Return: The Five Promises of Male Initiation*, New York: Crossroad, 2004.

knygą pavadinau „kristi aukštyn“. Tie, kas yra tam pasirengę, įsitikins, kad ši žinia akivaizdi – atsidūrusieji „apačioje“ vieninteliai pajėgia suprasti, ką reiškia „aukštuma“. Tik nupuolusieji į dugną gali pakilti ir nepanaudoti „aukštumos“ statuso piktam. Ketinu pakalbėti, ką reiškia – ar galėtų reikšti! – „aukštuma“ antroje gyvenimo pusėje. Ypač norėčiau išsamiau panagrinėti, kaip iš „apačios“ pakylama į „viršų“. *Tai vyksta ne mūsų valia ir ne dėl moralinio mūsų tobulumo* – žinia, kuri visiškai pranoks bet kokius išankstinius mūsų įsivaizdavimus. Patys to nesuprojektuosime. Tai mus ištinka.

Dar vienas perspėjimas, jei neklystu vartodamas šį žodį, – nesužinosite, ar ši žinia teisinga, kol neatsidursite „aukštumoje“. Net nepagalvosite, kad tai gali įvykti, kol nepatirsite „žemumos“ laikotarpio ir neatsidursite iš esmės priešingoje padėtyje su daug brandesne sąmone. Spaudimą patiriame „iš aukščiau“ – vadinkime tai likimu, aplinkybėmis, meile ar Dievu, – visa esybe jam priešinamės ir nenorime juo patikėti. „Kritimas aukštyn“ – tai sielos slėpinys, kuris suvokiamas ne mąstant ar įrodinėjant, bet rizikuojant – bent kartą. Ir leidžiant save vesti – bent kartą. Tie, kurie tam neprieštaravo, žino, jog tai tiesa, tačiau ji paaiškėja tik faktui įvykus.

Turbūt tai paaiškina, kodėl Jėzus aukštino tikėjimą ir pasitikėjimą labiau nei meilę. Reikia išlaikyti pamatinį pasitikėjimą, kad nesubyrėtume vis parpuldami ir

suklysdami. Tik tikėjimas palaiko, kol stovime laukdami ir vildamiesi. Tik tada meilė gilėja. Todėl nieko neturėtų stebinti angliška frazė to *fall in love*⁶. Manau, tuo visa pasakyta. Niekas neįsimylėtų laisva valia, jei iš anksto žinotų, ko meilė iš jo pareikalaus. Paprastas žmogiškas tikėjimas yra tas reikalingas pamatas, ant kurio kuriama meilė. Neabejokite: *didi meilė visada yra atradimas, apreiškimas, nuostabi staigmena, įpuolimas į kažką daug didesnio ir Gilesnio nei mes.*

Jėzus, leisdamasis nuo kalno, ant kurio atsimainė savo mokinių Petro, Jokūbo ir Jono akivaizdoje, paliepė „niekam nepasakoti, ką jie buvo matę, kol Žmogaus Sūnus prisikels iš numirusių“ (Mk 9, 9) – tai yra, kol neatsidursite anapus netekties ir atgimimo. Bandydami perduoti išmintį žmonėms, kurie patys iki jos nenukeliavo, būkite pasiruošę susidurti su dideliu pasipriešinimu, neigimu, atmetimu ir diskusijomis. Kaip rašė apaštalas Morkus, mokiniai „svarstė, ką reiškia „prisikelti iš numirusių“ (Mk 9, 10). Nesugebame įsivaizduoti naujos vietos, kol į ją nepatenkame. Ypač pabrėžiu šią mintį norėdamas, kad suprastumėte, kodėl beveik visi dvasiniai mokytojai liepia jums „tikėti“, „pasitikėti“ ar „palaukti“. *Jie neliepia jums akylai tikėti ir nepasakoja nesąmonių.* Jie liepia jums palaukti, kol patys nukeliausite ilgesnį kelią, ir bando paaiškinti, kad dvasinė kelionė yra realus dalykas.

⁶ Liet. „įsimylėti“, pažodžiui – „įkristi į meilę“. (Vert. past.)

Pirmos ir antros gyvenimo pusės žodynas absoliučiai skiriasi – jį supranta tik nukeliavusieji visą kelią. Keliaujantieji antros pusės kelią pranašesni tuo, kad atsimena ir išlaiko pagarbą pirmos pusės kalbėsenai ir užduotims. *Jie pranoksta ankstesnį patyrimą, kuris tapo jų savastimi.* Tiesą sakant, jei nesugebate panaudoti ir integruoti pirmos gyvenimo pusės išminties, abejoju, ar pasiekėte antrąją. Neišpilkite kūdikio kartu su vandeniu. Žmonės, mokantys kūrybingai laužyti taisykles, žino ir tai, kodėl jos buvo sukurtos. Jie ne šiaip ikonoklastai ar maištininkai.

Ne kartą esu pagalvojęs, kad su tuo sietina simbolinė pirmųjų Įstatymo lentelių, kurias Mozė sudaužė, prasmė – po to jis vėl užkopė į kalną ir Jahvė davė jam naujas lenteles (žr. Iš 32, 19–35). Jas Mozė gavo susitikęs su Dievu – tai viską keičia. Mums tenka nusivilti ir atsisakyti pirminio Įstatymo supratimo. Tik sudaužęs pirmąsias Įstatymo lenteles Mozė tapo lyderiu ir pranašu. Tik tada sugebėjo pamatyti Dievo šlovę (žr. Iš 33, 18 ir toliau) ir jo veido oda švytėjo (žr. Iš 34, 29 ir toliau). Kaip tik tuo, tikėtina, skiriasi pirma ir antra gyvenimo pusės!

Dalai Lama kalbėjo bemaž tą patį: „Gera išmanykite taisykles ir joms pakluskite – tada žinosite, kaip dera jas laužyti.“ Gebėjimas atskirti priemones ir tikslus yra tarsi lakmuso popierėlis, parodantis, ar judate teisinga kryptimi, – tą patį tvirtina visos brandžios pasaulio religijos. Kažkodėl tikintieji yra linę

painioti priemones ir tikrąjį tikslą. Iš pradžių manote, kad Dievui rūpi jūsų laikysena, savaitės diena, kada dalyvaujate bendruomenės pamaldose, jūsų maldų žodžiai ir panašūs dalykai. Jei jūsų gyvenimas yra tapęs nuolatine bendryste su Dievu, žinote, kad visi ritualai, formulės, sakramentai ir praktikos buvo tik generalinė repeticija prieš atsiskleidžiant tikrovei, – kuri yra pats gyvenimas, – galinčiai tapti nuolatine sąmoninga malda. Dievą garbinate sąmoningu savo gyvenimu ir meile.

Visas šis kalbėjimas apie pirmą ir antrą gyvenimo puses, skirtingą jų žodyną, apie kritimą žemyn, kad pakiltumėte, nėra naujiena. Visa tai yra užkoduota ir mitiniuose pasakojimuose. Siūlau atidžiau pažvelgti į vieną garsiausių mitų.

Visų svarbiausias mitas

Skirtingai nei dauguma kultūrų, racionalūs vakariečiai protai nebesupranta mitų ir jų svarbos.⁷ Esame akivaizdi išimtis – vietoj veiksmingų ir gydančių pasakojimų pasirinkome beprasmius, žiaurius ir klaidinančius pasakojimus apie komunizmą, fašizmą, terorizmą, vartotojiškumą, masinę gamybą ir visa, kas iš to kyla. Kitaip tariant, mes visi turime savo *de facto*

⁷ Karen Armstrong, *A Short History of Myth*, Edinburgh: Canongate Books, 2006.

pasaulėžiūrą, kuri apibrėžia tai, kas mums yra svarbu. Paprastai mūsų pasaulėžiūra grindžiama koku nors simboliniu, į visumą ją jungiančiu pasakojimu, pavyzdžiui, istorija apie „sąžiningąjį Abę“, dirbantį medkirčiu Kentuckyje ir studijuojančiu Ilinojuje⁸. Tokie ir panašūs mitai yra tapę įprasta ir efektyvia amerikietiškos pasaulėžiūros, sunkaus darbo ir pasiekimų metafora. Mums net nesvarbu, ar jie atitinka istorinę tiesą.

Tokius mitus kuria kolektyvinė sąmonė. Tai pasakojimai ir vaizdiniai, kurie ne visada teisingi, tačiau paveikūs. Toli gražu ne visada jie grįsti istoriniais faktais, bet kiekviename tokių mitų aptinkame dvasinį genijų. Gyvenimas ir mirtis, paaiškinami ir nepaaiškinami dalykai juose neatskiriamai susipynę, lygiai kaip ir paradoksai, kurių nepriima racionalus protas. Kaip ir gera poezija, mitai nuostabiai paaiškina sunkiai suvokiamas ir painias emocijas, taip mes įgauname galią keisti gyvenimą.

Mitai iš esmės yra teisingi, nes jie veikia! Sakrali mito tiesa net užgriuvus negandoms padeda tautai išlikti sveikai, laimingai ir vientisai. Mitai suteikia gilią prasmę ir perkelia mus į „amžių glūdumas“, kurios apima visą laiką – praeitį ir ateitį, geologinį ir kosmologinį laiką, ne vien trumpą žmogaus gyvenimą ar vieno laikmečio kultūrą. Tokie pasakojimai yra tikrasis

⁸ Turimas galvoje JAV prezidentas Abrahamas Lincolnas, savamokslis teisininkas, kilęs iš neturtingos šeimos. (Vert. past.)

sielos maistas, paprastai jie pradedami: „Kartą, seniai seniai...“, arba: „Žiloje senovėje tolimoje šalyje...“ – jie perkelia mus ten, kur norėtume grįžti. Lotyniškos katalikų maldos dažnai baigdavosi fraze: *Per omnia saecula saeculorum*, kurios laisvas vertimas galėtų būti „per amžių amžius“. Minėdami senus laikus, kita linkme nukreipiame mąstymą, pamatome galutinę perspektyvą, „perkrauname“ save, suteikiame sau pamatą ir taip gyjame. Tampame didingesnio, nei esame mes patys, Slėpinio dalimi. Tai visada žinojo didieji pasakotojai ir dvasiniai mokytojai.

Atminkite, iracionalumas ne visada yra racionalumo priešingybė – galimas ir *transracionalumas*, kuris suvokia daugiau nei racionalus protas; meilė, mirtis, kančia, Dievas ir begalybė yra racionalumą pranokstantčios patirtys. Tai byloja ir mitai, ir religijos. Racionalumą pranokstantis mąstymas padeda mums gyventi atvirame, platesnių horizontų pasaulyje, kad siela, širdis ir protas neužsisklęstų ankštoje, ribotoje erdvėje. Išimtinai racionalus protas yra dualistinis ir nuolat skirsto dalykus į suprantamus ir į tuos, kuriuos laiko „klaidingais“ ar neteisingais.⁹ Kadangi racionalus protas nepajėgia suvokti, tarkim, meilės ar kančios, jis linkęs jų vengti, neigti ar kaltinti kitus dėl jų, neįvertindamas to, kad jos yra didžiausi dvasios mokytojai,

⁹ Richard Rohr, *The Naked Now: Learning to See as the Mystics See*, New York: Crossroad, 2009.

jei tik leidžiame joms tokiomis tapti. Per pastaruosius kelis šimtmečius žmonija prarado mitinę sąmonę ir save nuskriaudė, todėl regime suvešint radikalų fundamentalizmą. Esame papuolę į destruktivių ir „nematomų“ mitų spąstus, nes nesugebame suprasti, kaip veikia gydantys mitai.

Odisėjo mitas

Odisėjo istorija yra klasikinis transracionalus mitas, kuris, kaip daugelis pritarė, yra visų vėlesnių Vakarų pasaulio pasakojimų vertinimo kriterijus ir orientyras. Visi išgyvename mažąsias savo odisėjas – šis žodis kilo iš vardo to žmogaus, kuris kovojo savąją kovą, plaukiojo jūromis ir nugyveno klasikinį tragišką herojaus gyvenimą.

Epe *Odisėja*, kuri Homeras parašė maždaug 700 m. pr. Kr., skaitome apie stulbinamą ir kupiną nuotykių Odisėjo kelionę namo po Trojos karo. Odisėjas bando rasti kelią namo, tačiau jam tenka plaukti pro viliokes sirenas, keisti kelionės kryptį, kad išvengtų vienaakių kiklojų ir lotofagų, stengtis prasmukti pro Scilės ir Charibdės sąsiaurį, įveikti Kirkės ir Kalipsės kerus. Patyręs išbandymų, apgavysčių, klaidų, palaimingų būsenų, dievų ir pabaisų persekiojimų, pagaliau Odisėjas grįžta į gimtąją Itakę, kurioje susitinka mylimą žmoną Penelopę, brangų tėvą, išsiilgusį sūnų Telemachą ir net šunį Argosą. Nuostabus, puikus pasakojimas!

Įpratę prie pasakojimo schemos, teisėtai tikimės „amžinai laimingos“ Odisėjo istorijos pabaigos. Dauguma skaitytojų tiek ir teprisimena: Odisėjas parkeliavo, susigrąžino namus ir susitiko su žmona, sūnumi ir tėvu. Tačiau tuo pasakojimas nesibaigia! Paskutiniuose dviejuose skyriuose, po iš pažiūros puikios pabaigos, Homeras praneša apie *antrą kelionę*, apie kurią iki tol beveik nebuvo užsiminta, ir siunčia Odisėją naujiems žygiams, kuriuos autoriaus lėmimu personažas privalo atlikti.

Užuot ramiai nugyvenęs likusius metus, Odisėjas turi atlikti tai, ką jam išpranašavo aklas regėtojas Teiresijas, – tą pranašystę Odisėjas buvo *beveik pamiršęs* – ir vėl palikti namus. Tai dievų skirtas likimas. Ši naujoji kelionė detalčiai neaprašoma – pateikiami vos keli iškalbingi vaizdiniai. Kai mes, modernūs žmonės, tik pradėdame suvokti ir kalbėti apie antros gyvenimo pusės kelionę, įdomu, ar 700 m. pr. Kr. Homeras, kaip ne vienas senosios graikų literatūros autorius, tiesiog intuityviai suvokė, kad turi būti *kažkas daugiau?*

Tuosyk atėjo vėlė Teiresijo, pranašo Tebų,

Su auksine lazda, <...>

O kai jaunikiams namie jau būsi galą padaręs

Ar gudrumu, arba kalaviją aštrų pastvėręs, –

Irklą patogų paimk ir leiskis į tolimą kelią,

Kolei tu žmones užtiksi, nemačiusius marių plynųjų

Ir neragavusius niekad druska užsūdyto valgio.

Raudonasnapių laivų nebus jie regėję nei matę

Švelniai nudilinto irklo, kurs laivui sparną atstoja.
 Ženklą tikriausią aš tau pasakysiu ir nieko neslėpsiu.
 Kai susitiksi keleivį, kuris ims teirautis nustebęs:
 „Kam tą vėtyklę nešies, ant tvirto peties užsidėjęs?“ –
 Žemėn toj vietoj įsmeik apdilusį irklą patogų
 Ir Poseidonui valdovui sudėki auką gausingą:
 Aviną, jautį ir kiaulių baltilčių vaisintoją kuilį.
 Grįžki atvargęs namo ir sudėki šventas hekatombes
 [šimtą jaučių]

Nemirtingiems dievams, plačiųjų padangių valdovams,
 Tuokart visiems iš eilės. Mirties tu sulauksi ne jūroj –
 Bus ji kaip miegas lengva ir ateis tavęs pasiimti,
 Kai nuo senatvės ramios jau būsi pavargęs, o žmonės
 Laime sau džiaugsis visi. Sakau nesuklysdamas tiesą.¹⁰

Teiresijo pranašystė, kurią Odisėjas beveik praleido pro ausis, regis, yra pranašingas ženklas to, kas laukia kiekvieno mūsų. Čia pateikiu svarbiausių ir mums aktualių minčių santrumpą, kuri, manau, jums daug ką atskleis:

1. Ši pranašystė Odisėjui apreiškiama, kai jis keļiauja per Hada, mirusiųjų karalystę, taigi yra, galima sakyti, dugne. Dažnai atsitinka taip, kad tik tada, kai esame pažeidžiamiausi, įstengiame išgirsti dalykus naujai ir nuoširdžiai imamės atkūrimo darbų.

¹⁰ Homeras, *Odisėja*, iš sen. graikų k. vertė Antanas Dambrauskas, Vilnius: Vaga, 1997, p. 147–148. (Red. past.)

2. Sakydamas ištarmę, Teiresijas laiko rankoje „auksinę lazda“. Mano supratimu, tai simbolizuoja žinios dieviškumą, visavaldę galią, kuri įsiveržia nelaukta ir nekviečiama ir kurios įsikišimo, tikėtina, pats Odisėjas nepageidavo. Dažnai, kad grįztume prie vidinių savo galių, reikia išorinės galios įsikišimo.

3. Po visų pastangų grįžti į Itakę Odisėjui lemta vėl palikti salą ir leistis į naują kelionę po „žemyną“ – mažą savo valdytą salą jis įkomponuoja į, sakytume, didesnę paveikslą. Manau, tikrasis religingumas yra ne kas kita kaip tai, kas padeda mums, kaip atskirybėms, susijungti (*re-ligio*) su Visuma ir patirti Dievą, kurį galime vadinti ir kitais vardais. Savo ruožtu Odisėjo išorinės kelionės tikslas yra *inland*, arba vidinis pasaulis, – kaip tik tokia yra antros gyvenimo pusės užduotis. Kokia puiki metafora!

4. Odisėjui liepiama gabentis su savimi irklą, nes tai pagrindinis prieš tai daugiausia po jūrą keliavusio žmogaus įrankis. Tačiau toli nuo vandenyno sutiktas keliauninkas pamano, jog tai vėtyklė, kuria pelai atskiriami nuo grūdų! Sutiktas keliauninkas Odisėjui yra ženklas, kad tolimesnė jo kelionė baigėsi, toje vietoje jis turi įsmeigti irklą į žemę ir palikti (panašiai per iniciaciją į vyrus jaunuoliai užkasa savo vaikystės žaislus) – tik tada jam leidžiama pagaliau grįžti namo. Taip pirmas veiklos ir atradimų kupinas gyvenimo etapas įgauna galutinę prasmę.

5. Po to Odisėjas turi sudėti auką dievui Poseidonui, kuris lydėjo jį per pirmą kelionę. Aukojimo prasmė suprantama kiekvienam skaitytojui. Aukojant pripažįstama, kad, norint keliauti toliau, tenka kažko atsisakyti, kažką įveikti, atiduoti arba prašyti atleidimo, tik taip gali pelnyti dievų dėmesį.

6. Odisėjui liepiama paaukoti tris gyvulius: laukinį bulių, kuilį ir sunkiai sutramdomą aviną. Abejoju, ar sugalvotume kitus tris vaizdingesnius nesuvaldytos ir nebrandžios vyriškos energijos įvaizdžius. (Moterys gali pagalvoti apie savus atitikmenis.) Į antrą kelionę negalima leisti su pirmos kelionės priemonėmis – jas reikia pakeisti naujomis.

7. Pabaigęs antrą kelionę Odisėjas grįžta namo į Itakę sudėti „šventas hekatombes nemirtingiems dievams, plačiųjų padangių valdovams“. Žmogiškai kalbant, pagaliau jis apsigyvena tikrame pasaulyje; krikščionišką prasmę tai reiškia, jog pagaliau jis tampa visame pasaulyje išplitusios Dievo karalystės gyventoju.

8. Tik baigęs antrą kelionę ir sudėjęs auką Odisėjas gali tarti: „Mirties sulauksiu ne jūroj; / Ji palengva ateis manęs pasiimti vien tuosyk, / Kai nuo senatvės gražios jau būsiu pavargęs, o žmonės / Bus čia laimingi visi.“¹¹ Mirtis paprastai atrodo grėsminga tiems, kurie nespėjo nugyventi savojo gyvenimo. Odisėjas nukeliaavo savo gyvenimo kelią ir yra pasiruošęs laisva valia su juo atsiveikinti.

¹¹ Homeras, *Odisėja*, p. 316. (Red. past.)

Štai pasąmonės išmintis! Dievui nereikėjo laukti, kol žmogaus intuicija įgavo formalų religijos pavidalą. Kaip rašoma antroje Biblijos eilutėje, vėjas iš Dievo dvelkė virš mūsų chaoso nuo pat pradžių (žr. Pr 1, 2), sklido iš kūrinijos „jo amžinoji galybė ir dievytė <...> nuo pat pasaulio sukūrimo“ (Rom 1, 20). Mes negalime teigti esantys išmintingesni už Homerą, nors jis buvo pagonis ir gyveno daug šimtų metų anksčiau nei mes.

Dabar trumpam nukrypkiame nuo šio pamokomo mito ir panagrinėkime nuostabią tolimesnės gyvenimo kelionės patirtį. Mitas kita forma perteikia tai, ką noriu pasakyti. Įsisąmoninkite: *visą pasakojimą įremina siekimas surasti namus ir į juos grįžti, jis nusako ir paaiškina, kas yra namai*. Namai yra pradžia ir pabaiga. Tai toli gražu ne sentimentali sąvoka – namai yra vidinis kompasas ir Šiaurės žvaigždė. Namai – sielos metafora.

Taip, mielos skaitytojos, *Odisėja* yra senas vyriškas pasakojimas, kuriame apmąstoma tai, kas, regis, skiria vyrus ir moteris. Tačiau tai tinka ir jums – tik reikia atrasti.

I skyrius

Dvi gyvenimo pusės

☞ *Gyvenimo popietė kitokia nei rytas.
Tai, kas buvo svarbu ryte, popiet
praranda savąją svarbą – lygiai taip pat
ryto tiesa tampa melu vakare.*

CARLAS GUSTAVAS JUNGAS,
„Psichikos struktūra ir dinamika“

Jau užsiminiau įžangoje, kad pirmos gyvenimo pusės užduotis – sukurti tinkamą gyvenimo „talpyklą“ ir atsakyti į esminius klausimus: „Kaip galiu save įprasminti?“, „Kaip galiu save išlaikyti?“ ir „Kas galėtų būti mano gyvenimo palydovas?“ Antros gyvenimo pusės užduotis yra tiesiog atrasti šios „talpyklos“ turinį, kuris yra skirtas ir kitiems. Kaip sakė Mary Oliver¹²: „Ką planuojate veikti su vieninteliu, laikinu, ypatingos vertės savo gyvenimu?“ Kitaip tariant, „talpykla“ kuriama ne dėl jos pačios, ji reikalinga, kad gyvenimas būtų gilesnis ir pilnesnis, – dauguma mūsų apie tai nė

¹² JAV poetė (g. 1935 m.), apdovanota JAV nacionaline literatūros premija. (Vert. past.)

nenutuokiamė! Pernelyg daug žmonių smarkiai darbuojasi remontuodami „talpyklą“ ir niekada „neužmeta tinklo“ (plg. Jn 21, 6), kad ištrauktų gausingą jiems paruoštą laimikį.

Problema ta, kad pirmoji užduotis iš mūsų pareikalauja tiek daug kraujo, prakaito, kiaušinėlių ir spermos, ašarų ir metų, kad dažnai net neįsivaizduojame, jog turime įgyvendinti antrąją užduotį arba kad iš mūsų tikimasi kažko daugiau. Sakome: „Senieji vynmaišiai yra pakankamai geri“ (plg. Lk 5, 37–38), nors, kaip sakė Jėzus, dažnai jie neišlaiko jauno vynu. Jėzaus žodžiais tariant, jei nepasirūpinsime naujais vynmaišiais, „vynas suplėšys vynmaišius, <...> ir vynmaišiai niekais nueis“ (plg. Lk 5, 37). Antra gyvenimo pusė gali tapti naujo vynu talpykla, jei pirmoje pasirūpinsime stipriais vynmaišiais: išbandytais būdais sieksime vientisumo savo gyvenime. Tačiau paprastai mes siekiame, kad talpykla padidėtų, įgautų naują formą ar net būtų pakeista geresne. Tai didžiausia bėda, bet kartu ir paskata patirti gyvenimo dienovidžio jaudulį ir atradimus.

Įvairios metaforos aiškiai nusako, kuo skiriasi pradedantysis ir žinovas, naujokas ir patirties įgijęs žmogus, pienas ir mėsa, žodis ir dvasia, jaunimas ir senjorai, pakrikštytieji ir sutvirtintieji, pameistrys ir meistras, rytas ir vakaras, Petras „jaunas ir pasenęs“ (plg. Jn 21, 18). Abiejų gyvenimo pusių skirtumą galima išžvelgti tik įžengus į antrą pusę. Tačiau abi jos *persipynusios, antroji*

yra pirmosios pasekmė, ir abi vienodai reikalingos. Dar niekam nepavyko į antrą gyvenimo pusę nuskrieti prisiskaičius apie ją daug knygų, įskaitant ir šią. Malonė skirta tam, kad paskatintų jus judėti pirmyn, – tai ir vyksta. Kažkas yra pasakęs: „Dievas neturi anūkų, tik vaikus.“ Kiekviena karta pati turi atrasti Dvasią. Ant- raip vien reaguojame į ankstesnės kartos pasiekimus, dažnai persistengdami. Pasitaiko ir prisitaikėliškumo, kuris dažnai būna neadekvatus. Nei viena, nei kita nėra pozityvus būdas judėti pirmyn.

Joks popiežius, Biblijos citavimas, psichologinės technikos, maldos formulės, knygos ar guru neatliks už jus to, ką pats privalote padaryti. Neįveikę pirmos kelio dalies niekada nesuvoksite jos svarbos ir ribotumų, nesužinosite, ko *privalu* atsisakyti, nepatirsite nuostabios antros kelionės dalies pilnatvės ir to, kaip jos viena su kita susijusios. Tokia yra daugelio „neužaugančių“ arba iki senatvės savimylomis išliekančių žmonių tikrovė. Bijau, kad tokių žmonių šiandienos pasaulyje yra daug.

Pirmoje gyvenimo pusėje „jaunikliai“ dažnai galvoja, kad vyresnieji yra nepakankamai gudrūs, nedaug išmano, „iškritę iš konteksto“ arba tiesiog niekam tikę. Jie mano jau viską patyrę ir nežvelgia į priekį. Ir, priešingai, visus pirmos gyvenimo pusės etapus išgyvenusiam žmogui visada užteks kantrybės suprasti jaunimą ir natūraliai jam pagelbėti (nors tai gali tapti išbandymu ir pareikalauti pastangų). Kaip tik todėl tie

žmonės vadintini vyresniais! *Aukštesnės pakopos nebūtų be žemesnės, antraip – ji ne aukštesnė pakopa!*

Didžioji dalis kultūros ir religijos istorikų gilinasi į tris pirmos gyvenimo pusės klausimus – tapatybę, saugumą, seksualumą ir lytiškumą – ir juos sprendžia. Šie klausimai ne šiaip mums rūpi – jie dominuoja. Bijau, kad iki šiol tai buvo svarbiausios istorijos temos. Iš tikrųjų, daugumai kartų savosios teritorijos ribų nužymėjimas ir jų gynimas buvo svarbiausia, o kartais vienintelė gyvenimo užduotis. Istorija daugiausia pasakoja apie saugumo struktūrų ir lojalumo simbolių kūrimą, siekiant patvirtinti ir apginti savo asmenį, savo gentį, lytį ir jos raiškos formas. Regis, atėjo laikas, kai vis daugiau žmonių užduoda sau klausimą: „Ar tai viskas ir nieko daugiau?“

Formuojantis asmenybei esame labai susirūpinę savimi, todėl sustiprėja savigynos poreikis ir agresija – nebelieka laiko paprasčiausiai gyventi, džiaugtis nuoširdžia draugyste, grožiu dėl paties grožio, gamta ar tiesiog tuo, kad esame. Tai vienas būdų, kaip formuojasi jauno žmogaus ego maždaug pirmus dvidešimt metų, – tokie procesai vyksta ir bendruomenėse. Galbūt tai privalomas žmonijos raidos etapas. „Geros tvoros kaimynus suartina“, – sakė Robertas Frostas, bet jis turėjo galvoje, kad reikia užsiimti ne tik tvorų statymu. Reikia jas ir peržengti, kad susitiktum su kaimynu.

Taigi, kad bręstume kaip asmenys ir tam tikros kultūros atstovai, mums reikia nusistatyti ribas, susikurti

tapatybę, jaustis saugiams, paklusti tam tikrai tvarkai ir būti nuosekliems. Ne mažiau svarbu jaustis ypatingam, būti truputį narciziškam. Kitaip tariant, kiekvienam jaunystėje reikia nors šiek tiek sėkmės, bendrystės su kitais žmonėmis ir teigiamo grįžtamojo ryšio, antraip likusį savo gyvenimą nesiliausime to reikalavę ar skundęsi, kad mums to trūksta. „Savimeilė“ – galime ją vadinti ir taip – savaime yra gera ir reikalinga. Pirmiausia reikia suformuoti savąjį ego, kad vėliau galėtume jo atsisakyti ir jį pranokti. Kalbėdamas apie griežtą Jono Krikštytojo gyvenimo būdą, Jėzus nenuvertina nė vieno žmogaus brendimo kelio. Jis sakė: „<...> tarp gimusių iš moterų nėra buvę didesnio už Joną Krikštytoją, bet ir mažiausias Danguos Karalystėje didesnis už jį“ (Mt 11, 11). Ar tai dviprasmiška kalba? Ne, tai antrai gyvenimo pusei būdingas kalbėjimas.

Iš esmės, jei jaunystėje patiri veidrodinio atspindžio efektą, nėra reikalo likusį gyvenimą žvelgti į Narcizo veidrodį ar maldauti kitų žmonių dėmesio. Tavimi buvo domimasi, todėl dabar iš esmės jautiesi gerai – taip bus visada. Jei jaunystėje tau pakako kitų dėmesio atspindint tavo asmenį, dabar laisva valia gali taip pat pasitarnauti kitiems ir pamatyti save – pažinsi, koks esi iš tikrųjų. Dabar suprantu, kodėl daug šventųjų maldą įvardijo kaip būdą pagauti geranorišką Dievo žvilgsnį ir savo ruožtu žvelgti į Jį, galiausiai pripažįstant, kad tai tas pats žvilgsnis. Šį jaudinantį abipusį apsikeitimą žvilgsniais hinduistai vadino *darshan*. Apie veidrodinį

vienas kito atspindėjimą plačiau pakalbėsime knygos pabaigoje.

Sveikai save mylinčiam nėra būtinybės saugoti savo tapatybę, ją ginti, įrodinėti ar įtvirtinti. Ji paprasčiausiai yra ir to pakanka. Kaip tik tai reiškia būti išganytam, ypač jei teisingos savimeilės išmokstama iš Aukščiau. Teisingai atsakius į klausimą: „Kas aš esu?“, klausimas „Ką turiu daryti?“ išsisprendžia savaime. Faktas, kad tiek daug tikinčiųjų turi nertis iš kailio, įrodinėdami ir gindami savo išganymo teorijas, verčia suabejoti tuo, ar jie tikrai autentiškai atspindėjo Dievo žvilgsnį.

Pirmoje gyvenimo pusėje labiausiai rūpinamasi sėkme, saugumu ir tuo, kaip save pateikti, – stengiamasi gerai atrodyti sau ir kitiems. Poreikių hierarchijos piramidėje šiuos siekius A. H. Maslow susiejo su ankstyvąja branda.¹³ Tokioje kultūroje kaip mūsų, kuriai iki šiol rūpi saugumo klausimai, nei Kongresas, nei visuomenė niekada rimtai nekelia milžiniško kariuomenės biudžeto klausimo, tuo tarpu kitąkart net nesvarsčius greitai apkarpomi asignavimai, skiriami piramidės viršuje esantiems poreikiams, tokiems kaip švietimas, neturtingųjų sveikatos apsauga ir humanitariniai mokslai. Tai leidžia daryti išvadą, kad mūsų kultūra paauglystės amžiaus. Panašiai religijoms *tenka*

¹³ Abraham H. Maslow, „A Theory of Human Motivation“, *Psychological Review*, 1943, išplėtotą ir pakartotinai pateiktą daugelyje vėlesnių A. H. Maslow knygų.

įrodinėti šimtaprocentinį kai kurių tiesų tikrumą, bet kaip tik todėl, kad jos absoliučios tiesos, mums jų ir reikia! Ankstyvajame etape tai atrodo teisinga ir reikalinga, nepaisant kalbų apie tikėjimą ar pasitikėjimą Biblija, apie kuriuos supratimas įgyjamas tik vėliau.

Kiekviename gyvenimo etape norime (ir mums reikia) tikrumo ir pastovumo, norime draudimo polisų. *Tačiau turime būti atsargūs, nes šie poreikiai gali užgožti visus kitus ir trukdyti mums augti.* Todėl taip dažnai Biblijoje skamba padaršinimas „Nebijokite!“ – regis, yra suskaičiuota, kad šis žodis atsikartoja 365 kartus! Jei neperžengsime brandos amžiaus motyvų, skatinančių užsitikrinti asmeninį saugumą, susilaukti palikuonių ir išlikti (baimingų driežo smegenų rūpestis), visam laikui įstrigsime tame pačiame dvasinės raidos lygmenyje. Daugelis mano girdėtų pamokslų, kiek pamenu, niekada nesiekė toliau pirmojo raidos tarpsnio rūpesčių ir jų nekvestionavo. Tiesą sakant, jei tie pamokslai būtų buvę kitokie, juos būtų palaikę eretiškais, pavojingais ir netinkamais.

Liūdniausia, kad dauguma žmonių taip susirūpinę savo gyvenimo tvarka, saugumu, malonumais ir kontrole, jog niekada nepamąsto apie jo turinį! Žmogaus gyvenimas yra kai kas daugiau nei sienų statymas, tapatybės apsaugojimas, genties gausinimas ir vidinio balso slopinimas. Jėzus sakė: „Per daug nesirūpinkite gyvybe, ką valgysite, nė savo kūnu, ką vilkėsite. Gyvybė svarbesnė už maistą, o kūnas už drabužį“ (Lk 12, 22–23).

„Kokia gi žmogui nauda, jeigu jis laimėtų visą pasaulį, o pakenktų savo gyvybei?!“ (Mt 16, 26).

Pirmoje gyvenimo pusėje, siekdami išsiaiškinti tikrai svarbius klausimus, kurie yra tolimesnės kelionės paskata, žmonės pernelyg dažnai ginasi, todėl tarpsta agresija. Subrendęs žmogus nei ginasi, nei puola – at-eina laikas, kai jis pripažįsta tikrovę *tokią, kokia ji yra*. Kenas Keyesas¹⁴ išmintingai pasakė: „Pasaulis kenčia ne dėl skriaudikų, bet dėl nuskriaustųjų.“ Pastarieji jaučia turį atsilyginti tiems, kurie, jų nuomone, juos nuskriaudė, tuo paskatindami tariamus skriaudikus gintis – dažnai tai išprovokuoja naują puolimą, ir taip be galo. Regis, nėra kaip nutraukti šios nesėkmingos ir įnirtingos „tu man, aš tau“ kovos ir vienintelė galimybė tai padaryti – bręsti dvasia. O užpulti Tikrąją Savastį išties sudėtinga!

Žingsniai ir raidos tarpsniai

Frazę „dvi gyvenimo pusės“ išpopuliarino Carlos Gustavas Jungas, siekdamas apibūdinti šias dvi svarbias kelio atkarpas, tačiau kiti tai vadina tiesiog žmogiškojo ir dvasinio brendimo etapais ar žingsniais. Kalbėjimas apie procesą nėra naujas – skiriasi tik įvaizdžiai.

Čia minėtina patriarcho Abraomo ir jo žmonos Saros kelionė, Mozės išėjimas iš Egipto, hidžra (pra-

¹⁴ Knygų apie asmenybės raidą autorius. (Vert. past.)

našo Mahometo ir jo sekėjų persikėlimas iš Mekos į Mediną), Jėzaus palyginimas apie sėjėją, Kryžiaus kelio atvaizdai ant bažnyčių sienų, šv. Jonas Klimakas, atsikartojančios šv. Bonaventūro diagramos, šv. Kryžiaus Jonas ir šv. Teresė Avilietė; moderniaisiais laikais – filosofai ir psichologai Jeanas Piaget, Jamesas Fowleris, Lawrence'as Kohlbergas, Clare'as Gravesas, Jeanas Gebseris, Abrahamas Maslow, Erikas Eriksonas, Kenas Wilberas, Carol Gilligan, Danielis Levinsonas, Billas Plotkinas ir ištisas spiralinės dinamikos pasaulis. Minėtieji pavyzdžiai ir autoriai patvirtina, kad augimas ir brendimas vyksta kryptingai, o ne pagal nurodymą „sukąšk dantis ir nešk savo kryžių“. *Jei nesugebi planuoti ir tikslingai nukreipti savo gyvenimo, neverta kalbėti apie brandumą.* Dauguma mano pamintų mokslininkų kiekvienas savaip plėtoja dvi svarbias išvalgas, kurios atsiskleidžia beveik kiekviename dvasinės raidos etape.

Pirmiausia, ankstesnius gyvenimo tarpsnius pajęgiame vertinti ir suprasti tik iš laiko perspektyvos. Štai kodėl seniau bendruomenėms vadovaudavo solidaus amžiaus šventieji, žyniai ar tiesiog senoliai. Jie vieninteliai sugeba deramai vadovauti visuomenei ar dvasinei organizacijai. Antraip „aklieji veda akluosius“, tipiškas to pavyzdys – smurtaujančio jaunimo gaujos arba savižudžiai sprogdintojai. Lyderio ar senolio teises uzurpavę jžūlieji pateisins tokių pat nebrandžių žmonių lūkesčius ir neabejotinai bus išrinkti vadovauti, nes atitiks savo

rinkėjų nebrandumo lygį. Pakanka prisiminti politikus, kurie sukėlė daug netvarkos ir nelaimių. Tačiau atminkite, jog tarp nebrandaus jaunimo grupių ir nebrandžių vadovų, drįstu teigti, esama simbiotinio ryšio, štai kodėl tiek Platonas, tiek Thomas Jeffersonas sakė, kad demokratija – ne pati geriausia valdymo forma. Jos privalumas – saugumas, tačiau tikrai išmintingas monarchas, ko gero, galėtų efektyviausiai įgyvendinti pokyčius. (Prašom nesiųsti smerkiančių laišku mano adresu!)

Jei jūsų suvokimas pakankamai gilus ir esate užaugę „išmintimi, metais ir malone“ (Lk 2, 52), jums užteks kantrybės, pakantumo ir supratimo bendraujant su jaunesniais žmonėmis. Kaip tik tai turiu galvoje, kai sakau „pranokti ir neatmesti“. Toks elgesys įrodo, kad esate šviesus, psichologiškai brandus „užaugęs“ tikintysis. Religiniai lyderiai visada sugeba atleisti, užjausti ir būti atlidūs. Jie neturi priešų, jie pranoksta savo bendratikius, moka juos pamaloninti ir nukreipti norima linkme. Jėzus griežtai kritikuoja fariziejus, tačiau niekada neatsisako religijos! Brandūs žmonės nemąsto „arba–arba“ kategorijomis, jie maudosi „ir–ir“ vandenyse. (Prisiminkite Gandhi, Anne Frank, Martiną Lutherį Kingą jaunesnijį, pal. Motiną Teresę, Nelsoną Mandelą ir kitus.) Šviesuoliai sutepa religijos evoliucijos ratus. Kaip sakė Albertas Einšteinas: „Problema sukėlusį sąmonė pati jos nesprenžia.“ Dievas, nuolat siųsdamas tokių plataus akiračio ir šventų žmonių, skatina žmoniją ir religijas augti.

Antra raidos tarpsnius aiškinanti įžvalga teigia, kad įstengiame pasiekti tik šiek tiek brandesnių už mus žmonių supratimą. Pasak kai kurių teoretikų, savo suvokimo lygmenį galime viršyti tik viena pakopa – ir tai tik tada, kai sekasi ir labai pasistengiame! Dėl tokio ribotumo pasiekusieji gilesnį (arba aukštesnį) lygmenį mums visada atrodo neteisūs, nuodėmingi, eretiški, pavojingi ar net verti sunaikinimo. Kaip kitaip galėtume paaiškinti, kodėl ištisais istorijos amžiais buvo žudomi pranašai, tikrai šventi žmonės apšaukiami neišmanėliais, kaip paaiškinti nuolat atsikartojančias rasizmo apraiškas, siekį apginti save ir karingą civilizuotais save laikančių žmonių nusistatymą? Galite būti „civilizuotas“, tačiau vertinti kitus iš egocentriinių ankstyvosios raidos lygmens pozicijų. Iš tikrųjų, savimybės žmonės ne kartą prisidengia mandagumu, šypsena ir geromis manieromis. Kiek žinau, Hitleris mylėjo gyvūnus ir mėgo klasikinę muziką.

Jei pokyčiai ir branda neįtraukti į jūsų dvasingumo *programą*, jei nesuvokiate didelės aklos baimės ir fanatizmo grėsmės, religingumo išdava *visada* liks *status quo* garbinimas, siekis išlaikyti esamą poziciją ir asmeninį pranašumą – tarsi tai būtų Dievas! Pirmame savo pamoksle Jėzus aiškiai sako: „Atsiverskite!“ (Mk 1, 15; Mt 4, 17) ir ragina žmones atgailauti, o tai reiškia – „pakeisti mąstymą“. Deja, šis raginimas ne itin paveikė krikščionybės istoriją. Iš tikrųjų, priešintis pokyčiams taip įprasta, kad nieko kita, faktiškai, nesitikime ir iš

tikinčių žmonių, kurie kaip ir kiti praeitį myli labiau nei ateitį ar dabartį. Apsižvalgę pamatysime, kad ne viena struktūriškai gerai organizuota religija gyvena pirmos gyvenimo pusės rūpesčiais, kurie paprastai atitinka daugumos tikinčiųjų padėtį bet kurioje kultūroje. Gauname ir perduodame tai, ką žmonės yra pasiruošę išgirsti. Bet netgi gyvūnų protingumą apibrėžia gebėjimas keistis ir prisitaikyti prie kintančių sąlygų. Kas to nesugeba, išnyksta.

Jėzus suprato, kad pasipriešinimas naujovėms yra sunkiai įveikiamas, todėl perspėjo: „Neduokite šventenybių šunims ir nebarstykite savo perlų kiaulėms, kad kartais jų nesutryptų ir apsigrėžusios jūsų pačių nesudraskytų“ (Mt 7, 6). Patirtume mažiau sielvarto ir išvengtume daugelio kaltinimų, jei žinotume, kada, kur, su kuo ir kaip kalbėtis apie dvasinius dalykus. Saugiau siūlyti tai, ką kiekvienas yra pasiruošęs išklausti, pernelyg nekeliant kartelės! JAV filosofas ir rašytojas Kenas Wilberas sako, kad dauguma mūsų čia ir dabar leistų sau suabejoti tik 5 proc. turimos informacijos – ir tai, tik jei būtų gerai nusiteikę! Pranašais, manau, vadintini žmonės, kuriems nerūpi, ar esi pasiruošęs išgirsti tai, ką jie nori tau pasakyti. Jie kalba todėl, kad privalo kalbėti, o tai, ką sako, yra tiesa.

Dauguma pranašų ar išmintingų žmonių yra „suplėšomi į gabalus“, jei nėra juos galinčio apginti ir įvertinti autoriteto. Išmintingi žodžiai daugumos ausims skamba tarsi pavojingos kvailystės – panašiai

krikščionys vertino Jėzaus Kalno pamokslą, taip Didžioji Britanija vertino Gandhi, baltaodžių Amerika – Martiną Lutherį Kingą, olandų reformuota Pietų Afrika – Nelsoną Mandelą, organizacija „Amerikos revoliucijos dukterys“ („Daughters of the American Revolution“) – Harrietą Tubman¹⁵, katalikų patriarchatas – amerikiečių vienuoles.

Apie Dievą ir religiją

Žvelgiant objektyviai ir iš teologijos požiūrio taško, jau dabar esame vienybėje su Dievu. Tačiau tuo labai sunku patikėti ar tą išgyventi tapatybės neturintiems žmonėms, kuriems stinga drąsos, kurie nepajėgia išlaikyti Paslapties ir stokoja gilesnės vidinės religinės patirties. Todėl pirmoji kelionė visada sietina su išoriniais dalykais: formulėmis, paviršutiniškomis emocijomis, vėliavomis, emblemomis ir specialia apranga, kas didžiąja dalimi yra dvasingumo pakaitalas (plg. Mt 23, 13–32). Tačiau visa tai praverčia kuriant „tapyklą“. Taip, daugeliu atvejų tai netikra, tik stilius ir sentimentai, tačiau net ir to turbūt reikia. Svarbiausia – nepaaukoti gyvenimo stiliui ir sentimentams. Čia galėčiau priminti popiežiaus Jono XXIII žodžius: „Svarbiausiuose dalykuose – vienybė, neesminiuose –

¹⁵ Harriet Tubman (1822—1913), juodaodė kovotoja už pilietinės teises, abolicionistė. (Red. past.)

laisvė, o virš visko – gailestingoji meilė.“ Tai sunkiai įgyta antros gyvenimo pusės išmintis.

Pirmoje gyvenimo pusėje dar nesame pajėgūs sutalpinti savyje nuostabaus turinio, nesame tie vynmaišiai, kurie pajėgtų išlaikyti nenusakomai svaigų vyną. Matote, *autentiška Dievo patirtis visada „degina“, tačiau nesudegina*, – panašiai atsitiko Mozei, kai jis išvydo degantį krūmą (plg. Iš 3, 2–3). Tačiau dauguma mūsų tam nepasiruošę, niekas mums apie tai nekalbėjo, ir mes to nesitikime. Musulmonų mistikai šiuo požiūriu, regis, yra sąžiningiausi – tai paliudija ekstaziška ir erotiška Rumi, Kabyro ir Hafizo poezija. Autentiškos Dievo patirties visada būna per daug! Ji tampa mūsų Tikrosios Savasties paguoda tik tada, kai sunaikina netikrąją savastį. Tuo požiūriu turėtume būti sąžiningesni, užuot vartoję religiją it greitąjį maistą.¹⁶

Ankstyvaisiais raidos tarpsniais religija intensyviai ruošia jus, kad galėtumėte priimti nepaprastą „deginimo“ dovaną, vidinę Dievo patirtį, – tai tarsi kūtelės parengimas Kristui gimti. Deja, dauguma žmonių taip įninka rūpintis savąja kūtele ir tuo, kad ji būtų gražesnė nei kaimyno arba būtų „viena, šventa, visuotinė ir apaštališka“ (plg. KBK 811–870), kad niekada neišgyvena Dievo gimimo sieloje. Niekur nepasakyta, kad

¹⁶ Ken Wilber, *One Taste*, Boston: Shambhala, 2000, p. 25–28. Nors keliose vietose Wilberas išskiria religijos „perdavimo“ ir tikrojo „perkeitimo“ funkcijas, čia pateikiama viena glausčiausių santraukų. Prieš tapdama paguoda, religija atlieka naikinimo darbą.

Jėzui pavyko gimti idealiomis sąlygomis – iš tikrųjų konkretus Jo gimimo aprašymas byloja visiškai ką kita. Kadangi „jiems nebuvo vietos užėjoje“ (Lk 2, 7), savo vietą Kūdikiui užleido gyvūnai.

Keturiasdešimt metų tarnauju kunigu ir pastebiu, kad didžiaja dalimi dvasinė ir pastoracinė Bažnyčios veikla tikro perkeitimo prasme dažnai yra neefektyvi, žmonės lieka pasyvūs, o jų pasyvumas net išvirsta į agresiją. Kaip pamokslininkas, matau turįs supaprastinti homiliją, kad sudominčiau sekmadieninę minią, kuri nesitiki ir galbūt nenori patirti jokio iššūkio, lygiai kaip neparodo dvasinio ar intelektualinio smalsumo. „Gana to, kad pasakysite tai, ką tikiuosi išgirsti, tėve, na, dar suskelkite vieną kitą juokelį!“ Kaip dvasios vadovas, vis labiau įsitikinu, kad dauguma žmonių, išgirdę kalbant apie svarbius, keičiančius iššūkius, tokius kaip socialinis neteisingumas, skyrybos, nesėkmė, lyties tapatybė, vidinis maldos gyvenimas ar radikalus Evangelijos skaitymas, paprastai ima nuobodžiauti ir mieliau yra linkę apsiriboti įprasta sekmadienio liturgija. Kalbu apie gerus žmones! Kadangi niekas nepapasakojo jiems apie sakralųjį šokį, jie nesiliauja šokę savojo išlikimo šokio. Savaimė aišku, dvasininkai negali kalbėti jiems apie tolimesnę kelionę, kol patys nėra jos nukeliavę.

Trumpai tariant, iki šiol nemokame atlikti kiekvienam amžiaus tarpsniui skirtų užduočių, todėl praradimai neišvengiami abiejose gyvenimo pusėse. Jaunesnieji

verčiami galvoti, kad „talpykla“ yra visa, kas yra ir ko galima tikėtis, arba – dar blogiau – kad jie yra pakankamai subrendę, todėl nepriklausomi nuo vyresniųjų, nes tiki vienu kitu teisingu dalyku ar atlieka vieną kitą teisingą ritualą. Nepatiriamas joks tikėjimo ar tarnavimo kitiems iššūkis, jau nekalbant apie mistinę vienybę. Pasitenkinama tūnojimu sujauktame viduryje, kur, kaip rašė airių poetas Williamas Butleris Yeatsas, „geriausieji pristinga tikrumo, o blogiausieji dega nepasotinama aistra“. Esu įsitikinęs, kad svarbiausia šios pastoracinės ir realios sumaišties priežastis yra ta, kad neišsiaiškinami tikrieji dviejų gyvenimo pusių skirtumai, poreikiai ir gana prieštaringi iššūkiai. Taigi pabandykime tai padaryti.

II skyrius

Herojaus kelionė

☞ *Mums belieka sekti herojaus pėdomis.
Ten, kur manėme rasią bjaurastį,
randame dievų; ketindami nužudyti
kitą žmogų, nužudome save;
manydami keliaujantys tolyn,
atsiduriame savo egzistencijos centre;
galvodami, jog esame vieni,
susivokiame esą pasaulio dalis.*

JOSEPHAS CAMPBELLAS,
The Hero with a Thousand Faces
(Tūkstančio veidų herojus)

Jei peržvelgtume pasaulio mitų sąvadus, neabejotinai rastume įvairiais vyriškais ir moteriškais pavidalais bei skirtingais simboliais pristatomą to paties „monomitinio herojaus“, kaip jį vadina J. Campbellas, paveikslą.¹⁷ To herojaus kelių etapų kelionė ir yra šios knygos idėjinis branduolys! Pabandysime dešifruoti šios klasikinės kelionės simbolius ir išsiaiškinti psichologines

¹⁷ Joseph Campbell, *The Hero with a Thousand Faces*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1973.

ir dvasines prasmes, kurias šiandien galime suprasti geriau nei kada nors anksčiau – mūsų karta išskirtinė tuo, kad gyvename dvasinės ir informacinės globalizacijos laikais.

Herojaus kelionės maršrutas yra ganėtinai nuoseklus ir sutampa su tuo, ką atradau tyrinėdamas iniciacijos procesus.¹⁸ Pasiryžęs leistis į kelionę, herojus visada privalo pereiti ir išgyventi tam tikrus jos etapus.

1. Herojus pasaulį, kuriame gyvena, priima kaip jį tenkinančią duotybę; nors paprastai herojus būna princas (princesė) arba netgi dievų vaikas, tačiau dažnai savo kilmės jis nežino! (Tokia amnezė primena esminę sunkiausią užduotį, kuriai mus įpareigoja tikėjimas, – atrasti dieviškąjį savo DNR). Prisiminkime, Odisėjas yra Itakės karalius, tačiau imasi valdyti salą tik po antrosios kelionės.

2. Drąsa arba pašaukimas paskatina herojų palikti namus ir leistis į rizikingą žygį, bet ne tam, kad išspręstų kokią nors problemą, o kad *palikęs patogų gyvenimą išeitų už namų ribų*. Pavyzdžiui, jaunasis princas Sidharta palieka rūmus, šv. Pranciškus vyksta į piligriminę kelionę po musulmonų pasaulį, karalienė Estera ir šv. Joana Arkietė kovoja gindamos savo tautą, Odisėjas išvyksta į Trojos karą.

¹⁸ Richard Rohr, *Adam's Return: The Five Promises of Male Initiation*, New York: Crossroad, 2004.

3. Atsitinka taip, kad šios kelionės arba žygio metu herojus *atranda tikrąją savo problemą!* Beveik visada jis patiria vienokių ar kitokių sužeidimų ir yra priverstas spręsti kokią nors labai svarbią dilemą, tad visas pasakojimas daugiausia sukasi apie tai, kaip sekasi įveikti išbandymus. Herojus *visada* sužeidžiamas, tačiau taip jis atranda slaptinę ar net šventą savo problemos sprendimą; sužeidimas dramatiškai jį perkeičia – beje, kaip tik tokia yra Jėzaus žaizdų prasmė!

Herojaus pasaulio horizontai prasiplečia, o ir jis pats išauga. Žodį *odisėja* šiandien vartojame kalbėdami būtent apie tokius atradimus ir žygius. Odisėjo istorija pradeda epizodu, kai jis vienišas verkia pajūryje, nugalėtas, praradęs viltį grįžti namo, kur jį pasitiktų kaip didvyrį. Tai neužgyjanti, jį kankinanti žaizda. Neteisybė ypač skaudi, nes Odisėjas buvo Trojos karo didvyris.

4. Pirmoji užduotis, kurią herojus mano esant vienintelę, yra viso labo tik apšilimas prieš tikrąjį žygį. Tam tikrose *gyvenimo situacijose* herojus patiria „žlugimą“ taip atradamas savo *Tikrąjį Gyvenimą* – daug gilesnę upę, nei iš pažiūros gali pasirodyti. Dauguma žmonių mano, kad tokios gyvenimo situacijos ir yra tas tikrasis gyvenimas, kuris tarsi požeminis šaltinis srūva po kasdieniais įvykiais. Šį giluminį potyrį tikintieji dažnai vadina sielos atradimu.

5. Tada herojus grįžta ten, iš kur buvo išėjęs, T. S. Elioto žodžiais tariant, tarsi „iš naujo pažįsta pačią

pradžią“. Tačiau grįžta nešinas dovanomis arba palaiminimais. Anoniminių alkoholikų draugijos paskutinis programos punktas teigia, kad *išmoktas pamokas žmogus privalo perteikti kitiems – priešingu atveju, reiškia, kad jis nebuvo apdovanotas*. Herojaus kelionė visada yra gyvenimo patirtis, jam suteikiama jėga, kuria jis privalo dosniai dalytis su kitais. Herojus atranda *eros*, gyvybės energiją, kuri veržte veržiasi užliedama *thantos*, mirties, energiją.

Autentiška gyvenimo jėga liejasi per kraštus, tarsi būtų gyvenimo perteklius. Remiantis gražiu psichanalitiko Eriko Eriksono apibūdinimu, herojus yra „generuojantis“ žmogus, kuris rūpinasi būsima karta, ne vien savimi. Herojus gyvena erdvesnių dimensijų laike, nei apima trumpa jo paties gyvenimo atkarpa. Tiesą sakant, kažin ar įmanoma būti herojumi, jei negyveni laikų, vienu metu apimančių praeitį, dabartį ir ateitį, gelmėje.

Įdomu, jog klasikinė herojaus samprata visiškai neatitinka dabartinio mūsų supratimo. Socialine prasme dabartinė šio žodžio prasmė nelabai pagrįsta. Šiandieninis „herojus“ dažniausiai yra įžūlus, raumeningas, turtingas, žymus, talentingas, nuo gimimo pats sau nuostabus ir dažnai esantis tik *dėl* savęs, o mitinis herojus leidžiasi į žygį nebudamas sunkumų ir gausiu savo patyrimu dalijasi su kitais. Tikrasis heroizmas

pasitarnauja visuotiniam gėriui – antraip tai ne heroizmas.

Siekiantieji *amerikietiškojo dievaičio* šlovės, galios, pinigų ar trokštantieji pasirodyti esą talentingi, kaip rodo istorija, išgarsėjo ar net tapo liūdnam žymūm, tačiau netapo herojais. Heroizmas šiandien painiojamas su įžymybės statusu arba herojumi vadinamas pragyventi gebantis žmogus – tai tikriausias mūsų regreso ženklas. Siekis paprasčiausiai išgyventi ir išsaugoti savo gyvybę yra prigimtinis instinktas, būdingas ir menkiems driežiukams, tačiau tai joks ne heroizmas. Mums skirta išsiskleisti, o ne išgyventi. Džiaugiamės, kai kam nors pavyksta tai padaryti, nes tam reikia drąsos ir pastangų. Tačiau ką veiksime su savuoju prisikėlusio žmogaus gyvenimu – štai herojaus vertas klausimas.

Pirmasis būsimam herojui duodamas ženklas – nurodymas palikti namus ir pažįstamą aplinką. Toli gražu ne visi tam ryžtasi pirmoje gyvenimo pusėje. (Tiesą sakant, šiandien daug žmonių nepalieka namų iki trisdešimties ir nemažai tokių, kurie niekada neišvyksta iš savos aplinkos!) Nenorima palikti ilgus metus statyto didingo sėkmės bokšto, asmeninio „išganymo projekto“, kaip tai vadino Thomas Mertonas, savo etninės grupės, religinės bendruomenės arba namų. (Nūdien, kai daug žmonių turi po du, tris ar keturis namus, svarstau, ar jie žino, ką reiškia palikti namus.)

Išvykus iš namų – savosios „tvirtovės“ ir patogios aplinkos – tam tikra prasme pabėgama nuo mirties.

Svarbiausia – leistis į kelionę, nesibaiminant tikrų ir didelių iššūkių. Tai svarbiausia pamatinio mito, kuriuo pagrįstos trys monoteistinės religijos, siužeto linija, atsiskleidžianti Jahvės žodžiuose Abraomui ir Sarai: „Eik iš savo gimtojo krašto, iš savo tėvo namų, į kraštą, kurį tau parodysiu“ (Pr 12, 1). Mes visiškai neatkreipiame dėmesio į šį esminį dalyką, tokį reikšmingą mūsų gyvenimo kelionėje. Pamatinį mūsų gyvenimo mitą apvertėme aukštyn kojom! Tad nieko nuostabaus, kad religija išgyvena sunkius laikus.

Svarstau, ar jau esame praradę „paklusnumą dievams“, arba likimo, pašaukimo ir lemties pojūtį, kuris paskatino Odisėją palikti tėvą, žmoną ir sūnų ir leistis į antrąją kelionę. Tai, beje, tas pats paklusnumas, apie kurį kalbama net keliose Šventojo Rašto vietose ir kurio šokiruodamas minias reikalavo Jėzus (pavyzdžiui: „Jei kas ateina pas mane ir nelaiko neapykantoje savo tėvo, motinos, žmonos, vaikų, brolių, seserų ir net savo gyvybės, – negali būti mano mokinys“, Lk 14, 26). Nuolat svarstau, kaip šias eilutes priima į vadinamąsias šeimos vertybes orientuoti krikščionys. Jėzus negyveno kaip šeimos, kurią suprantame kaip sutelktą žmonių grupę, narys! Kas įkvėpė daugybę šventųjų paisyti ne savęs, bet visų pirma rūpintis Dievo valios vykdymu? Kas įkvėpė daugybę Taikos korpuso darbuotojų, misionierių ir kvalifikuotų specialistų palikti savo tėvynę ir keliauti į kitas šalis, kuriose susidurdami su daugeliu iššūkių jie gelbėja nelaimių ištiktus žmones? Manau,

dažna priežastis leistis į kelionę buvo širdies kvietimas, sielos paskata ar net didelis paklusnumas Dievui.

Daugeliu atvejų Naujajame Testamente apaštalai pašaukiami aiškiai paliepiant palikti „valtį ir tėvą“ (Mt 4, 22). Kviesdamas pirmuosius mokinius kartu keliauti Jėzus kreipiasi į sėkmingai įsikūrusius žmones! Jėzus kalba ne apie naują saugumo sistemą, religinę denominaciją ar religinį ordiną, kurie pagelbėtų sumokėti sąskaitas. Vėlgi, mane labai stebina tai, kad tiek daug Šventąjį Raštą skaitančių krikščionių to nesupranta. O gal jie nesugeba atsiliepti į antrąjį kvietimą todėl, kad dar neįvykdė pirmos gyvenimo pusės užduočių. Negali palikti namų, kol nebaigė jų statyti. *Kad ir kaip ironiškai nuskambėtų, gerai pastatyti namus reiškia būti išstumtam už jų durų.*

Prisiminkime, Odisėjas įveikė daug sunkumų, Abraomas buvo įgijęs daug turtų, šv. Pranciškus daug linksminosi, karalius Dovydas ir šv. Paulius daug žudė, Magdalena daug mylėjo, o kiekvienas mūsų patiriame daug pakilimų ir nuosmukių, kol galime pereiti į kitą kelionės etapą. Daugelis negalime judėti į priekį, nes neįvykdėme pirmos gyvenimo pusės užduočių, nepasimokėme iš nesėkmės ar jaučiame, jog mūsų laimėjimai neįvertinti. Keturiolika metų tarnaudamas kapelionu Albukerkio kalėjime sutikau daug vyrų, kurie niekaip neišaugo iš paaugliško mąstymo, nes jiems nepavyko gerai (arba išvis nepavyko) pasistatyti namų. Taip pat nebuvo, kas jais patikėtų. Dažnu atveju jie

neturėjo gerų tėvų ir nebuvo įgiję veidrodinio Aš patirties, kuri būtų suteikusi jiems saugumo pirmoje gyvenimo pusėje.

Taip, suvilioti mes įpuolame į antrą savo gyvenimo pusę, tačiau judėjimas įmanomas tik tada, kai bent iš dalies įvykdome pirmos gyvenimo pusės užduotis. Galime judėti ir pajudame tik išgyvenę ir užbaigę visą ankstesnį gyvenimo etapą. Kai tai atliekame, natūraliai ir gracingai iriamės pirmyn, o ankstesnio gyvenimo statinys mūsų nebetenkina arba visai sugriūna. Visa, ką galime padaryti, – gyventi mums duotoje dabartyje. Negalime patys paskubinti proceso, mūsų valioje tik kaip galima geriau išgyventi kiekvieną gyvenimo etapą – daugiau nebereikės į jį grįžti! Pakalbėkime detaliau, kaip statyti tą pirmąjį namą.

III skyrius

Pirma gyvenimo pusė

*☞ Gyvenimas yra daugiau magiškas,
nei nuspėjamas, daugiau besiklostantis
pagal savus dėsnius, nei kontroliuojamas,
įvairus, bet ne paprastas, labiau
begalinis, nei pažinus, stebuklingas
dėl sunkumų, kuriuos būdami jauni
manome nepajėgsią išverti.*

JAMESAS HOLLISAS,
Finding Meaning in the Second Half of Life
(Prasmės radimas antroje gyvenimo pusėje)

Nežinau jokios iki mūsų postmodernių laikų gyva-
vusios kultūros, kuriai būtų buvę nesvarbu įstatymai,
tradicijos, papročiai, autoritetai, taisyklės ir aiškūs
moralės principai. Visa tai padeda išvengti chaoso gy-
venime, suteikia saugumo, padeda išlaikyti tęstinu-
mą, daug ką numatyti, suvaldyti savo impulsus ir, kai
reikia, pažaboti savąjį ego. Tyrinėdamas priėjau prie
išvados, kad sveikai konservatyvūs žmonės natūraliau
bręsta ir laimingiau gyvena nei tie, kurie pasaulėžiūrą
formuoja „savo nuožiūra“.

Esu įsitikinęs, kad, *nesilaikydami įstatymų, su kuriais daugiau ar mažiau kovojame, nepajėgsime lengvai ir natūraliai judėti į priekį*. Dvimečių mažylių ar paauglių maištavimas yra natūrali augimo dalis, o suaugusieji turi tvirtai atremti protestą ir pasiūlyti ne mažiau vertingus dalykus. Mums reikia lygiaverčio priešininko, kurio akivaizdoje galėtume išbandyti savo narsą. Pasak R. M. Rilke's: „Laimėję mažą mūsų ir jaučiamės maži.“

Kad atlaikytumėte gyvenimo svorį ir jo prieštaravimus, reikalinga labai patvari „talpykla“. Ironiška, tačiau tam, kad atsisakytume savo ego, pirma reikia turėti jį labai stiprų. Prieš atmetant taisykles, su jomis tenka gerokai pakovoti. Vertybės įsisavinamos tik su jomis pasigalynėjus. Tai padeda suformuoti stiprią asmenybę, kuri sugeba *pozityviai* paklusti Jėzui ir „numirti sau“. Faktas, kad daugybė žmonių (daugiausia moterys ir tie, kam teko patirti didelę skriaudą) nugyveno labai nevykusį gyvenimą, nes paaukojo dar nesusiformavusį savąjį Aš.

Dauguma žmonių atsiduria paradoksaliaje situacijoje, tad pavienių asmenų, šeimų ir kultūrų gero vės dėlei derėtų apvarstyti abi šio paradokso puses. Tai ypač svarbu dabartinei mūsų civilizacijai. Dažnai žmonės puola į kraštutinumus: kai kurie renkasi „aukos“ ir herojiško gyvenimo tapatybę, versdami aukotis aplinkinius, kad patys galėtų mėgautis savo pasiaukojimu ir herojiškumu. Kiti, savanaudžiai maištininkai,

nemoka sau nieko atsakyti ir vengia bet kokios aukos. Jei pirmą gyvenimo pusę pasiliekate globojančioje aplinkoje ilgiau, nei to reikalauja natūrali žmogaus brandos raida, tampate užsimaskavusiu savimyla arba infantilu (kuris taip pat yra savimyla!). Atkreipkite dėmesį – tokius masinė kultūra dažniausiai laiko „gerais vyrukais“, tad nenuostabu, kad filosofas, psichoterapeutas Billas Plotkinas mūsų kartą vadina „patologiniais paaugliais“.

Per pirmą gyvenimo pusę reikia išmokti suvaldyti impulsus, laikytis tradicijų, įsisavinti socialinės grupės simbolius, išlaikyti ištikimybę šeimai, puoselėti pagarbą autoritetams, civiliniams ir Bažnyčios įstatymams ir neprarasti supratimo, kas gera, vertinga ir ypač svarbu jūsų šaliai, tautai ir religijai (prisiminkite, pavyzdžiui, žydų „išrinktumo“ jausmą). Pakartosiu Archimedo citatą: žmogui reikia „atramos ir stabilios žemės po kojomis“, kad, atėjus laikui, galėtų leistis į kelionę aplink pasaulį. Išsilavinęs ir protingas Vakarų pasaulio žmogus pasirūpina tuo, kad būtų į ką atsiremti, bet faktiškai nesijaučia stovįs ant tvirtos žemės – jo tapatybė labai silpna arba be galo išpūsta. Tai verčia daryti išvadą, kad ne itin gerai atliekame pirmos gyvenimo pusės užduotis. Ar verta tuomet kalbėti apie antrąją?

Dauguma žmonių siekia patys susikurti stabilią savo gyvenimo platformą ir bando įvairius naujus dalykus, kurie galėtų pasitarnauti kaip gyvenimo atrama.

Turiu galvoje vadovus, verslininkus, karijus ar tēvus, ta-
čiau jie nemoka savęs vertinti principiniu ir etiniu po-
žiūriū ir sunkiu momentu renkasi jiems priimtinausią
moralę. Esant tokiai situacijai, ego įgyja visavaldžio
teises ir – neabejotinai – *puikybės*, kuri vėliau tampa
daugelio tragedijų priežastimi. Manau, šią schemą ne-
sunkiai atpažins tie, kurie bando gyventi atbuline tvar-
ka ir, nepadėję tvirtų kultūrinių, tikėjimo ir tradicijos
pamatų, bando susiręsti superpastatą. Atvirai sakant,
gyvenimas būna daug lengvesnis, jei pradedame kaip
konservatoriai ir tradicionalistai. Žinau, kad kai ku-
riems tai labai nemalonu girdėti.

Mano manymu, kiekvienam praverstų atsiremti į
amžinas, laiko išbandytas tradicijas. Nepajėgsime kurti
gyvenimo neturėdami pamato, remdamiesi vien savo
išmanymu. Gyvenimas pernelyg trumpas, tad vertėtų
pagalvoti, kaip išvengti daugelio klaidų, paliekant ga-
limybę toms, kurių *neįmanoma* išvengti. Priklausome
socialinei ir šeimos ekosistemai, kuri sustyguota taip,
kad padėtų mums išvengti nuopuolio, ir – o tai dar
svarbiau – pasitarnauja tam, kad pamokytų mus, *kaip*
nupulti ir *kaip* iš to pasimokyti. Prisiminkime bro-
lių Grimmų, Hanso Christiano Anderseno ar Lauros
Ingalls Wilder pasakas – beveik kiekvienam jų perso-
nažui teko spręsti problemą, įveikti sunkumą, patirti
nesėkmę, blogį, kurį visomis jėgomis jie stengėsi nu-
galėti. Jie ne vieninteliai tokie.

Nuolat saugodami savo vaikus nuo galimų ir reikalingų nuopolių, jiems nepasitarnaujame – *nenupuolus neišmokstama atsikelti!* Tik daug kartų nukritęs nuo dviračio pagaliau išmoksti laikyti *pusiausvyrą*. Į kairę ir į dešinę dėlįojantis kojas čiuožėjas galų gale pasiekia savo tikslą. Tas, kuris niekada neleido sau nukristi, *nemoka išlaikyti* pusiausvyros, nors to ir nesupranta. Štai kodėl taip sunku bendrauti su tokiais žmonėmis. Prašau jus apie tai pamąstyti.

Gyvendami įsitikiname, kad be įstatymų ir tradicijos neapsieina jokia dvasinė sistema, jie reikalingi tam, kad *mes atpažintume ir apribotume savo egocentriškumą* – tada būsime pajėgūs užmegzti santuokinius ryšius, *kurti bendrystę ir šeimą*. Kai stebime dešimtmečius vaikus, karštai besiginčijančius dėl žaidimo taisyklių, matome, kaip svarbu taisyklės vaikystėje. Tai struktūruoja vaiko pasaulį, padeda suprasti pamatinius, gyvenimo saugumą apibrėžiančius dalykus. Ankstyvuojau raidos tarpsniu mūsų gyvenimas neišsiskleidžia, jei paliekame jį bręsti nenubrėžę gyvenimo lauko ribų. Maria Montessori, Rudolfas Steineris ir daugelis kitų pedagogų mokė, jog vaikai sėkmingai auga tvarkingoje, nuspėjamoje ir darnioje aplinkoje. Chaose ir disharmonijoje augantys vaikai nesiliauja verkę, užsisklendžia savyje, jų viduje siautėja emocijos, kurias tokie vaikai išreiškia ir elgesiu.

Šunų dresuotojas Cesaris Milanus sako, kad, nejausdami nustatytą laisvės ir leidžiamų emocijų ribų,

šunys būna pikti ir neklusnūs. Jie daug geriau jaučiasi ir būna ramesni, kai „ramus ir nenuolaidžiau jantis“ šeimininkas aiškiai nurodo, kas jiems yra leidžiama. Mano kalytė Venera puikiai jaučiasi ir klauso manęs, kai veduosi ją pasivaikščioti už pavadėlio. Manau, kad tam tikrais amžiaus tarpsniais tokio aiškumo reikia ir žmonėms – tai gelbsti, nors tam pripažinti reikia nuolankumo.

Be įstatymų, tarkim Dekalogo, mūsų egzistencija būtų ištis apgailėtina. Kaip gyventume, jei netikėtume, kad žmonės sako mums tiesą? Jei abejotume jų sąžiningumu? Kaip klostytusi mūsų santykiai su tėvais, jei nebūtų reikalaujama jų gerbti, jei būtume ciniški ir nepasitikėtume autoritetais? Kaip bendrautų situoktiniai, jei žodžiai „Aš tave myliu“ nieko nereikštų? Kuo virstų mūsų gyvenimas, jei nevaržomai tarptų godumas, kurį filosofas René Girard'as vadina „pamėgdžiojančia konkurencija“? Tokia beformė būtis taptų bet kokios civilizacijos ar patikimo, sklandžiai funkcionuojančio pasaulio žlugimo priežastimi. Klausiu savęs: ar šiandien dar taip neatsitiko?

Be įstatymų žmogaus gyvenime įsigalėtų anarchija ir chaosas, ir tas chaosas būtų perduodamas iš kartos į kartą, panašiai kaip kalbos, kurias Dievas sumaišė, žmonėms statant Babelio bokštą (žr. Pr 11, 1–9). Šiandien daugelis vaikų stokoja teigiamo tėvų pavyzdžio – pastarieji taip pat jo neturėjo, todėl baigiamosiose mokyklos klasėse reikalingas specialus tėvystės pagrin-

dų kursas. Daugybė vaikų patiria užgauliojimus, fizinę, seksualinę ir psichologinę prievartą – dėl to kalti elementarių bendravimo įgūdžių ir vidinės disciplinos neturintys asmenys.

Žmonės, pirmoje gyvenimo pusėje nesugebėję įgyti pamokančios ribinių situacijų patirties, neturi teisės auklėti vaikų – jie patys tebėra vaikai. Vokiečių filosofo Karlo Jasperso teigimu, ribinės situacijos – tai momentai, kai išgyvenama didelė baimė, atsakomybė, kaltė arba nerimas. Juos išgyvenantis žmogus susiduria su apribojimais ir savo paties ribotumu – tai paskatina atsakyti apgaulingo saugumo ir leisti į naujo gyvenimo paieškas, įskeliama vilties žiežirba ir įgyjamas naujas sąmoningumas. Kitaip tariant, ribinės situacijos ir apribojimai mums reikalingi tam, kad augtume. Visiškai tuščiam lauke tenka daug sunkiau ir ilgiau dirbuotis. Viešpats sukūrė tikrą ribinę situaciją Adomui ir Ievai, kai liepė jiems *nevalgyti* obuolio, nors puikiai žinojo, kad jie būtinai jo paragaus.

Jei ieškote darbininko, kuris gerai, laiku, atsakingai ir be atsiprašinėjimų atliktų darbą, pasisamdykite ribines situacijas patyrusį žmogų. Tik toks darbuotojas bus disciplinuotas, punktualus, ištvermingas ir pasižymės teigiama savimone. Rezultatai bus priešingi, jei į darbą priimsite lepūnėlį, kuris, dar niekuo ypatingai nenusipelnęs, jau manys esąs ypatingas, kuriam neteko pačiam apmokėti savo sąskaitų ar nukentėti dėl savo egocentrizmo, kuris nebuvo priverstas jo apriboti.

Atvirai kalbant, tokie yra dauguma Amerikos darbuotojų ir studentų. Daugelis rašto darbų, kuriuos būsimi studentai pateikia išklaušę vasaros kursus žymiuose universitetuose, sunkiai suprantami dėl prasto stiliaus ir menkaverčio turinio, tačiau tie „užaugę“ žmonės lieka labai nepatenkinti negavę aukščiausio įvertinimo. Tai nieko gera šalies ateičiai nežadantis ženklas.

Sąlyginė ir besąlygiška meilė

Milijonai žmonių praeityje ir dabar maištauja prieš bandymą užpildyti jų vidinį gyvenimą jiems nepriimtinu turiniu arba piktinasi, kad jiems nebuvo suteikta galimybė patiems jį prisipildyti, todėl paaukojo savo gyvenimą komunizmo, fašizmo, terorizmo ir nežaboto kapitalizmo ideologijoms (taip, Volstritas taip pat įkūnija mūsų ideologiją!). Šiandien, kaip niekada anksčiau, matome, jog pyktį, kuris virė daugelio žmonių širdyse, pakeitė visuomeniniai mūsų laikmečio judėjimai. Ant netikusio pamato neįmanoma pastatyti gero pastato.

Nė vienas šių „-izmų“ nėra pozityvus ir nesukuria „meilės civilizacijos“ – dažniausiai tai išgalvotos teorijos, gimstančios smulkios egoistinės asmenybės sąmonėje, jos nuskriaudžia sielą, priverčia ją alksti ir vargti. Nustūmęs į pašalį vyresnius, praktiškai visą JAV istoriją kūrė jaunimas, kartais perdėtai priešindamasis ir gindamas laikinas savo privilegijas, skirtingai

nei Irokėzų nacija¹⁹, kuri kėlė klausimą: „Ką turėtume nuveikti dėl septynių būsimų kartų gerovės?“ Panašių tikslų dabar siekia judėjimas „Arbatos partija“²⁰.

Tiems, kurie mano, jog tai, ką sakau, yra atgyvenęs religingo žmogaus moralizavimas, siūlau pasidomėti JAV psichologo, filosofo Ericho Frommo išmintimi, kuria jis pasidalijo klasika tapusioje knygoje *Menas mylėti*²¹. E. Frommas teigia, kad sveikiausi, dažnai natūraliai subręstantys žmonės, kuriuos augino abu tėvai ir ankstyvame amžiuje atrasti autoritetai, patyrė tiek besąlygišką, tiek ir reiklį sąlyginę meilę! Tai pasakytina apie daugybę veiklių ir įtakingų žmonių, tokių kaip šv. Pranciškus Asyžietis, Johnas Muiras, Eleanora Roosevelt ir pal. Motina Teresė – sąrašą galite tęsti. Mano mama mylėjo savo vaikus sąlygine meile, tėtis – besąlygiškai. Šiandien pripažįstame, kad, nepaisant jau natūralaus mūsų pasipriešinimo, tai, ko reikalavo mama, pravertė mums vėliau gyvenime. Tačiau anuomet mes, vaikai, buvome dėkingi tėčiui, kuris atsverdavo mamos griežtumą.

Žinau, kad mano žodžiai nėra psichologiškai „korektiški“ šiuolaikine prasme, nes dauguma mano, kad

¹⁹ *Iroquois Nation* – įtakinga šiaurės rytų Amerikos indėnų konfederacija. (Vert. past.)

²⁰ *Tea Party* – konservatyvių pažiūrų JAV visuomeninis judėjimas. Palaiko Respublikonų partiją, reikalauja apkarpyti vyriausybės išlaidas, mokesčius ir taip mažinti JAV skolą ir biudžeto deficitą. (Vert. past.)

²¹ Erich Fromm, *Menas mylėti*, iš anglų k. vertė L. Jakentaitė, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992. (Red. past.)

besąlygiška meilė yra visa, ko mums reikia. Įstatymai, nuobaudos, taisyklės ar apribojimai – tai kitokie sąlyginės meilės pavadinimai. Įdomu, kad Šventajame Rašte randame labai aiškiai sąlyginę ir besąlygišką Dievo meilę apibūdinančias ištraukas, tarkim, Pakartoto Įstatymo knygoje ir Evangelijoje pagal Joną. Vienintelis dalykas, kurį mums garantuoja Biblija, – *paskutinis žodis priklausys besąlygiškai meilei!*

Kiek žinau, efektyviausiai veikiančios organizacijos turi ir „gerą“, ir „blogą“ vadovą, kurie dirba ranka rankon. Vienas stipriai laiko mus savo glėbyje, kitas rėžia karčią tiesą, kelia aiškius tikslus ir nubrėžia ribas. Naiviai reikalaujami teisių ir perdėtai reaguodami į bet kokius laisvės apribojimus nepadedame sau būti gerais tėvais ir sutuoktiniais, nekalbant apie įgūdžius, kurių stokojame kaip darbuotojai, studentai, geri pašnekovai, komandos nariai ar piliečiai. Peršasi išvada, kad nelengvą atsakomybę už humaniškos ir teisingos civilizacijos kūrimą paliekame kitiems.

E. Frommas neklydo, mano gyvenimiški pastebėjimai taip pat patvirtina jo išmintį. Regis, kad suformuotume teisingą ego ir stiprą identitetą, turime patirti susipriešinimą, gauti niuksą į nugarą ar atsitrenkti galva į sieną. Patirdami susipriešinimą, atrandame tikrąsias vertybes, mokomės jausti ir nuvainikuojame savimylą. Priešindamiesi apribojimams, daug ko išmokstame. „Nebūčiau suvokęs geismo, jei Įstatymas nebūtų pasakęs: *Negeisk!*“ – sako šv. Paulius

neprilygstamame savo pasisakyme *prieš* Įstatymą Laiške romiečiams (7, 7)! (Nepaisant galimo neurotiškumo, šv. Paulius buvo dvasios genijus – gera žinoti, kad neurozė ir talentas gali sugyventi viename asmenyje.)

Nuolat verkšlenantieji dėl tėvų ir autoritetų neretai patys lieka (arba tampa) savimylomis. Sakau tai kaip asmuo, kuriam teko dirbti su įvairiais žmonėmis – lankantis kalėjime, konsultuojant, klausant išpažinčių. Kurį laiką Amerikoje priimtiniu dalyku laikyta „sužeistotojo tapatybė“: užuot pasinaudoję savuoju sužeistumu dėl pasaulio atpirkimo, žmonės mielai tapatinosi su aukos vaidmeniu, kad pelnytų užuojautą ir pateisintų savo nesugebėjimą ko nors imtis, keistis. Jėzus ir tie, kurie pašventino savąsias žaizdas, išsilaisvino patys ir padėjo išsilaisvinti kitiems.

Kažin ar Oprah²² būtų pavykę ilgus metus rengti televizijos šou, jei rampos šviesoje nebūtų pristatinėjusi nuostabių žmonių, kurie savo sužeistumą paverė dovana visuomenei – toli gražu ne visi pašnekovai buvo religingi. Tiesiog jiems rūpėjo kiti žmonės ir jie norėjo apsaugoti juos nuo skausmo, kurį patys patyrė. Tai man primena Jėzaus palyginimą apie du sūnus – vienas sutiko tėvui padėti, tačiau to nepadarė, kitas atsisakė, bet vėliau nuėjo dirbti į vynuogyną. Jėzus norėjo pasakyti, kad tėvo valią įvykdo tas, kuris veikia ir

²² Oprah Winfrey, JAV žurnalistė, 1986–2011 m. vedusi populiarią televizijos pokalbių laidą. (Vert. past.)

įsipareigoja, net jei jis – „teisingo tikėjimo“ neturintis mokesčių rinkėjas ar ištvirkėlė (plg. Mt 21, 28–32). *Dažnai Jėzus atrasdavo meilę sklindant iš tų žmonių, kurie patys nedaug yra jos gavę. Jie sugeba ją priimti ir dalytis su kitais – tai, matyt, paaiškintina dideliu meilės ilgesiu.* Tai visiškai patvirtina ir mano gyvenimiška patirtis.

Kūrybinė įtampa

Subrendę žmonės dažnai dėkoja griežtiems tėvams, ne-nuolaidžiausiai bažnyčiai, „kirviui“ treneriui ir reikliausiems dėstytojams, tačiau tik po daugelio metų. Tai aiškus virsmo ir sąmoningumo įrodymas. Paprastai padėką išgirstame iš penkiasdešimtmečių–septyniasdešimtmečių ir labai retai iš dvidešimtmečių–keturiasdešimtmečių, nebent pastarieji labai greitai užaugo. Kiti galbūt patyrė nepaprastai sunkių sužeidimų: buvo prievartaujami, užgauliojami ar šantažuojami, todėl jiems reikia laiko pasveikti ir vėl augti.

Jei sutiktumėte, norėčiau sukurti jums kūrybinės įtampos lauką ir ten jus apgyvendinti. Sakau tai būsiant *kūrybinę* įtampą, nes, kaip mokė apaštalas Paulius Laiškuose romiečiams ir galatams, kad augtume dvasia, reikia ir Įstatymo, ir laisvės. To jis išmoko iš Jėzaus, kuris šešiskart pakartojo: „Jūs esate girdėję <...>. O aš jums sakau“ (žr. Mt 5, 21–48), kartu patikindamas mus: „Nemanykite, jog aš atėjęs panaikinti

Įstatymo ar Pranašų. Ne panaikinti jų atėjau, bet įvykdyti“ (Mt 5, 17). Nors mes, krikščionys, buvome mokomi išlaikyti šią kūrybinę įtampą, retam tikinčiajam tai pavyksta. Paprastai, susidūrus su įstatymais, mūsų kėliai sulinksta, arba mes pykstame, žodžiu, elgiamės nebrandžiai.

Tiesą sakant, esu matęs ne vieną kūrybingai taisykles interpretuojantį judėją, hinduistą ar budistą – *gaila, bet labai mažai krikščionių moka gyventi pagal įstatymus ir likti laisvi*. Vakarietiškiems dualistiniams mūsų protams sunku suvokti paradoksus. Nekontempliuojame, todėl nemokame išlaikyti kūrybinės įtampos. Užuoat gilinęsi į situaciją, skubame teisti ir reikalaujame galutinių sprendimų. Tai neišmintinga – taip žmonės elgiasi pirmoje gyvenimo pusėje.

Vadinamosios primityvios bendruomenės, manau, su šia įtampa susidorodavo geriau nei mes, šiandienio pasaulio vaikai.²³ Įrodyta, kad, nepaisant išsivystymo lygio ar tam tikrų savitumų, tinkamai atlikdami pirmos gyvenimo pusės užduotis, daugelis pirmykščių bendruomenių narių pasižymi sveika psichika ir subalansuotu ego. Tuo įsitikinau pats, bendraudamas su vietinėmis „neišsivysčiusiomis“ tautelėmis Indijoje, Filipinuose ir Lotynų Amerikoje. Jie ne tokie neurotiški ir nerimastingi kaip vakariečiai ir daug lengviau

²³ Jerry Mander, *In the Absence of the Sacred*, San Francisco: Sierra Club Books, 1991.

išgyvena nesėkmę ar praradimą. Tą gali paliudyti bet kuris, kas yra lankęsis ispanakalbių, spalvotųjų kvartaluose ar lūšnynuose. Anglų filosofo Oweno Barfieldo teigimu, šie žmonės mėgaujasi paprastu, bet perkeičiančiu autentišku santykiu su tikrove ir Dievu.

Regis, labai išsilavinusioje, religingoje ir rafinuotoje Vakarų visuomenėje, kuri ne itin paiso apribojimų ir garsiai reikalauja jai priklausančių teisių, nepakanamai sparčiai statomi kalėjimai, stokojama reabilitacinių grupių, gydytojų terapeutų ir tėvystės igūdžius formuojančių kursų. Kodėl taip yra? Kodėl neurozės ir depresija tapo ne išimtimi, bet norma? Patiriu, kad vyresnio amžiaus žmonės paliovė tokie buvę. Kai jie taps senjorais, visi juos įsimylėsime.

Jau kelis šimtmečius kovojame su įstatymais ir autoritetais. Tradicija ir kalbos apie apribojimus mus erzina nuo pat protestuojančios Reformacijos, neapšviestos Apšvietos ir demokratijos suklestėjimo laikų (viso to, beje, nereikėtų atmesti!). Dabar leidžiame savo vaikams išbandyti laisvąjį kritimą, tikėdamiesi, kad dėl laimingo atsitiktinumo arba padedant įžvalgai jie stebuklingu būdu taps išmintingi. Ankstyvame amžiuje nederėtų vadelių atiduoti savo ego, antraip jis pasisavins visą valdžią. Atsidūrę lauke be apribojimų, tampame neaprepiamos daugybės pasirinkimų aukomis – blaškomės nuo vieno prie kito ir tampame nuo jų priklausomi. Įstatymai ir draudimai, kad ir kokie neteisingi būtų, šiek tiek apriboja infantilų

mūsų pretenzingumą ir paruošia mus vaisingiems santykiams su išoriniu pasauliu, kuris, beje, taip pat turi savo teises.

Nevykusiai atliktos pirmos gyvenimo pusės užduotys

Puikiai suprantu, kokią žalą įvairiais istoriniais laikotarpiais žmonija ir pavieniai asmenys patyrė dėl to, kad buvo piktnaudžiuojama įstatymais, papročiais, autoritetu ir tradicijomis. Žinau, kokioje nepavydėtinoje padėtyje atsiduria ir koku neišmanėliu virsta vien įstatymais ir autoritetais pasikliaujantis žmogus. Pyktis ir aklumas įstumia į kampa – liaujamasi kelti svarbius klausimus, prarandamas pasitikėjimas savimi. Tai patvirtina mūsų laikų debatai, akis badantis žmonių neišmanymas (pernelyg greiti atsakymai neskatina patiems jų ieškoti) ir bauginantis fundamentalistinis mąstymas, pasireiškiantis visose pasaulio religijose.

Daugelį karų ir genocidų, kuriuos patyrė buvusios kartos, sukėlė akiai savo vado valią vykde jų parankiniai. Keista, bet, nepaisant diktatoriaus keliamo blogio, atsidūrę ideologijos gniaužtuose žmonės išmoksta patogiajai jaustis. Tokia padėtis išlaisvina nuo būtinybės pačiam mąstyti ir nuo asmeninės atsakomybės. Kita vertus, mes prisirišame prie to, kas pažįstama, įprasta ir sava – gerai tai ar blogai, bet visi esame priklausomi nuo pirminės gyvenimo patirties. Dauguma žmonių

nenori atsisakyti gimtosios aplinkos saugumo, kol gyvenimo sąlygos jų neprivertčia. Todėl evangelijos vis primena kvietimą palikti namus, šeimą ir „tinklus“ (plg. Mk 1, 16–20). Jei į jį neatsiliepiame, „išganyką“ siejame su kitų primesta arba ypatinga *savo* tvarka. Tai įprastas fiktyvus tikrosios laisvės, kurią siūlo religija, pakaitalas. Pirmą dieną seminarijoje išgirdome pamokymą: „Laikykitės taisyklių, ir taisyklės padės išsilaikyti jums!“ Pranciškonams tai buvo akivaizdu.

Kalbu tai ne tam, kad liepčiau rinktis: arba–arba. Taisyklės patvirtina ne vien išimtys – *net tas faktas, kad jos paminamos arba joms nusizengžiama, patvirtina jų svarbą ir prasingumą*. Kad žinotum vaisiaus skonį, reikia jo paragauti – tik jo atsisakę arba padėję į šalį suprasite, ko pasigendate. Mes esame bene pirmoji karta istorijoje, turinti galimybę laisvai apsispręsti dėl taisyklių ir tuo pat metu jas kritikuoti. Tai gali lemti didelius pokyčius ir paspartinti mūsų sąmonėjimo raidą.²⁴

²⁴ Spiralinė dinamika yra žmogaus sąmonės teorija, pretenduojanti „viską paaiškinti“. Iš tikrųjų ši teorija yra gana įtikinama ir padeda suprasti, kiek patirtis lemia pavienių asmenų, grupių, tautų ir skirtingose epochose gyvenusių žmonių gebėjimą suvokti, apdoroti įgytą patirtį ir ja pagrįsti savo veiklą. Sugretinę fundamentalius Piaget, Maslow, Fowlerio, Kohlbergo ir Graveso veikalus, Robertas Keganas, Donas Beckas ir Kenas Wilberas įtraukė integralumo teoriją į politinio, socialinio ir religinio gyvenimo diskursą. „Nešališkas“ mąstymas sietinas su aukštesniu sąmoningumo lygmeniu, nors daugelis progresyviai mąstančių žmonių to nepripažįsta ir teigia, kad žmogus nepajėgus peržengti savojo „šališkumo“. Aš vartoju beveik tą pačią prasmę turinčius terminus *nedualistinis mąstymas*, arba *kontempliacija*.

Šiuo metu Romos Katalikų Bažnyčia dalyvauja plataus masto eksperimente, kurį galima būtų pavadinti „regresyviu asmenybės atkūrimu“, – norima susigrąžinti „senus gerus laikus“, kai išgyvenome pakilimą, jautėmės saugūs, pasitikintys savimi ir vieningi. (Mane tai nelabai įtikina, nes gyvenau tais „senais gerais laikais“, kurie daugeliui buvo ne itin geri.) Šį troškimą aiškiai įkūnija jauni kunigai, kuriems Bažnyčia reikalinga kaip saugus prieglobstis ir viso gyvenimo pajamų šaltinis.

Šis troškimas iš naujo atrasti savo šaknis, tradicijas, simbolius, etninę ir autentišką savo tapatybę būdingas visoms pasaulio religijoms. Kai kas tai vadina šalies „identiteto politika“. Tai suprantama vykstant grėsmingai plataus masto globalizacijai, kurią patiria 6 milijardai žmonių, kita vertus, esame *skaldančio dualizmo* įkaitai, todėl mums nepasiekiamas brandus senolių *nešališkumas*. Žmonės mano, kad įveikdami savo varžovus jie maksimaliai įgyvendina tiesą! Tai išties labai liūdna, bet piktas ir bailus dualistinis protas toliau nesiekia.

Tie, kuriems nepavyko deramai atlikti pirmos gyvenimo pusės užduočių, gręžiasi atgal ir bando tai daryti iš naujo – atsitinka taip, kad jie persistengia! Tai tarsi vienas kitam prieštaraujančių senamadiškų stilių ir simbolių mišrainė, kurios sudėtinės dalys – konsumerizmo teorija, šiuolaikinės technologijos, militarizmas ir individualizmas. Šis kratinys tampa asmeniniu

akligatviu, kuriame dingsta bet koks konservatyvumas. Tiesą sakant, naujieji konservatoriai paprastai yra karšti progreso ir karjeros entuziastai – čia paminėtini dauguma evangelikų, mormonai ir katalikai tradicionalistai. Tikraisiais konservatoriais vadintinos tik tos žmonių grupės, kurios įgyvendino konkrečius ir daug pastangų reikalaujančius gyvenimo būdo pakeitimus – tokie yra amišai, šekeriai, menonitai, „Katalikai darbininkai“ („Catholic Worker Movement“), neturingosios šv. Klaros seserys ir kvakeriai.

Norą susigrąžinti praeitį geriau suvokiau keturiolika metų pradirbęs kalėjimo kapelionu. Dažnas kalinys yra pernelyg religingas, mėgsta moralizuoti ir (nepatikėsite!) perlenkia lazda, kalbėdamas apie taisykles ir įstatymus, ne vienas linkęs daug filosofuoti. Jie griebiasi bet ko, siekdami kompensacijos sumaitotai ir galbūt neturėjusiai galimybės bręsti viešai pažemintai nusikaltėliška savo savasčiai. Dirbau kalėjime katalikų kapelionu ir, prisipažinsiu, mažiausiai pasitikėjimo man kėlė perdėtai „religingas“ kalbėjimas apie Jėzų. Tai buvo būdas susigrąžinti nevykusiai nugyventą pirmą gyvenimo pusę. Paprastai tai greitai praeina.

JAV atlikti tyrimai parodė, kad dauguma jaunų pastaruosius dvidešimt metų į seminarijas įstojusių vyrų atėjo iš nepilnų šeimų, nemaža dalis jų turi vadinamųjų tėvystės sužeidimų²⁵: augo be tėvo, arba tėvas

²⁵ Richard Rohr, *From Wild Man to Wise Man*, Cincinnati, Ohio: St. Anthony Messenger Press, 2005, p. 73 ir toliau.

buvo emociškai šaltas, alkoholikas, net smurtautojas. Šie rezultatai visiškai atitinka mano patirtį, sukauptą dirbant katalikų seminarijose, kalėjimuose, karinėse ir kitose struktūrose, kur dominuoja vyrai. Dauguma šių vyrų brendo postmodernioje Europoje arba Amerikoje, kur nuo 7 dešimtmečio stigo stabilumo ir tikrumo – reformuotis bandė net Bažnyčia (Vatikano II Susirinkimas).

Visa pašlijo apie 1968 metus. Penkiolika metų nesiliovė vieši pedofilijos skandalai, kuriuos Bažnyčios hierarchai bandė nuslėpti. Galima teigti, kad į skandalus įsivėlę vyskupai, kunigai ir seminaristai nesugebėjo tinkamai atlikti pirmos gyvenimo pusės užduočių. Jie jautė savyje augančią tuštumą, todėl gržėsi į praeitį ir griebėsi to, ką jau turėjo būti atlikę pirmoje, o ne antroje gyvenimo pusėje! Ne dėl savo kaltės jie pametė veiksmo seką. Jie nori priklausyti grupei (saviškių!), kurioje jaustųsi pranašesni ir saugūs. Vyrai stoja į „vyrų klubą“ pavadinimu Bažnyčia, kad pasisemtų vyriškos energijos, kurios stokojo augdami, arba įsijungia į vyrišką „nepriklausomos įmonės“, žadančios socialinę karjerą, žaidimą. Dažnai svarstau, ar ir aš nepasielgiau panašiai, – viliuosi, kad ne.

Užaugo ištisa seminaristų ir jaunų dvasininkų karta, įsitvėrusi savojo žinojimo ir atmetanti riziką; jie nori, kad gyvenimas suktųsi aplink, jų manymu, saugią, kitas pranokstančią grupuotę; jiems rūpi apranga, titulai, privilegijos ir išoriniai religijos atributai, jie, atvirai

kalbant, mažai kuo naudingi pasauliui, tik stengiasi jį kontroliuoti ir aiškinti. Ekumenizmas, tarpreliginis dialogas ir socialinis teisingumas jiems tėra tušti žodžiai. Nė vienas nesugebėsime palaikyti dialogo su kitais, prieš tai neišmokę ramiai, su pasitikėjimu gyventi neprasilenkdami su savo tapatybe. Kol rūpinamės šeima, tėvyste, saugumu, tvarka, savigarba, kurių stokojame pirmoje gyvenimo pusėje, mažai išmanome apie antros pusės dvasingumą.

Daugumai mano kartos žmonių neįmanoma grįžti į senąjį kelią – ne todėl, kad jis būtų blogas, *bet dėl tos vienintelės priežasties, kad mes jį jau nuėjome ir iš jo pasimokėme*. Deja, ištisa ugdytojų, vyskupų ir politinių vadovų karta iki šiol tebestato asmeninius sėkmės bokštus, todėl nesugeba būti vyresniais bičiuliais jaunimui arba mesti iššūkį pradedantiesiems. Tam tikra prasme jie patys yra pradedantieji. Savęs pažinimas prilyginamas psichologijai, meilė – „moteriškam silpnumui“, kritinis mąstymas laikomas neloyalumu, o bendravimą su Dievu ir sąžiningus santykius keičia įstatymai, ritualai ir menas būti kunigu. Jokiai Bažnyčiai ar visuomenei tai nežada nieko gera.

Turėdami visa tai galvoje, paieškokime išeities, nes, *kalbant dvasine kalba, nėra padėties be išeities*. Dievas atras būdą visus mus išvesti į amžinąjį gyvenimą. Tačiau, jei atpažinsime apsimetimą ir numatysime aklią gatvę, lengviau judėsime į priekį.

„Atleisti ištikimą kareivį“

Psichoterapeutas Billas Plotkinas savo įkurtame *Animas* institute Durange (Kolorado valstija) ugdo žmones ilgais pasninkais ir ragina juos įkvėpimo ieškoti gamtoje. Jis siūlo konkretų tiesos paieškos planą, kuris padeda nuo „egocentrinės“ pasaulėžiūros pereiti prie „sielacentrinės“.²⁶ Plotkiną, kaip ir mane, liūdina tai, kokia daugybė žmonių nesugeba išsivaduoti iš egocentrinų pirmojo gyvenimo etapo poreikių. Savo knygoje jis mini istorinę Japonijos situaciją, susiklosčiusią po Antrojo pasaulinio karo, – per ją atskleidžiama, kaip galima padėti pirmos gyvenimo pusės tapatybę pakeisti branda, įgyjama antroje gyvenimo pusėje. Japonai suvokė, kad iš karo grįžtantiems kareiviams bus sudėtinga vėl gyventi pilietinėje visuomenėje. Tie jauni kareivukai turėjo vienintelę asmenybės formavimosi metais įgytą šaliai ištikimo kareivio tapatybę; po karo jiems reikėjo naujos tapatybės, kad jie, kaip sėkmingi piliečiai, galėtų įsilieti į savo bendruomenes.²⁷

²⁶ Bill Plotkin, *Nature and the Human Soul*, Novato, Calif.: New World Library, 2008, p. 49 ir toliau. Apibūdindamas astuonių etapų raidos ratą, Plotkinas teigia, kad ankstyvuosiuose etapuose daug lemia ego – taip ir turi būti. Tik tada, kai „siela atranda“ giliają savo savastį, leidžiamės jos vadovaujami ir išreiškiame giluminę savo tapatybę. Autorius pateikia puikią analizę, kurios svarbiausios mintys sutampa su mano vedamų seminarų, skirtų iniciacijai, ir su šios knygos tezėmis.

²⁷ Bill Plotkin, *Soulcraft*, Novato, Calif.: New World Library, 2003, p. 91 ir toliau.

Todėl japonai sukūrė savotišką ritualą, kurio metu būdavo viešai dėkojama kariui ir liaupsinama jo tarnystė žmonėms. Po visos pompastikos atsistodavo bendruomenės seniūnas ir autoritetingai paskelbdavo: „Karas baigėsi! Visuomenei reikia, kad paliktum tai, kas iki šiol buvo svarbu tau ir mums. Ji nori, kad grįžtum į ją kaip vyras ir pilietis – ne kaip kareivis.“ Vyrams skirtuose seminaruose taip ir sakome: „atleisti ištikimą kareivį“.

*Turime išmokti panašiai baigti kiekvieną svarbų gyvenimo etapą, kad galėtume žengti toliau. Kadangi praradome bet kokią tokio perėjimo ritualo poreikį, dauguma žmonių nesuvokia, kur yra riba, skirianti pirmą ir antrą gyvenimo puses. Niekas nepaaiškina mums, kokia skurdi ir ribota yra pirmos gyvenimo pusės pasaulėžiūra, todėl ir toliau gyvename, kaip gyvenę. Japonams pakaiko išminties nubrėžti aiškią ribą, žyminčią perėjimą iš vieno gyvenimo etapo į kitą, ir nurodyti galimą kryptį. Vakariečiai *stokoja ritualų* – tuo, kaip rodo istorija, jie skiriasi nuo likusio pasaulio. Net Bažnyčios sakramentai didžiąja dalimi skirti tam, kad liktume ištikimi – liktume lojalūs Bažnyčios „kareiviai“. Mažai kalbama apie iškeliavimą ir judėjimą pirmyn – apie tai, kam žmonės kvietė Jėzus.*

Aišku, valstybei reikia lojalių patriotų ir piliečių, pirmiausia jos, o ne viso pasaulio reikalais besirūpinančių mąstytojų, kritikų ar piliečių. Todėl nenuostabu, kad šiandien yra tiek daug depresija ir įvairiomis

priklausomybės ligomis sergančių žmonių, ypač pagyvenusių, neišskiriant nei atliekančių tarnystę Bažnyčioje. Jų gyvenimą gerokai apsunkino tiek Bažnyčia, tiek valstybė.

„Ištikimas kareivis“ primena vyresnėlį brolių iš Jėzaus palyginimo apie sūnų palaidūną. Vyresnėlis sūnus tvirtai laikėsi savo nuopelnų, teisių, teismo, laimėto paklusnumu ir ištikimybe tėvui, tačiau, negalėdamas peržengti savojo teismo, jis negalėjo dalyvauti tėvo surengtoje šventėje, grįžus paklydėliui broliui, nors ir buvo kviestas (žr. Lk 15, 25–32). Kaip neigiamai čia pristatomas pirmos gyvenimo pusės religingumas – ir apie tai kalba pats tėvas. Panaši situacija yra ir palyginime apie fariziejų ir muitininką: pirmasis ištikimai laikosi Įstatymo, antrasis atgailoja, nes yra nusidėjęs, nesivadovaujantis įstatymais, tačiau Jėzus pasmerkia fariziejų, o muitininkas grįžta „į namus nuteisintas“ (žr. Lk 18, 9–14). Tai klasikinis „apverstos teologijos“ pavyzdys, kuris skatina mus kvestionuoti savo įsitikinimą, kad nuopelnai pelno atlygį. Tiek vyresnėlis sūnus, tiek fariziejus yra geri, ištikimi, religingi – kaip tik tokie, kokius mus būti mokė Bažnyčia, tačiau Jėzus sako, kad abu jie nesuprato to, kas svarbiausia.

„Ištikimo kareivio“ balsas padeda saugiai įveikti pirmos gyvenimo pusės kelionę, jis moko apsidairyti į abi puses prieš pereinant gatvę, pasipriešinti priklausomybėms ir užvaldančioms emocijoms, pasakyti „ne“, kad nebūtų prarastas orumas, tapatybė, gyvenimo

kryptis, prasmė ir kad nebūtų peržengtos leistinos ribos. Jei norime, kad pradžia būtų sėkminga, *privalome* išmokti šias pamokas! Gyvenimas palengvės, jei iš pradžių vadovausimės konservatyvia pasaulėžiūra ir gerbsime tradicijas. Tai padės suvokti, ką reiškia turėti savo vietą, o ilgainiui, nepaisant to, kad galėjo būti kilęs noras „spyriotis prieš akstiną“ (Apd 26, 14), matysime teigiamus tokio ugdomo vaisius. Žinia, daugelis itin stipriai prisiriša prie stabilios savo žemės ir patogios padėties, be kurių savęs neįsivaizduoja, ir visą gyvenimą praleidžia tvėrdamas tą žemę statinių tvora.

Jei mumyse negyventų „ištikimas kareivis“, ginantis mus tris dešimtis metų, pasaulio kalėjimai ir psichiatrinių ligoninių palatos būtų dar labiau perpildyti. Daugelio gyvenime viešpatauja testosteronas, priklausomybės, egoizmas, paleistuvavimas ir tuštybė. Jei ne „ištikimas kareivis“, būtume beformiai, be gyvenimo tikslo, gimtųjų namų ir siejančių ryšių, nes Aš neturėtumėm namų, su kuriais palaikytų ryšį. Esama daug atspirties taškų, bet nėra vietos atsistoti.

Paradoksalu, bet, girdėdami savyje „ištikimo kareivio“ balsą, pasijuntame tokie saugūs ir užtikrinti, kad rizikuojame supainioti jį su Dievo kvietimu. *Jei šis vidinis autoritetingas ir kritiškas balsas ilgas metus padėjo jums jaustis saugiems, galėjo atsitikti taip, kad praradote gebėjimą išgirsti Dievo balsą.* (Prašau dar kartą perskaityti šį sakinį, kad visiškai jį įsisąmonintumėte!) „Ištikimas kareivis“ įkūnija visų ankstyvojo jūsų amžiaus

autoritetų balsus. Jų gebėjimas jus sugėdinti, priversti jaustis kaltam, perspėti, nustatyti ribas ir versti abejoti savimi yra dovana. Atminkite, tai gali būti ir moteriškas balsas, tačiau jis neskamba kaip „švelnios tylos“ (1 Kar 19, 12) Dievo balsas, kurį išgirdę *pasijuntame sustiprinti*.

„Ištikimas kareivis“ nepadės mums pasiekti antros gyvenimo pusės, nes nežino, kas tai yra. Jis niekada ten nebuvo. Jis gali padėti „pereiti pragarą“ jaunystėje, praversti priimant sprendimus, kuriems reikalingas juoda–balta mąstymas, tačiau, pasiekus klaidų gyvenimo vidudienį, tenka su juo atsisveikinti. Kaip ir graikai, japonai neklydo. Visose savo kelionėse Odisėjas lieka „ištikimas kareivis“, drąsiai, kaip ir dera tikram herojui, irkluojantis savąją valtį, kol aklas pranašas nepasako jam, kad gyvenime yra svarbesnių dalykų, dėl kurių jam teks atsisakyti irklų. Jei skaitėte *Dieviškąją komediją*, atsimenate, kad per pragarą ir skaistyklą Dante'ę lydėjo Vergilijus, bet jis negalėjo vadovauti kelionei į dangų ir toliau Dante'ę vedė Beatričė.

Vergilijus yra pirmos gyvenimo pusės vyras, Beatričė – antros gyvenimo pusės moteris. Pirmoje gyvenimo pusėje kovojame su šėtonu, pasipūteliškai manydami, kad kartkartėmis tą kovą laimime, antroje pusėje nuolat pralaimime, nes kovojame su Dievu. *Ankstyvojo amžiaus kovos užgrūdina mus ir išmankština ištikimą kareivį, vėlesnėse kovose pralaimime, nes visa da laimi Dievas*. Todėl nenuostabu, kad tik nedaugelis

sutinka „atstatydinti ištikimą kareivį“ ir bręsti padedamas tikėjimo. Mūsų savimyla nemėgsta pralaimėti net Dievui.

„Ištikimas kareivis“ yra beveik tapati sąvoka to, ką S. Freudas įvardijo kaip superego, o šis, S. Freudo teigimu, paprastai tapatinamas su brandaus žmogaus sąžine. Superego jaučiasi kaip Dievas, nes žmonės daugiau neturi, kas juos vestų. Tokia tariama sąžinė yra nelemtas autentiškos moralės pakaitalas. Jos fiktyvumas pasireiškia dideliu pasipriešinimu pokyčiams ir brandai, be to, užuot dorojęsi su gyvenimo sunkumais, kurie verčia *mus* – ne kitus žmones – realiai keistis, juos sumenkiname iki mažaverčių moralinių klausimų. Jėzus apie tai sakė: „Jūs iškošiate uodą, o praryjate kupranugarį“ (Mt 23, 24). Kol buvau nepradėjęs nuodėmklausio ir dvasios vadovo tarnystės, nemaniau, kad tai toks dažnas reiškiny.

Antroje gyvenimo pusėje dera gebėti *išgirsti* gilingą Dievo balsą ir jam *paklusti*. Jis gali skambėti įvairiai: kviesti rizikuoti, pasitikėti, nusileisti, gali pasigirsti kaip blaivus proto ar širdies balsas, savasties ar sielos Beatričės balsas. Čia prasideda tikroji tikėjimo kelionė. Iki šiol vyko tik pasirengimas. Galų gale, jau turime stiprią „talpyklą“ tikrojo savo gyvenimo, visada kupino prieštaravimų, rizikos ir didžiulių iššūkių, turiniui įlieti. *Psichologinė pilnatvė ir dvasinis šventumas niekada neatskiria problemos nuo sprendimo. Pilnatvė visada paradoksali – ji apima tamsią ir šviesią daly-*

kų puses. Pilnatvė ir šventumas priverčia mus palikti mažą, jaukią savo teritoriją. Ir tai savaime suprantama.

Taigi Dievas, gyvenimas ir likimas turi padėti mums išsilaisvinti iš „ištikimo kareivio“ gniaužtų, spaudžiančių mūsų sielą, kuri iki šiol manė esanti vienintelis jums pažįstamas Aš ir vienintelis autoritetas. „Ištikimo kareivio atleidimas“ įvyksta (jei įvyksta) tarp trisdešimt penkerių ir penkiasdešimt penkerių metų – iki tol tik maištaujama ir kovojama su nusistovėjusiomis religinėmis pažiūromis.

Kad paleistume „ištikimą kareivį“, kartais turime numirti dvasine šio žodžio prasme ir būti ištremti iš gimtųjų namų. Jaučiamės panašiai kaip Izaijas, siunčiamas į Tremtį Babilonijoje: „Patį savo dienų vidurdienį turiu iškelti! Vartai Šeolo atims man likusius metus“ (Iz 38, 10). „Ištikimo kareivio atstatydinimas“ reikalingas, kad atrastume autentišką autoritetą savyje arba, kaip viltingai kalbėjo pranašas Jeremijas, „įstatymą, įrašytą į širdį“ (plg. Jer 31, 33). Neturėdamas vadovo, draugo ar sielos bičiulio – Vergilijaus, Teiresijo ar Beatricės, – neužkliuvęs už pakelės akmens, kuris nukreipia žvilgsnį tikslo link, pirmos gyvenimo pusės žmogus ne visada išdrįsta leisti į sielos kelionę. Nedaugelis supranta, kaip svarbu išsiugdyti brandžią autentišką sąžinę, todėl sunku rasti išmintingų dvasios vadovų. Lengviau rasti aaronų, galinčių padirbinti aukso veršį, nei mozių, kurie vestų jus iš bet kokios tremties.

Paprastai „ištikimo kareivio“ neatsisakome, kol jis nepasirodo esąs netinkamas, neveiksnius ir nesugebantis

atremti realių iššūkių, o taip atsitinka, kai išgyvename meilę, artimojo mirtį, kančią, susiduriame su klasta, nuodėme, slėpiniu ir kitokiomis paslapties, nuopuolio ir mirties formomis. Pasaulio mitologijoje minimi Hadas, Šeolas, pragaras, skaistrykla, mirusiųjų karalystė. *Šios buveinės nebūtinai yra priešingybė dangui, tenai keliaujant, jos gali būti privaloma stotelė.*

Apaštalų tikėjimo išpažinimas sako, kad net Jėzus „nusileido į pragarus“ prieš pakildamas į dangų. Ar ne keista, kad neatkreipiame į tai dėmesio? Domėjausi įvairių kultūrų iniciacijos apeigomis ir kiekviena jų išskiria „mirties prieš mirtį“ momentą. Atleidę „ištikimą kareivį“ jaučiamės praradę tikėjimą ar savastį. *Iš tikrųjų miršta tik netikroji savastis, o užgimsta siela.* Užuoat užleidę vietą ego, jūs leisitės, kad jums vadovautų siela. Kad įveiktumėte šią bedugnę, prireiks Krono, galinčio perplukdyti jus per Stikso upę, arba Hermio, vedančio sielą per grėsmingus pavojus, išminties ir sumanumo. Jie – tikrieji sielos draugai, kuriuos šiandien kartais vadiname dvasios vadovais arba tėvais. Keltai vadina juos *anam chara*.

Atminkite, kad Heraklis, Orfėjas, Enėjas, Psichė ir mūsų jau minėtas Odisėjas – visi jie buvo nukeliavę į mirusiųjų karalystę... ir sugrįžo! Dauguma mitologinių pasakojimų užsimena apie apsilankymą požemio pasaulyje. Jėzus, kaip sakėme, taip pat „nužengė į pragarus“ ir tik trečią dieną „įžengė į dangų“. Galima sakyti, kad didžioji gyvenimo dalis išgyvenama būtent

per tas pirmąją ir antrąją dienas, kurios tarsi slenkstis žymi mūsų perėjimą iš vieno etapo į kitą. Vyrams skiruose seminaruose tai vadiname *liminalia būseną*.²⁸

Šv. Kryžiaus Jonas mokė, kad Dievas žmogaus sieloje veikia *tyliai* ir *nesiviešindamas*, nes *jei suvoktume tai, kas vyksta ir koks Slėpinys / perkeitimas / Dievo veikimas / malonė mus ištiko, imtume kontroliuoti procesą arba sustabdytume visą vyksmą*.²⁹ Niekas savo noru neplanuoja mirties, net jei kalba eina apie netikrąjį Aš.

Kaip sako mistikai, mums nė nepastebint arba kai nesistengiame laikyti vadžių savo rankose, Dievas patyliukais griaua mūsų iliuzijas. Štai kodėl, tikėtina, geriausias žodis Dievui apibūdinti yra *Slėpinys*. Ramiai, laikui ir malonei darbuojantis, judame į priekį, patys nesuprasdami, kaip tai vyksta. Atsidūrę naujame kelionės taške, stebimės, kaip tai atsitiko, ir neatrodo, kad Dievui rūpėtų, kieno nuopelnu tai įvyko, – svarbu, kad nepaliautume augę. IV a. šv. Grigalius Nisietis yra pasakęs: „Nusidedame tada, kai nebenorime augti.“

²⁸ Victor Turner, *The Ritual Process*, Ithaca, N.Y.: Cornell University, 1977, p. 94 ir toliau. Ši knyga padėjo man išsiaiškinti liminalumo sąvoką ir suprasti, kodėl dvasiniai pokyčiai, virsmas ir iniciacija įmanomi tik tada, kai atsiduriame ant gyvenimo slenkščio. Dabar „liminalumas“, „liminalus būvis“ yra svarbiausios mano darbų iniciacijos tema sąvokos. Daugelis šiuolaikinių žmonių iš paskutiniųjų stengiasi išvengti pereinamosios būsenos, laiko šturvalą savo rankose, todėl nieko nauja ir nenutinka.

²⁹ Gerald May, *The Dark Night of the Soul*, New York: Harper-Collins, 2004.

Gyvenimo tragizmas

☞ *Giluminiuose kloduose tūno
siautulingos ir bauginamos jėgos.
Tačiau išvaikę šias pabaisas,
išginę jas už pasaulio krašto, atrandate tai,
ko nepajėgia rasti ar įvardyti mokslai, –
pamatą, vandenyną, matricą,
visa aprėpiančią substanciją,
kuri gėriui suteikia galią būti gėriu,
o blogiui – blogiu, atrandate jungiantį
lauką, kuriame esame susiję sudėtingais ir
dažnai sunkiai paaiškinamais rūpesčio
vieni kitais ir bendrystės ryšiais.
To neišmoksi. Tai duotybė.*

ANNIE DILLARD,
Teaching a Stone to Talk
(Akmens mokymas kalbėti)

Posakį „tragiškas gyvenimo jausmas“ XX a. pradžioje išpopuliarino ispanų rašytojas ir filosofas Miguelis de Unamuno. Europą, iš kurios buvo kilęs, jis nesivaržydamas kaltino iškreipus tikėjimo prasmę, išmainius ją į vakarietišką „pažangos“ filosofiją, pamiršus tai, ko

nedviprasmiškai mokė judėjų ir krikščionių Raštai.³⁰ Jėzus ir Senojo Testamento pranašai turėjo aiškų tragiško gyvenimo pojūtį, todėl tiek jie, tiek M. de Unamuno ir gal kai kurie iš mūsų visiškai kitaip nei didžioji dauguma priėmė tikrovę ir jos reiškinius.

Mano supratimu, šiais aiškiais ir tiesiais žodžiais M. de Unamuno norėjo pasakyti, kad gyvenimas niekada neprimena tiesios linijos. Pasak jo, gyvenimą daug geriau apibūdina išimtis ir netvarka nei tobula tvarka. Gyvenimas, ir tai aiškiai liudija Tradicija, yra nuolatiniai praradimai ir atsinaujinimas, mirtis ir prisikėlimas, chaosas ir gydanti versmė; gyvenimas yra priešybių susidūrimas. Unamuno požiūriu, tikėjimas prilygsta pasiklovimui gilumine gyvenimo jėga, kuri yra tokia stipri, kad neišskiria nė mirties. Tikėjimas apima ir protą, bet, Unamuno teigimu, pirmojo sąvoka platesnė. Tiesa ne visada sietina su pragmatiniu problemų sprendimu, tiesa – priešybių sutaikymas. Jei patiriame skaudžias pasekmes, nereiškia, kad veikėme neteisingai ar netinkamai. Kaip nebūtinai teisinga yra tai, kas žmonėms patinka. Gyvenimas iš esmės yra tragiškas ir tiesa yra ta, kad tai gebame priimti tik vedami tikėjimo, o ne vadovaudamiesi tariama savo logika. Čia pateikiau mėgėjišką ir labai subjektyvią didžiojo ispanų filosofo minčių santrauką.

³⁰ Miguel de Unamuno, *Tragic Sense of Life*, Mineola, N. Y.: Dover, 1954.

„Tragiškas“ gamtos pasaulis

Šiandien M. de Unamuno teiginių tikrumą, galima sakyti, patvirtina kvantinė fizika. Daugumai mūsų įtakos turėjo I. Newtono pasaulėžiūra, kitaip dar vadinama „jei–tai“ pasaulėžiūra, kuri aiškiai nurodė prielaidas ir pasekmės ryšį. Bet kokį priežastingumą buvo bandoma logiškai paaiškinti. Dabar įsigali įsitikinimas, kad visatos procesai, kaip ir žmogaus veiklos motyvai, priklauso nuo galybės priežasčių, kurios ir lemia augančią įvairovę, daugialypumą, juodąsias skylės, juodąją materiją, mirtį ir atgimimą, įvairiais pavidalais (taip, netgi smurto) pasireiškiančius pradimus ir atsinaujinimą; nuolat subyrantys racionalumo argumentai skatina išmintingus žmones ieškoti universalesnių taisyklių ir kitokios, „platesnės“ logikos.

Gamtoje vyrauja chaosas, o ne tvarka, įvairovė, ne vienodumas, ir pati didžiausia netvarka – mirtis! Dvasiniame gyvenime – šiandien tai pasakytina ir apie mokslą – daugiau išmokstama laikantis pagarbaus santykio ir mokantis iš išimčių, nei kliaujantis taisyklėmis, kurios turėtų lemti tvarką. Tai suprantant, paaiškėja Jėzaus ir apaštalo Pauliaus žodžiai, liepiantys pagarbiai elgtis su „mažiausiais broliais ir seserimis“ (plg. Mt 25, 40) ir „apgauti juos didesniu padorumu“ (plg. 1 Kor 12, 22–25). Abu jie kalbėjo apie tuos gyvus padarus ir žmones, kurie yra atsidūrę ties riba to, kas priimta vadinti normaliu, tinkamu, geru, bet

kurie gali daugiausia mus pamokyti. Jie atskleidžia šešėlinę ir slėpiningą dalykų pusę. Tokios atsikartojančios išimtyt verčia mus peržiūrėti vadinamąsias taisykles ir įsigilinti į žodžio „normalus“ prasmę – esame skatinami keisti kalibrą! Išimtyt moko nuolankumo, ragina ieškoti ir neskubėti su sprendimais vien tam, kad nuslopintume savo nerimą.

Kasdienė patirtis, panašiai kaip Platono tobulų formų ir idėjų pasaulis, mažai ką reiškia, jei ignoruojame begalinę pasaulio įvairovę ir daugybę jo variacijų – pakanka prisiminti tamsoje šviečiančius neutrinus, patelių padėtus kiaušinėlius išnešiojančius ir jaunikius vedančius jūrų arkliukų patinėlius, nuostabaus grožio gėles, išsiskleidžiančias tik naktį. Jėzus nepasmerkė visuomenės atstumtųjų – ištvirkėlių, samariečių, raupsuotųjų, kitatikių, mokesčių rinkėjų, – kitaip sakant, avelių paklydėlių. Jis valgydavo su autsaideriais, tokiu elgesiu papiktindamas Šventyklos tarnus, kurie savąją tvarką kėlė aukščiau išimtytms rodytino gailėstingumo. Faktas, kad egzistuoja bent vienas psichiškai nestabilus ar protinę negalią turintis žmogus, verčia mus permąstyti savo teorijas, kad „teisingas mąstymas“ – būtina išganymo sąlyga. Deja, istorijoje gausu „neteisingai“ mąščiųsių žmonių atstūmimo ir kankinimo pavyzdžių.

Ketvirtaisiais studijų metais, prieš palikdamas auditoriją po paskutinės paskaitos, Bažnyčios istoriją dėstęs labai griežtų pažiūrų kunigas teologas pasakė: „Pabaigus visas kalbas ir darbus, noriu, kad atmintu-

mėte, jog Bažnyčios gyvenimui didesnę įtaką darė Platonas nei Jėzus.“ Mes nustebę sujudome, tačiau ketveri Bažnyčios istorijos studijų metai akivaizdžiai tai įrodė. Dėstytojas, žinoma, norėjo pasakyti, kad mes linkę teikti pirmenybę ne Dievo gailestingumui ir malonei, bet universaliems apibendrinimams, atsakymams, kurie, net nebūdami visiškai teisingi, visa sustato į vietas ir išsprendžia visus klausimus. Jėzus netaikė universalaus mato – priešingai, Jis mokė, jog Dievas prisitaiko prie įvairių deformacijų ir nukrypimų. Dievo gebėjimas prisiderinti prie žmogiškosios netvarkos vadinamas dieviškąja Apvaizda, arba gailestingumu. *Kaskart, kai Dievas mums atleidžia, Jis parodo, kad Jo sukurtos taisyklės nėra tokios svarbios kaip Jo ryšys su mumis.* Atleidimas, apie kurį kalbama Biblijoje, turėtų būti pakankama paskata pasitikėti Dievu, Jo trokšti ir Jį mylėti.

Mes sunkiai randame tinkamą santykį su ypatingomis, konkrečiomis, individualiomis ir anekdotinėmis istorijomis, kurios neatitinka universalių šablonų. Todėl apsimetinėjame. Tai paaiškina ir mūsų poreikį juokauti – humoras atskleidžia šiuos nesuderinamumus. Pranciškoniškosios minties atstovai teigė, kad kiekviena atskira, individuali, konkreti būtis yra Dievo kūrinys, už kurį Jis kaskart apsisprendžia, kai suteikia jam unikalių, kitiems nebūdingų bruožų. Palaimintasis Jonas Dunsas Škotas vadino tai „šitoniškumu“. Krikščionys tiki, kad įsikūnijimas tapo akivaizdžiu faktu

konkrečiau ir unikaliau žmogaus – Jėzaus – dėka. Be to, prisiminkite paliktas devyniasdešimt devynias avis dėl vienos paklydėlės (plg. Mt 18, 12–14). Kai kurie teologai dievišką įsikūnijimo modelį pavadino „individualumo skandalu“. Mūsų protui, regis, labiau patinka universalijos – tvirtos, visada pritaikomos taisyklės ir modeliai, kurie leidžia mums numatyti ir kontroliuoti dalykus. Tai tinka mokslui, tačiau visiškai nepriimtina religijai.

Visatos raida ir istorija yra racionalių ir neracionalių, sąmoningų ir nesąmoningų jėgų veikimo laukas; jame galynėjasi likimas ir laimė, gamta ir kultūra. Gėrio ir blogio jėgos atstovauja tragedijai ir malonei, mokydamos mus išgyventi katastrofas, atsitraukti, keistis, persigrupuoti, patirti nusizengimų, nesantaikos pasekmes, nesėkmes, klaidas ir spręsti dilemas. (Vėliau pakalbėsime ir apie teigiamus dalykus!) Ar žinote, kad iš graikų kalbos kilęs žodis *tragedija* reiškia „ožio istorija“? Išeitų, kad *Odisėja* – pirmą kartą pasakojimas apie ožį, vargšas Odisėjas klajoja iš vietos į vietą, kartais jam sekasi, dažniausiai ne itin, kol pasiekia gimtąją Itakę.

Kiekviena patirtis moko mus naujų dalykų ir skatina judėti pirmyn – tai nuolankumu pelnomas pažinimas. *Graikų puikybė pasireiškė tuo, kad jie atsisakė nuolankiai priimti nuolankumo pamokas.* Atkreipkite dėmesį, jog nei vienas Amerikos prezidentas niekada nepripažino, kad jo inicijuotas karas ar vykdoma politika yra neteisingi. Popiežius ir dvasininkija taip pat

nelinkę atsiprašinėti. Išdidumas ir apgaulė – antikinės tragedijos šerdis – kaip tik ta tema Jėzus surežisavo savaę jį perkeitimo į naują gyvenimą vyksmą, kuri vadiname Prisikėlusiuoju Kristumi.

Evangelijos kalba apie gyvenimo tragizmą, bet priduria, kad mes turime galimybę išlikti ir net augti. Tai didysis pokytis! Visa priklauso nuo to, ar sugebame žvelgti ne tik žemyn, bet ir aukštyn, arba, C. G. Jungo žodžiais tariant, ar „suklupę ir parpuolę, randate aukšą“. Julijona Noridžietė pasakė dar poetiškiau: „Pirma nupuolame, po to keliamės iš nuopuolio. Tiek viena, tiek kita yra Dievo gailestingumas!“

Šis vyksmas neturėtų būti mums naujiena, ypač turint galvoje, kad visa ilgus amžius besitęsianti drama prasidėjo Adomo ir Ievos „nusižengimu“, o vėliau žmonija buvo atpirkta, kaip sako daugelis krikščionių, smurtingos žmogžudystės aktu! Jei Dievas nemokėtų rašyti tiesiai ant kreivų linijų, Jis nedaug ką teparašytų. *Judėjų ir krikščionių išganymo istorija gyvenimo tragizmą integruoja, juo pasinaudoja ir per jį pelno atleidimą.* Judėjiškoji krikščionybė neatskiria problemos nuo sprendimo, problema – sprendimo dalis. Biblinio apreiškimo genialumas pasireiškia tuo, kad neneigiama tamsioji dalykų pusė – nupuolusiajam atleidžiama, o nuopuolis pasitarnauja tam, kad būtų pasiekta žadėtoji pilnatvė, – būtent ši mintis yra svarbiausia mano knygoje.

Jėzus niekada nenusivilia nusidėjeliais (įsitikinkite!), Jį liūdina nebent tie žmonės, kurie nemano tokie

esantys! Jėzus pripažino gyvenimo tragizmą. Jis gyveno su tuo pojūčiu, tai Jį augino. Esu įsitikinęs, kad Jėzaus gebėjimas išvelgti tvarką nuolatinėje netvarkoje yra ta tikroji Jo žinios esmė – tuomet paaiškėja, kodėl Geroji Naujiena, kad ir kaip retai išgirstama, iki šiol gydo ir atnaujina visa, prie ko prisiliečia.

Jėzus rado ir įvardijo visų prieštaravimų bendrą vardiklį, tai, apie ką Annie Dillard kalbėjo aukščiau pateiktame epigrafe. Jei mums nepavyksta rasti to vienijančio lauko, „kuriame esame susiję sudėtingais ir dažnai sunkiai paaiškinamais rūpesčio vieni kitais ir bendrystės ryšiais“, arba, pasak budistų, „didžiojo gailestingumo“, tuomet nesutaikomumai ir prieštarin-gumai lieka neišgydyti. *Religija visada gražina atgalios į slėpiningąją, jungiančią sritį, kuri yra mūsų pradžia.*

Didysis posūkis

Dieviškoji malonės, nuodėmės ir nesėkmės ekonomija yra atpirkimo patirties žaliava ir svarus atpirkimo argumentas. Vis dėlto formaliojoje Bažnyčioje daug tokių, kurie serga niekada nepasiekiamo tvarkos idealo manija, todėl jie beveik niekada nebūna laimingi ar patenkinti. Jei prisimintume stačiokišką S. Freudo palyginimą, tokie žmonės vaikšto užkietėjusiais viduriais, nes negali priimti gyvenimo tokio, koks jis yra, – visada buvo ir bus neįgalių, dirglių, psichiškai nestabilių žmonių, „neteisingų“ religijų, kitokios lyti-

nės orientacijos, kitokių papročių ir tradicijų žmonių. O dar prisiminkime *laukinę* gamtą, kurią iki šiol ne itin mylėjome. Kaip žinome, Bažnyčia niekada nebuvo linkusi pozityviai vertinti kitoniškumo. Betgi mes gyvename daugiaformiame, įvairialypiame ir margame pasaulyje – nėra jokio kito! Todėl stebina tai, kad nepastebime, neigiame arba ignoruojame tai, kas aki-vaizdu.

Nuodėmė ir išganymas – susiję žodžiai. Išganymas nereiškia, kad Jėzus sunaikino nuodėmę, kaip to norėtų mūsų ego, iš tikrųjų, *išganymas – tai aukštyn kojom apversta nuodėmė, pasitarnaujanti mūsų nusidėjėlių labui*. Taip veikia perkeičianti dieviškoji meilė. Jei būtų kitaip, kuo galėtų viltis 99,9 proc. pasaulio gyventojų? Ilgainiui suvokiame, kad ta pati aistra, kuri nuvilioja mus nuo Dievo, gali parvesti pas Jį atgal ir gražinti mums Tikrąją mūsų Savastį. Tai viena priešasčių, kodėl štai jau beveik keturiasdešimt metų remiuosi eneagramos teorija ir jos mokau.³¹ Ši teorija – vienas iš nedaugelio dvasinių įrankių, padedančių suprasti perkeičiančią dvasinę tiesą. Suvokę, kad jūsų nuodėmė

³¹ Richard Rohr, *The Enneagram: A Christian Perspective*, New York: Crossroad, 1999. Beveik keturiasdešimt metų gilindamasis į šią žmogaus motyvacijos ir elgesio teoriją, įsitikinau, kad ji buvo sukurta ir išbulinta, siekiant padėti dvasiniu keliu žengiantiems žmonėms „skirti dvasias“. Ji aiškiai atskleidžia, kad nuodėmė ir jūsų turimos dovanos yra dvi tos pačios monetos pusės – neįmanoma pripažinti viena, ignoruojant kita. Ši pagalbinė priemonė pakeitė daugelio žmonių gyvenimus.

ir turimos dovanos yra dvi tos pačios monetos pusės, niekada to nepamiršite. Tai apsaugo religiją nuo arogancijos ir kitoniškumo atmetimo. Eneagramos tikrumu netiki tik tie žmonės, kurie jos nesupranta arba nemoka ja naudotis.

Dievas, regis, nori „apgręžti“ (graikų kalbos žodis *meta-noia*) mūsų meilę, nukreipdamas ją į tikrąją tikslą – į Didžiąją Meilę. Visos meilės iš mažosios raidės yra tik pagalbiniai ratai, jie geri, tačiau tik tiek. Daugelis Naujojo Testamento išgydymo istorijų ganėtinais aiškiai perteikia šią žinią ir virsmą. Jėzus aiškiai tai pasako kalbėdamas apie nusidėjėlę moterį: „Jai atleidiama daugybė jos nuodėmių, nes ji labai pamilo“ (Lk 7, 47). Kaip matome, klaidingas meilės siekis tapo brastos akmeniu ir didelės meilės mokykla.

Užuot dirbę nuodėmių perkeitimo darbą, mes, dvasininkai, tapome „nuodėmių vadybininkais“. Žmonėms sakome: „Jei nesi tobulas, vadinasi, *tu* kažką darai ne taip.“ Kaltiname auką arba nerodome jai pakankamai gailėsčio, nors nesivaržydami garbiname Dievo, tapusio auka, atvaizdą. Mes verti gailėsčio dėl savo klaidų, todėl mus reikia gydyti – ne nekęsti, atmesti ar visam laikui nustumti į visuomenės pakraščius. Manau, kad prieš atsikratant nuodėmės, reikia iš jos pasimokyti. Antraip ji atgis naujomis formomis, – taip Jėzus kalbėjo apie „netyrąją dvasią“, kuri grįžta į „iššluotus ir išpuoštus namus“ (plg. Lk 11, 24–26); čia pat be jokių

užuolankų Jėzus priduria: „Paskui tam žmogui darosi blogiau negu pirma.“

Galima sakyti, kad tragedijos, arba rasizmo, vergovės, seksizmo, kryžiaus žygių, inkvizicijos ir dviejų pasaulinių karų „ožio istorijos“, kurios rutuliojosi jas toleravusioje krikščioniškoje Europoje, pribloškiamai parodė mūsų nusivylimą ir pasibjaurėjimą savimi dėl to, kad mums nepavyko įgyvendinti tai, ko mus mokė, – nepavyko sukurti teisingo ir tobulai tvarkingo pasaulio. Kaip nepajėgdami mylėti savų netobulumų arba gamtinio pasaulio galėtume tiesti tiltus žydų, musulmonų, spalvotųjų, moterų, nusidėjėlių ar net kitų krikščionių pusėn? Nė vienas jų netelpa į mūsų iš anksto susikurtos „tvarkos“ rėmus. Kolonizuodami pasaulį, mes žudėme, prievartavome, kalinome, kanikinome ir vertėme kitus žmones vergais. Užuot nešę gyvenimo tragizmo kryžių, mes tapome tragedijų inicijavimo specialistais. Atleiskite, kad taip piktai kalbu, bet privalome tai pripažinti.

Filosofai ir socialinių mokslų atstovai įtikino mus įvairiomis neklaidingomis utopijomis, tačiau šventieji Raštai, kuriuose gausu likimo, nesėkmės, nuodėmės ir malonės istorijų, *beveik nepateikia jokių akivaizdžiai neklystamų filosofinių ar teologinių išvadų.*³² Pirmos penkios

³² Walter Brueggemann, *Theology of the Old Testament*, Minneapolis, Minn.: Fortress Press, 1999, p. 61 ir toliau. Brueggemannu ir prof. Rainerio Albertzo teigimu, „Izraelio religija, taigi, ir Raštai yra ištiesai pliuralistiniai.“

Biblijos knygos, vadinamos Penkiaknyge, parašytos remiantis bent keturiais skirtingais šaltiniais ir Dievo įkvėptomis teologijomis (jahvistine, elohistine, deuteronomine ir kunigų). Mes turime ne vieną, bet keturias ne kartą viena kitai prieštaraujančias Jėzaus gyvenimo versijas evangelijose pagal Matą, Morkų, Luką ir Joną. Nepaisant pastangų meluoti sau, neva egzistuoja aiškiai išdėstyta vienaplanė teologija, pristatanti Dievą, Jėzų ar žydų istoriją, faktiškai taip nėra. Aš radau tik vieną dalyką, kurį neabejotinai patvirtina visos Biblijos knygos: *vienaip ar kitaip Dievas yra su mumis – mes nesame vieni*. Dievas ir Jėzus nuolat taiso blogus mūsų darbus.

Ironiška, bet gyvenimo tragizmas anaip tol nėra tragiškas, bent jau pažvelgus iš Didžiosios Mozaikos perspektyvos. Gyvenimas laikų gelmėje, kurioje praeitis neatsiejama nuo ateities, paruošia mus neišvengiamai kančiai, išmoko nepasiduoti nevilčiai ir parodo iš viso to išvedantį kelią. Šioje žemėje esame didžiosios eisenos dalis – galybė mūsų pirmtakų žengė joje prieš mus ir minios žengs po mūsų. Gyvenimo tragizmo pojūtis kyla ne iš netikėjimo, pesimizmo, fatalizmo ar cinizmo, bet iš *visur pasireiškiančio ir žeminančio realizmo*, kuris pareikalauja iš mūsų be galo didelio atlaidumo. Paprasčiausiai reikia tikėti tikrove ir tuo, kad joje (net ją pakeitę) galime rasti Dievą. Tai bene didžiausias akmuo, ties kuriuo suklumpame, kaina, kurią privalome mokėti, kad žmogaus širdis neužsivertų, o siela liktų atvira aukštesniems dalykams.

V skyrius

Suklupimas ant pažaidos akmens

☞ *[Viešpats] bus žabangos,
pažaidos akmuo ir nuopuolio
priežastis abiem Izraelio namams,
kilpa ir žabangos Jeruzalės gyventojams.*

IZAIJO KNYGA (8, 14)

☞ *Mes verčiau sutiksime būti
sunaikinti, nei keisimės.
Verčiau mirsime iš siaubo,
nei leisime, kad dabartis mus
nukryžiuotų ir žlugtų mūsų iliuzijos.*

WYSTANAS HUGH AUDENAS

Anksčiau ar vėliau žmogų iš jo dvasinės kelionės vė-
žių išverčia koks nors įvykis, žmogus, keblūs santykiai,
mirtis ar mintis, ir su tuo susidoroti nepadedą nei turi-
mi įgūdžiai, nei įgytos žinios ar stipri valia. Dvasine kalba
kalbant, tenka patirti, ką reiškia išsemti visas galimy-
bes, – ir tai būtinau atsitinka. Suklumpama ant, Izaijo
žodžiais tariant, „pažaidos akmens“, kurio neįmanoma

išvengti – žmogus neišvengiamai turi kažko netekti. Tik taip Gyvenimas / Likimas / Dievas / Malonė / Slėpinys priverčia keistis, atsisakyti egocentrinių savo rūpesčių ir tęsti kelionę į naują tolimą tikslą. Norėčiau, kad būtų netiesa, tačiau tai patvirtina visa be išimties dvasinė literatūra.

Jei žvelgtume iš praktinio gyvenimo pozicijų, nesugalvotume jokios priežasties, kuri mus priverstų palikti dabartinį saugų gyvenimą. Kodėl, vardan ko turėtume taip elgtis? Atvirai kalbant, niekas iš mūsų taip ir nesielgia, nebent priverčia aplinkybės. Gyvenimo virażai beveik visada būna netikėti ir neplanuoti. Jei patys prisiimame visą atsakomybę, siekdami dvasinio heroizmo, pavidalą pakeitęs senasis ego vėl perima kontrolę. Užuoat realiai keitęsi, apgaudinėjame save ir kitus – apsimetame, kad „tobulėjame“, iš paskutiniųjų stengiamės save tuo įtikinti, tačiau tai netiesa.

Bet koks bandymas projektuoti arba planuoti savąjį apšvietos procesą pasmerktas nesėkmei, nes tam vadovauja ego. Jums pavyks įžvelgti tik tai, ko ieškote, – liksite akli tam, ko nesate pasiruošę pamatyti arba net nežinote esant. Taigi nesėkmė ir pažeminimas verčia jus ieškoti ten, kur niekada nebūtumėte ieškoję. Kokia mįslė! Bet kokie savipagalbos kursai, įskaitant šią knygą, jei ją galima taip pavadinti, padės jums tik tuomet, jei atkreipsite dėmesį į patį gyvenimą. Kaip išmintingai pasakė mano draugė Paula D'Arcy: „Dievas aplanko jus slėpiniu pavidalu, kaip ir gyvenimas.“

Tad, kad ir kaip gaila, *būtinai* turime suklupti ir parpulti. To nesuprasime vien skaitydami, kaip kad ši momentą. Turime pasijusti išmesti iš balno, antraip niekada neišmoksime *perleisti* vadovavimo Tikrajam Vadovui. Tai būtina. Tokį nuopuolį turėjau galvoje kalbėdamas apie kančios neišvengiamumą – šią temą išplėtosiu kitame skyriuje. Jo dramatiškumas atsiskleidžia apaštalo Pauliaus nuopuolio kelyje į Damaską – Paulius išgirsta balsą: „Sunku tau spyriotis prieš akstiną!“ (Apd 26, 14). Akstinas, kuriuo raginami galvijai, simbolizuoja paskatinimą žengti pirmyn ir beprasmį mūsų bandymą priešintis – nuo to tik dar labiau kenčiame.

Patirtis rodo, kad, norėdami ką nors rasti dvasiniame gyvenime, kažko turime netekti, ilgėtis, dėl kažko apsispręsti ir asmeniškai iš naujo – naujame lygmenyje – tai atrasti. Evangelijoje pagal Luką aprašomi trys Jėzaus palyginimai apie praradimus (paklydusią avilę, pamestą drachmą ir sūnų palaidūną), intensyvius ieškojimus ir radybas (plg. Lk 15). Kiekvienu at(si)-radimo atveju surengiama dvasinė džiaugsmo šventė. Odisėjui taip pat po beveik kiekvieno naujo iššūkio teko ką nors prarasti – bendražygius, valdžią, galią, laiką, atmintį, garbę, galiausiai, valtį. Gaila, bet turiu konstatuoti, kad nupuolimai, praradimai, nesėkmės, nusižengimai ir nuodėmė yra nuolat atsikartojanti gyvenimo schema. Tačiau visa tai veda namų link.

Galiausiai noriu pasakyti, kad svarbiausia yra ne tai, jog susigražiname, ką praradę, bet tai, kad tame

paieškų procese atrandame naują savastį. Kol neišitinkiname, kokia ribota dabartinė mūsų veikla ir ja nenusiviliame, neieškome ir nerandame gyvybės šaltinių, giliojo šulinio, nepaliaujamai trykštančios versmės. Jėzus tai vadino „gyvuoju vandeniu“ (plg. Jn 4, 10–14).

Atvirai kalbant, kiekvieno *mūsų gyvenime esama situacijų, kurių nepajėgiamė kontroliuoti, paaiškinti, pakeisti ar net suprasti*. Tokiu dramatišku neišvengiamo ir absurdiško pažaidos akmens simboliu Jėzui ir Jo mokiniam tapo nukryžiavimas. Mes praktiškai neturime pozityvios tokią neišvengiamą kančią paaiškinančios teologijos. Dauguma krikščionių, užuot kentėję kartu su Jėzumi, nukryžiavimą pavertė mechanine „pakaitine atpirkimo teorija“, kuri atitinka jų *quid pro quo* pasaulėžiūrą. Kadangi nesugebame žvelgti sielos akimis ir neperprantame kosminės nukryžiavimo reikšmės, norime tvarkos ir priežastingumo ryšių paaiškinimo.³³

Panašiai kaip jungo jaučiai ir šv. Paulius, mes kasdien „spyriojamės prieš akstiną“, nesame linkę jam paklusti ir nesileidžiame jo mokomi. Ta tema Šventojo Rašto ištraukas skaitantys krikščionys nesugeba

³³ Richard Rohr, *Things Hidden: Scripture as Spirituality*, Cincinnati, Ohio: St. Anthony Messenger Press, p. 195 ir toliau. Pranciškoniškasis dvasingumas moko, jog Jėzus atėjo ne tam, kad pakeistų Dievo nuomonę apie žmogų, bet kad pakeistų žmonių supratimą apie Dievą. Ilgus krikščionybės amžius išpažinome Kristų, kuris leidosi nukryžiuojamas, kad atskleistų amžiną Tėvo meilę, tačiau Dievui nereikėjo „atlygio“, kad mus mylėtų.

suvokti, kad akstinas reikalingas ir net naudingas. Pati savaimė kančia neišsprendžia jokių problemų – nebent parodo, kokia didelė problema esame patys sau, ir padeda mums atrasti savyje ne(at)pažintą gebėjimą mokytis ir mylėti. Šiuo požiūriu budizmas pasirodė esąs daug pastabesnis nei krikščionybė, kuri net Jėzaus kančią pavertė Dievo bandymu išspręsti kosminę problemą, kurią Dievas neva sukūrė tam, kad būtų nuo ko pradėti! Kryžius išsprendė mūsų problemą, atskleidamas tikrąją mūsų negalią, – polinkį ieškoti atpirkimo ožio, aukojant kitus. Kryžius visiems laikams atskleidė mūsų nusikaltimą.

Odisėjo ir kituose pasaulio mituose nuolat atsi-kartoja praradimų ir pažeminimo tema, kuri rutuliojama pasakojant apie slibinus, jūrų pabaisas, Skilą ir Charibdę, įkalinimą, marą, ligą, mirusiųjų karalystę, į kurią netikėtai patenka herojus, sirenas, audrą, tam-są, laivo sudužimą, lotofagus, našlaitystę, benamystę ir bejėgišką vargšo būseną.

Kartais galvoju, kad pusė pasaulio pasakų yra kitaip pasekta pasaka apie Pelenę, bjaurųjį ančiuką arba elgetaujantį vaiką: jose nei galios, nei turtų neturintis mažasis personažas galiausiai tampa karaliumi arba karaliene, princu arba princese. Norą tokiu tapti laikome dėmesio nevertomis svajonėmis, tačiau tai yra tikroji apsimetinėjimo, amnezijos ir pralaimėjimų, vainikuojamų pasveikimu, priežastis. Kaip matome, iki susitkdamos savąjį princą visos gražuolės miega. Jei ne

ančiuko „bjaurumas“, nebūtų jokios pasakos. Jei paklydęs riteris nebūtų sužeidžiamas, jis niekada nerastų Šventojo Gralio. Jei Jėzus nebūtų buvęs nukryžiuotas, Jis nebūtų prisikėlęs. Ta informacija įrašyta „kietajame mūsų diske“, tačiau tik siela pajėgi ją suvokti. Ego beveik visada tam prieštarauja ir priešinasi.

Mano dvasios tėvas šv. Pranciškus Asyžietis savo testamente rašė, kad, kai pabučiavo raupsuotąjį, „tai, kuo anksčiau šlykštėjau, tapo saldybe ir gyvenimu“. Tai buvo jo atsivertimas, momentas, kai jis „paliko pasaulį“. Senasis gyvenimo būdas nustojo savo veiksmingumo. Tai buvo išskirtinė gyvenimo akimirka – šv. Pranciškus suvokė, koks nepakankamas yra pats sau, ir atsigrėžė į neišsemiamą šaltinį. Taip jis tapo klasikiniu krikščionių šventuoju. Raupsuotasis buvo jo akstinas ir, užuot spyriojęsis, šv. Pranciškus jį pabučiavo. „Taip turi būti“, – kartais išgirstu sakant bepagyjančius nuo priklausomybių žmones, kurie vėliau dėkoja Dievui už patirtį, kurią įgijo gerdami, lošdami ar smurtaudami. Dažnas jų pripažįsta, kad tai buvo didelė kaina, tačiau kitaip nebūtų buvusi palaužta apsimetėliška jų savastis ir jie nebūtų atsivėrę meilei.

Prisimenu daugelį vyrų ir moterų, su kuriais man, kalėjimo kapelionui, teko susitikti per keturiolika tarnystės metų Naujojoje Meksikoje. Jie neturėjo gerų tėvų, kurie būtų paaikškinę, kodėl būtina valdyti savo impulsus ir neskubėti atsilyginti už patirtą skriaudą. Nesuvokdami, kas esą, nei kodėl nustatomos ribos,

neįgiję savigarbos, jie neišvengiamai žlugo kaip asmenybės, o kartu žlugdė ir kitus vartodami narkotikus, alkoholį, įsiveldami į kitokius priklausomybės ryšius, paleistuvaudami, smurtaudami ir prievartaudami. Vėliau jiems primesta žiauri kalėjimo tvarka turėjo išmokyti to, ko neišmokė tėvai, tačiau kalėjime mokytis sekėsi daug sunkiau, nes autoritetai ir patys kaliniai buvo palikę nemažus randus savo sielose, todėl jie nekentė ir autoritetų, ir savęs.

Jei tinkamai neatliekame pirmos gyvenimo pusės užduočių, užkliuvę už pažaidos akmens nepajėgiamė atsikelti. Taip ir liekame pralaimėję arba gaištame laiką, spyriodamiesi prieš akstiną. Nežinome, kaip įveikti „vaikišką didybės maniją“, kaip protingai tai įvardija Robertas Moore'as³⁴. Mes, miestietiškos ir vakarietiškos kultūros žmonės, deramai nesuvokiame gyvenimo tragizmo ir bandome įtikinti save, kad visa vystosi aukštyn ir platyn – ir kad tai priklauso nuo mūsų. Ta teorija pasiteisina tik nedaugeliu atvejų – didžioji dauguma žmonių ilgainiui nusivilia, nes tai nėra tiesa. Toje vidinėje laimėjimų ir pralaimėjimų dvikovoje vis daugiau žmonių pasijunta pralaimėjusiųjų pusėje. Jei Evangelija iš tiesų yra „Geroji Naujiena“, visais atvejais turėtume laimėti ir džiaugtis didžiule Dievo ir savo pergale.

³⁴ Robert Moore, *Facing the Dragon*, Wilmette, Ill.: Chiron, 2003, p. 68 ir toliau.

Šioje nuolat atsikartojančioje *puikybės* kovoje, kuri aprašyta dar senovės graikų mituose, sužeidžiamas beveik kiekvienas. Kai kuriems pavyksta prasiveržti į pačią „viršūnę“, tačiau jie ne visada įvertina, ant kokios daugybės pečių – kartais ir galvų – teko pasistoti jos siekiant ir kaip dažnai jiems pasisekė tik dėl palankiai susiklosčiusių aplinkybių. Kai kurie, pasiekę viršūnę, išdrįsta patys sau pripažinti, kad net ir ten nėra nieko, kas suteiktų amžiną pasitenkinimą. Daugybė žmonių lieka gyvenimo seklumoje, iš paskutiniųjų ir bergždziai stengdamiesi kompensuoti savąjį nepasitenkinimą.

Esu tikras, kad daugelis Pietų Amerikos vergvaldžių buvo prasisiekėliai, iškilę savo pastangomis ir galbūt niekada gyvenime nepatyrę nesėkmės. Neigdami pralaimėjimą, jie neįgijo išminties, nenutuokė apie empatiją ir net žmogišką užuojautą. Už savo sėkmę jie sumokėjo didelę kainą: nemokėjo dalyvauti „visuotiniame šokyje“, nesugebėjo juo džiaugtis. Jie „laimėjo visą pasaulį, bet pakenkė savo gyvybei“ (plg. Mt 16, 26). Jie sušoko išlikimo šokį, bet nieko neišmanė apie sakralųjį, kuriam kviečiamas kiekvienas, nes jis visada visuotinis.

VI skyrius

Neišvengiama kančia

☞ *Kas nori išgelbėti savo gyvybę,
tas ją praras; o kas pražudo
gyvybę dėl manęs, tas ją atras.
Kokia gi žmogui nauda, jeigu jis
laimėtų visą pasaulį, o pakenktų
savo gyvybei?! Arba kuo žmogus
galėtų išsipirkti savo gyvybę?*

EVANGELIJA PAGAL MATAJĄ (16, 25–26)

☞ *Jei kas ateina pas mane ir
nelaiko neapykantoje savo tėvo,
motinos, žmonos, vaikų, brolių,
seserų ir net savo gyvybės, –
negali būti mano mokinys.*

EVANGELIJA PAGAL LUKĄ (14, 26)

Carlas Gustavas Jungas yra sakęs, kad pasaulis daug kenčia todėl, kad žmonės nelinkę susitaikyti su „legitimia“ kančia, kurią lemia žmogiškoji mūsų prigimtis. Iš tikrųjų, jo teigimu, įprasta neurotinio elgesio priežastis yra tos pagrįstos kančios atmetimas! Jei ignoruojame neišvengiamą buvimo žmogumi skausmą, vėliau

kenčiame dešimt kartų daugiau. Todėl nenuostabu, kad pirmoji nemaloni žinia vyrų iniciacijos apeigose yra ši: gyvenimas yra sunkus. Tai neigdami, tampame pikčiausi savo priešai.

Norėdamas paaiškinti, kodėl šį skyrių apie neišvengiamą kančią pradedu dviem kategoriškomis Jėzaus Nazariečio citatomis, turėčiau papasakoti apie save. Privalau pradėti nuo savo ryšio su katalikiškąja krikščionyste, kuris užsimezgė vos man gimus (keturiasdešimt metų esu kunigas ir penkiasdešimt metų – pranciškonas), nes būtent Bažnyčia daug ko mane išmokė – net to, ko neketino, – įskaitant ir žinią apie neišvengiamą kančią. Ji mokė mane, skelbdama žodinę žinią, vėliau – kaip visokių gėrybių šaltinis, o galiausiai – kaip gyvas neišvengiamos (ir kartais nebūtinės!) kančios tiglis.

Tiglis, kaip žinote, yra indas, kuriame susilydęs metalas laikomas tol, kol išsigrynina ir tampa švarus. Reikalavimai, kuriuos Bažnyčia kelia savo nariui, jos doktrina ir moralė taip sujaudina, jog tenka daug nuodugniau visa apsvarstyti, kad išliktum kataliku arba krikščionimi, gal net žmogumi. Manau, tai pasakytina apie bet kokią religinę bendruomenę, kuri atlieka savo misiją. *Prieš išlaisvindama, tiesa priverčia pasijusti tikru vargšu.*

Krikščionybės tiesa ir Kristus buvo mano gyvenimo startas, jie mane formavo ir jaudino, nepaisant to, kad mano santykis su Katalikų Bažnyčia ne kartą

buvo kritiškas. Daugeliu atvejų taip ir turi būti – kritikavau sisteminę religiją iš vidaus, remdamasis jos Raštais, šventaisiais ir jos pačios šaltiniais – ne vien kultūriniais, ateistiniais ar racionaliais kriterijais. Mano nuomone, tai bene vienintelė teisėta galimybė bet ką kritikuojant. Dvasinius dalykus reikia atverti iš vidaus, o ne mėtant akmenimis iš išorės – tai būtų pernelyg lengva ir perdėm pasipūtėliška.

Ilgainiui pasijutau įsuktas į vidinių krikščionybės įtampų sūkurį. Katalikybė man tapo *sunkiū išbandymu, bet ir bendru, visa vienijančiu, lauku*. Štai kodėl rimtai įsigilinus į įsikūnijimą ir mistinę pasaulėžiūrą buvo labai sunku likti „formaliu“ kataliku. Aš skolinuosi A. Einsteino terminą „bendras laukas“, kuris *šį vienintelį iš nedalomų dalelių sudarytą pasaulį su jo dėsniais ir principais jungia į visumą erdvėje ir laike*. A. Einsteinas sakė visą gyvenimą skyręs bendro lauko tyrimams.

Nors katalikybės Didžiajai Mozaikai įtakos dažnai turi laikmetis, o žodynas yra labai „šeimyninis“ (nežinodami teologinių sąvokų, daugelis katalikų nesugeba susišnekėti su Bažnyčios žmonėmis), vis tiek manau, kad katalikybės Didžioji Mozaika yra išties „katalikiška“ ir visa apimanti, – turiu galvoje tai, kas joje atstovauja galvai, kūnui, sielai ir istorijai. Nepaisant visų katalikybės nesėkmių, nenuostabu, kad katalikų (atkreipkite dėmesį, nesakau „Romos katalikų“) pasaulėžiūra išugdė žmonių, panašių į Pierre'ą Teilhard'ą

de Chardiną³⁵, pal. Motiną Teresę, Thomą Mertoną, šv. Kryžiaus Teresę Benediktą (Edith Stein), Cesarį Chavezą³⁶, Corazon Aquino³⁷, Mary Robinson³⁸, Rowaną Williamsą³⁹, Desmondą Tutu⁴⁰ ir Dorothy Day⁴¹. Vadinu tai „įsikūnijimo mistika“. Kai tai tampa tavo savastimi, nebėra kelio atgal, nes žinai, nerasiaš nieko geresnio.

Proziškoje Bažnyčios kasdienybėje tarsi katilė vyksta mano asmenybės transformacija, dėl kurios patiriu tamsiąją ir šviesiąją dalykų puses ir mokausi nedualistiškai mąstyti – tai padeda man išlikti. Keisdamasis supratau, kad nei aš, nei Bažnyčia realiai negyvena Evangelija, – ji niekaip neveikia dabartinio žmonijos gyvenimo stiliaus! Evangelijos žinios mastas yra toks, kad nesugebame jos suvokti. Saugodamasis, kad neprarasčiau asmenybės vientisumo ir neimčiau neigti tikrovės, aš nuolat susiduriu su šešėliniu savo Aš ir išmokstu pakęsti aiškiai matomą Bažnyčios šešėlį. Tuos

³⁵ Pierre Teilhard de Chardin (1881–1955), prancūzų filosofas, paleontologas, jėzuitas. (Čia ir žemiau – Red. past.)

³⁶ Cesar Chavez (1927–1993), JAV visuomenės veikėjas, kovotojas už pilietines teises.

³⁷ Corazon Aquino (1933–2009), Filipinų prezidentė (1986–1992), įgyvendinusi demokratines reformas savo šalyje.

³⁸ Mary Robinson (g. 1944), Airijos prezidentė (1990–1997).

³⁹ Rowan Williams (g. 1950), anglų teologas, poetas.

⁴⁰ Desmond Tutu (g. 1931), buvęs Keiptauno arkivyskupas, vėliau aktyvus kovotojas prieš apartheidą.

⁴¹ Dorothy Day (1897–1980), JAV žurnalistė, visuomenės veikėja.

pačius procesus įžvelgiu bet kurioje kitoje religijoje, tad manau, jog namai, kuriuose gyvenu, savo nenoru spręsti klausimus yra nė kiek ne blogesnė vieta nei bet kuri kita – drįščiau sakyti, daugeliu atvejų net geresnė. Ji suteikia galimybę gilintis į kruopščius intelektualinius veikalus, padeda išlaikyti socialinį sąžiningumą (bent popieriuje) ir ugdyti save mistinių vizijų patirtimi. Katalikybė yra viena „tikroji Bažnyčia“ tik tada, kai nukreipia savo išpažinėjų žvilgsnius ne į save, bet į vieną „tikrąjį Slėpinį“, ir pasitarnauja kaip parengiamoji aikštelė žmogui išsilaisvinant ir ieškant vienybės su Dievu. Tą patį – kartais net geriau – daro daugelis kitų religijų.

*Visa kūrinija „tebedūsauja“
(Laiškas romiečiams 8, 22)*

Gamtos pasaulis jau yra „įtikėjęs“ Evangelija ir net to nežinodamas gyvena mirties ir prisikėlimo ritmu. Gamtos pasaulis „tiki“ kančios neišvengiamumu, jam tai yra gyvenimo ciklo dalis: pakanka pastebėti, kaip kasdien vakare miršta saulė, atkreipti dėmesį į metų laikų kaitą, augalų ir medžių pokyčius, grobuonies ir aukos santykius tarp gyvūnų. Mano augintinė labradoro kalytė Venera kartą pagavo mažą švilpiką ir atnešė jį man, tikėdamasi pritarimo. Kaip ji galėjo pamanyti, kad tai puiku, jei aš galvoju, kad tai baisu? Pažvelgusi man į akis, nusivylusi ji numetė žvėrelį ant

žemės. Tik žmonių padermė gali atsisakyti dalyvauti likusios kūrinijos pripažįstamame procese, visuotiniame gyvenimo ir mirties šokyje. Veneros poelgis laikytinas pražūtingu tik tuo atveju, jei norėčiau būti tobulai racionalus ir „progresyvus“.

Manau, sutiksime su manimi, kad neišvengiamą kančią patiriame kiekvieną dieną. Rašau šiuos žodžius Arizonos dykumoje – neseniai perskaičiau, kad iš ketvirčio milijono saguaro kaktuso sėklų subręsta vos viena. Didžioji gamtos dalis, regis, yra visiškai susitaikiusi su praradimais, plataus masto neveiksmingumu, nykimu ir trumpu gyvavimo laikotarpiu – tai kaina, kurią tenka sumokėti už vos akimirksnį trunkantį gyvenimą. Liūdna, kad taip yra, ir, regis, absurdiška, tačiau tai padeda mums suprasti, kad ir mes dalyvaujame visuotiniame šokyje. Tuomet pajuntame begalinį, tegu ir ironija atmieštą dėkingumą už tai, kas mums *yra* duota, – nors tai nepelnyta. Grožis su įvairiausiomis jo atmainomis yra nepelnytas. Tad ką turėtume kaltinti jo netekę? Visa ko pagrindas – malonė.

Šią kūrybinę įtampą tarp to, kas nuostabu ir šiurpu, puikiai (taip moka tik poetai) nusako Gerardas Manley Hopkinsas. Net ilgas eilėraščio pavadinimas „Kad gamta yra Heraklito ugnis, ir apie prisikėlimo paguodą“ rodo, kad poetas sutinka su Heraklito mintimi apie nuolatinę tapsmą ir, juo sekdamas, pasitiki tuo, kas mūsų laukia laikų pabaigoje.

Numiršta kūnas, o palaikus mirtingus
 sugraužia kirminas dar gyvas, jie sudega žaizdre
 pasaulio ir virsta pelenais –
 Vienu akimoju, sugriaudėjus trimitams,
 Štai Kristus aš esu – nes Jis sutiko būti manimi
 kadais –
 žmogus, likimo, skirto jam, išdaiga, suskilus puodo
 šukė, gyvenimo akimirksnis, šiaudų kūlys –
 Patampa amžinas kaip deimantas – taip, deimantas
 jis, amžinas, yra.⁴²

Tai žemiškojo įsikūnijimo ir sudievinimo atomazga, kurią vadinu *įsikūnijimo mistika*. Nesu pirmas teigiantis, kad iš esmės visa literatūra ir poezija sukasi apie dvi temas – meilę ir mirtį. Tik ribota, gal net nyksianti būtis įgauna vertumo ir pripažinimo; dvasiniame lygmenyje tai būtų tolygu duoti ir imti. Sakoma, jei gyventume amžinai, niekada neišmoktume vertinti gyvenimo ir mylėti tai, ką turime. Manau, tai teisinga mintis. Ilgai kovoję su apribojimais ir įtampomis, įkūnyto gyvenimo momentai tarsi tigliai skatina mus ieškoti ir atrasti „visa sutaikantį trečiąjį“, vienijančią būtį, kuri yra visa ko pagrindas. Kaip mėgdavo sakyti Teilhard'as de Chardinas: „Asmeniškiausi dalykai būdingi visiems.“

⁴² Gerard Manley Hopkins, „That Nature is a Heraclitean Fire and of the Comfort of the Resurrection“, *Poems and Prose*, New York: Penguin, 1984, p. 65 ir toliau.

Gyvenimo tikrovė, kūrinija, gamta, kurią vadinu „pirmuoju Kristaus kūnu“, neišvengiamos kančios atžvilgiu neturi pasirinkimo. Priima ją be prieštaravimo, bet ir be sutikimo. Iš pažiūros savo noru pasiduoda ir paklūsta visoms tikrovę valdančioms jėgoms, įkūnija visus pagrindinius principus ir savyje sujungia visas sudėtinės dalis. Tokia yra visata su savo pilnatve, „būties lopšys“, į kurią priimami ir bejėgiai, ir nematomieji, ir silpnieji, kurių laisvė, kaip ir galimybės, yra labai suvaržyta. „Antrasis Kristaus kūnas“, formalioji Bažnyčia, gali su tuo sutikti arba nesutikti. Kadangi ji yra visiškai laisva, dažniausiai ištaria „ne“, ypač kai kalbama apie mirtį, nesėkmes, būtinybę pripažinti klaidas ar nuopuolius. Tą ganėtina aiškiai patvirtina pastarųjų metų finansiniai ir seksualiniai skandalai Bažnyčioje. Tačiau Dievas, regis, yra pasiruošęs ir nusiteikęs laukti – Jis nori padėti mums laisva valia savarankiškai apsisprendus ištarti „taip“. Mylėti gali tik tas, kas jaučiasi laisvas.

Žinau, kad aš pats vengiu šio kasdienio nykimo. Bažnyčia ilgus metus mane ugdė ir mokė per aistros, mirties ir prisikėlimo patirtį, priversdama gilintis į kiekvieną jų. Tikėjimas įpareigoja mane liudyti Bažnyčiai, ypač pranciškonams, tai, ką kalbu, – tai būtina, jei noriu išlaikyti ilgus metus puoselėtą savo integralumą. Tą patį sakė Dalai Lama ir pal. Motina Teresė. Jau daug metų Bažnyčia aprūpina mane priemonėmis ir kantrybe, kurios geriausiai padeda man užpildyti,

JAV visuomenės veikėjo Parkerio Palmerio žodžiais tariant, „tragiškąją spragą“. Tiek Bažnyčios praktika, tiek platoniškos jos ištaros tampa tragiškomis spragomis kiekvienam žmogui, turinčiam veikiančią galvą ir plakančią širdį. Bet atminkime, kad verta mylėti net tą Dievą, kurį menkai pažįstame, o tiesą ir meilę, kad ir nedideles, reikia brandinti ilgą laiką. Bažnyčia mane apdovanojo apščiai. Kaip ir visi riboti tėvai, ji buvo „pakankamai gera“, todėl išmokė mane išvelgti gėrį bet kur, net ribinėse situacijose, kaip jas įvardijo Karlas Jaspersas. Bet iš tikrųjų yra taip, kaip Jėzus pasakė turtingam jaunuoliui: „Niekas nėra geras, tik vienas Dievas“ (Mk 10, 18).

Taigi, Bažnyčia yra didžiausia intelektualinė ir moralinė mano problema, o kartu ir didžioji paguoda. Apgailėtina kekšė ir situoktinė. Nuostabu gyventi su tokia situoktine, beje, kekšės irgi kartais tampa nuotakomis. Pati Bažnyčia tampa tuo pirmuoju kryžiumi, ant kurio nukryžiuojamas Jėzus, kai bandome apriboti, iškraipyti ir kontroliuoti mūsų menkai suvokiamą žinią. Panašu, kad, nepajėgdami priimti Jėzaus kūno, tikintieji patys Jį nuolat nukryžiuoja, bet po to prikelia. Aš neabejotinai esu šios visuotinės Bažnyčios mikrokosmosas.

Bažnyčia niekada manęs nepersekiojo ir niekaip neribojo – priešingai. Galbūt tik todėl galiu kalbėti taip, kaip tai darau dabar, – tikiuosi, be pagiežos ar slap-tų užmačių. Ji laikė mane – pernelyg nesiartindama,

bet ir nenutoldama, – ir tai buvo teisinga. Formalioji Bažnyčia mano atžvilgiu buvo ne itin entuziastinga nuotaka, visai kas kita pranciškonai. Tikroji mano situoktinė yra Evangelija. Ji visada sako man tiesą ir myli mane *visais gyvenimo atvejais*, kol siekiu naujų, aukštesnių ir platesnių erdvių.

Šią asmeninę apologiją skiriu tiems, kurie stebisi, kodėl taip dažnai cituoju Jėzų. Galite klausti: „Nejaugi tai svarbu?“, arba: „Nejaugi tai, kas parašyta Biblijoje, yra tiesa?“ Aš cituoju Jėzų todėl, kad, nepaisant to, ar Juo sekame, laikau Jį *tikruoju* dvasiniu Vakarų pasaulio autoritetu. Jis visada kreipia mus į dalykų gelmę, o geriausiai galime Jį suprasti išgilinę į prieštarigus evangelijų tekstus.

Kai kurie jūsų linkę patikėti manimi tik todėl, kad cituoju Jėzų, kitiems, priešingai, – tai priežastis manimi nepasitikėti, tačiau turiu priimti ir vienokią, ir kitokią riziką. Būčiau nesąžiningas, jei drįščiau savintis visas čia pateikiamas mintis arba teigčiau, jog tos išminties sėmiausi iš moderniosios psichologijos arba senosios mitologijos. Paskutinį žodį visada taria Jėzus, todėl kartais savęs klausiu, kodėl pirmiausia nesitariu su Juo.

Kad ir kaip mus tai stebintų, daugelis psichologijos ir antropologijos atradimų suteikia mums naujų išvalgų ir padeda įvardyti tai, apie ką kalbėjo Jėzus. Kaip matote, mėgstu šiomis priemonėmis naudotis. Paanalizuokime vieną neišvengiamos kančios pavyzdį, apie kurį žmonės nebūtų linkę kalbėti, jei tam neįpareigotų

moderniosios psichologijos atradimai, tarp jų ir bihevioristinė elgesio teorija.

„Nekęsti“ šeimos

Šio skyrelio pavadinimas susijęs su bene problematiškiausiomis Šventojo Rašto eilutėmis, kurias citavau skyriaus pradžioje, – Jėzus kalba apie būtinybę palikti ar net „laikyti neapykantoje“ motiną, tėvą, seserį, brolių ir apskritai visą giminę. Tam prieštarauja kiekvieno mūsų esybė, tačiau, jei kalbame apie antrą gyvenimo pusę, kurią mums skirta pasiekti, drąsūs Jo žodžiai nukreipia mus teisinga kryptimi.

Pirmiausia derėtų pažymėti, kad, tiesą sakant, Jėzus aukštytyn kojom apverčia ketvirtą Dekalogo įsakymą, liepiantį mums gerbti tėvą ir motiną. Šis įsakymas skirtas pirmajam gyvenimo pusei, o mes manome, kad jis galioja amžinai. Įžengę į antrą gyvenimo pusę, dažnai nesutariame su savo tėvais ir nesitaikstome su dominuojančia kultūra. Įsitikinau, kad taip atsitinka daug dažniau, nei maniau. Daugelio žmonių tikėjimui subręsti trukdo nerealūs, nebrandūs arba griežtais reikalavimais grįsti juos auginusios šeimos lūkesčiai. Šią dilemą asmeniškai teko spręsti ir Jėzui, kurio šeima manė, kad Jis „galvos netekęs“ (Mk 3, 21). Pats faktas, kad evangelistas drįso šį posakį pritaikyti Jėzui, rodo, kad Jis iš tiesų neatitiko savo tautos kultūrinių, religinių lūkesčių ir svarbiausių reikalavimų.

Viena didžiausių kliūčių antros gyvenimo pusės ke-
lionei yra kolektyvas (minia, visuomenė, giminė), gali-
ma vadinti tai sindromu „krabai kibire“ – bandančius
išlipti krabus kiti įtraukia atgal. Daugumos žmonių
gyvenime moralę ir dvasingumą atstoja tai, *ką galvoja
kiti*. Kai kas vadina tai sąlygotumu ar net užantspau-
davimu. Nieko nesiimdami dėl savo vidinio gyvenimo,
dauguma žmonių niekada nepajuda iš vietos. Galima iš
sąstingio vaduotis su negatyvia nuostata – priešinantis
arba maištaujant, nes daug rečiau pavyksta iš „krabų
kibiro“ išlipti vadovaujantis teigiama nuostata. Čia ir
esmė: Jėzus kalba griežtais žodžiais ne tik norėdamas
paakinti mus palikti gimtąjį lizdą, bet ir tam, kad per-
spėtų apie kančios neišvengiamumą giliausiame paša-
moniniame ir jausminiame lygmenyje.

Kad žmogus drįstų atmesti tai, ką jam planavo
tėvai, ir leistųsi į susitikimą su savo siela ir likimu,
reikia didelio postūmio, gebėjimo kelti klausimus ir
nepriklausyti nuo kitų žmonių. Tik nedaugelis su-
geba, išlaikydamas pozityvią nuostatą ir neprarasda-
mas asmenybės integralumo, vaduotis iš to, ką įdiegė
šeima, Bažnyčia, kultūra ar kam įpareigoja pilietinis
lojalumas. Traukos jėga pernelyg didelė, o „ištikimas
kareivis“ įteigia mums kaltę, gėdą ir nepasitikėjimą sa-
vimi – kaip jau sakiau, tas vidinis balsas labai primena
Dievo balsą.

Jėzus negniaužia kumščiu, sakydamas, kad *privalo-
me „laikyti neapykantoje“* gimtuosius namus ir būtinai

juos palikti. Džiaugiuosi, kad Jis tai pasakė, antraip nebūčiau išdrįšęs patikėti to reikalavimo teisingumu. Psichiatrai metų metais siekia tų pačių rezultatų aiškindami traumuotiems pacientams, kad dera atsiriboti nuo žeidžiančių tėvų ir ankstyvojo amžiaus autoritetų, ir stengdamiesi išgyvendinti *įsikalbėtos gėdos* jausmą. Kiekvienas turime palikti namus, kad susirastume erdvesnę buveinę, – tai svarbi tema, kurią plačiau aptarsime kitame skyriuje. Vadinamoji branduolinė šeima labai dažnai yra globalios šeimos priešininkė, užkertanti kelią brandaus dvasingumo paieškoms.

Turbūt niekada neatkreipėte dėmesio į faktą, kad visi didieji dvasiniai mokytojai atėjus laikui „paliko namus“, t. y. radikaliai keitė savo gyvenimą: vyko į tolimas piligrimines keliones arba rinkosi sėslų gyvenimo būdą, bet dažnai patirdavo tėvų, religinių ir net valstybės autoritetų pasipriešinimą. Paskaitykite hinduizmo, sufیتų šventųjų, Budos, Ašokos, Abraomo, Juozapo, Mozės, Jėzaus, šv. Pranciškaus, šv. Klaros, taip pat daugybės atsiskyrėlių, Kapadokijos piligrimų, Atono kalno ir Rusijos vienuolių biografijas. Įsitikinsite, kad taip atsitiko ne vienam. Vietoj įprastos nuostatos: „Nepalik namų, nes neteksi...“, didieji dvasios milžinai, kaip galime spėti, vadovavosi šūkiu: „Palik namus, kad atrastum!“ Žinoma, galvoje turimi ne vien fiziniai namai, bet ir sustabarėjusios vertybės, saugumas, iliuzijos, išankstinės nuostatos, susmulkėjimas, neišskiriant ir žaizdų, kurias patiriame iš namiškių ir artimųjų.

Be abejo, sąžiningumo ir nuoseklumo dėlei turėtume savęs paklausti, ar bažnytinė šeima nėra toji, kurią lygiai taip pat reikėtų „laikyti neapykantoje“, – sukeltume ne mažesnę skandalą, nei kalbėdami apie gimtosios šeimos neapykantą. (Prie to klausimo grįšime poskyryje apie „naująją krikščionybę“ (XII skyriuje.))

Norėčiau paskatinti jus dar kartą perskaityti šio skyriaus epigrafus. Tai stiprūs, šiuolaikiniu vertinimu, sakytume, žiaurūs žodžiai, tačiau jie labai aiškiai parodo, kad esama būtinos kančios, kurios negalime išvengti, – Jėzus sako, jog tai tolygu „gyvybės“, arba, mano, o ir daugelio kitų žodžiais tariant, „netikrosios savasties praradimui“. Netikroji jūsų savastis yra vaidmuo, kurį atliekate, titulas ir asmeninis įvaizdis, kurį sukuria prisirišimų saistomas jūsų protas. *Netikroji savastis turi numirti ir jos numirs tiek, kiek jums reikės to, kas Tikra*. Nuolat susiduriame su klausimu: „Kiek netikrosios savasties esate pasiruošę atsisakyti, kad rastumėte tikrąją?“⁴³ Tokia būtina kančia visada vers mus jaustis taip, tarsi mirtume, – apie tai galite pasikalbėti su geru sąžiningu dvasios mokytoju. (Ypač sėkmingai tai daro liūdna savo narių patirtimi besiremianti Anoniminių

⁴³ Thomas Merton, *New Seeds of Contemplation*, New York: New Directions, 1962. Terminai *tikroji* ir *netikroji savastis* tapo modernaus dvasingumo pamatu, jie paaiškina, kokia savastis, pasak Jėzaus, turi „numirti“ ir kokia lieka amžinai. (Aut. past.) Dar žr.: Thomas Merton, *Naujosios kontempliacijos sėklos*, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2008, p. 38–44. (Red. past.)

alkoholikų draugija!) Jei jūsų dvasios vadovai nekalba jums apie mirtį, jie nepatikimi!

Tikroji jūsų Savastis yra tai, kas objektyviai nuo pat pradžių esate Dievo prote ir širdyje, arba „jūsų veidas prieš užgimstant“, kaip sako dzenbudistai. Tai esminė jūsų savastis, absoliuti tapatybė, kuri neįgyjama ir neprarandama dėl kokių nors aplinkybių, priklausymo bendruomenei, moralės ar kokių nors kitų taisyklių. Neišvengiamą kančią patiriame, kai bandome išsivaduoti iš netikrosios savo savasties, kurią klaidingai laikome absoliučia, nors jos tapatybė tik santykinė. Toji kančia reikalinga, kad atrastume „neįkainojamos vertės perlą“, glūdintį gražioje, bet dužioje kriauklėje.

Namai ir namų ilgesys

☞ *Ir seniai privalo ieškoti –
Čia ar tenai – nesvarbu.
Mes turime neprarasti rimties, judėdami
Į kitokio dažnumo būvį,
Būsimai vienovei ir gilesniam bendrumui.*

TOMAS STEARNSAS ELIOTAS,
„East Coker“, *Keturi kvartetai*⁴⁴

Taigi dabar pakalbėkime apie svarbiausią užduotį, tikrąjį žmogaus gyvenimo tikslą, Elioto žodžiais tariant, „kitokio dažnumo būvį <...>, gilesnį bendrumą“ – apie vidinės „talpyklos“ turinį, kurį ji turi išlaikyti ir globoti. Tai reiškia, jog ne rodome pirštu į mėnulį, bet kalbame apie patį mėnulį – įskaitant tamsiąją jo pusę. Homeras nesijautė pajėgus rašyti apie antros gyvenimo pusės pilnatvę ir vidinę laisvę. Galbūt jis dar nebuvo jos pasiekęs, gal buvo pernelyg

⁴⁴ Tomas Stearnsas Eliotas, *Pavasaris žiemos vidury*, sudarė ir iš anglų k. vertė Kornelijus Platelis, Vilnius: Vaga, 1991, p. 64. (Red. past.)

jaunas, tačiau intuityviai suvokė esąs tam šaukiamas, žinojo tai esant. Gal jam pačiam tai buvo pernelyg „neaiškus“ dalykas, tačiau jis prakalbo apie tolimesnę kelionę, po kurios iš tikrųjų grįžtama į namus. Bet kurio švento pasakojimo tikslas – sugrąžinti pagrindinį veikėją į namus, prieš tai jį iš jų išlydėjus! Prieštaravimas? Paradoksas? Taip, bet ilgainiui namai įgyja visai kitą prasmę, apie kurią anksčiau nė nesusimąstėme. Kaip visada, ji *pranoksta, bet kartu ir integruoja* pirminę namų patirtį.

Archetipinė namų idėja turi dvi puses. Viena vertus, „namai“ reiškia grįžimą atgal į pirmą pradę būseną ir vienovę, kuria mėgaujamės dar negimę. Visi esame kilę iš geresnių ar blogesnių namų, kuriuose pasėjama trokštamo rojaus sėkla. Antra vertus, „namai“ yra kelio nuoroda, skatinanti mus realizuoti tai, ką suponuoja pirmą pradę būseną ir vienybės pojūtis. Toji idėja yra tarsi vidinis mūsų kompasas, padedantis rasti kelią namo. Homero *Odisėjoje* Itakės sala yra tie namai, kuriais pradedamas ir baigiamas pasakojimas. Carlas Gustavas Jungas, garsėjęs gebėjimu glaustai reikšti savo mintis, giliamintiškai pastebėjo: „Gyvenimas – šviesos blyksnis, skiriantis dvi vieno didingo slėpinio dalis.“⁴⁵ Kaip tik tai ir norėjau pasakyti.

⁴⁵ Carl G. Jung, *The Collected Works of C. G. Jung*, t. 1, *Psychiatric Studies*, Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1980, p. 483.

Taip jau sutvarkyta, kad pabaiga glūdi pradžioje, o pradžia nurodo į pabaigą. Žinome, kad net sunkiomis sąlygomis augę, tėvų užgaulioti, vaikai ilgisi namų (arba mamos), kuriuos idealizuoja, į kuriuos trokšta grįžti, tikėdamiesi, kad šįkart viskas bus gerai. Kodėl taip yra? Pritardamas Jungui, manau, kad Didysis Slėpinys pasireiškia nuo pat pradžių ir nepaliaujamai akina mus jį įgyvendinti. Daugelis nepajėgiame atsispirti šiam mummyse įsišaknijusiam pažadui. Kai kas šį namų traukos mechanizmą vadina siela, kiti – mummyse gyvenančia Šventąja Dvasia, dar kiti – nostalgija, svajonėmis. Žinau tik tiek, kad nedera to ignoruoti. Tas potyris kviečia mus atgalios, bet kartu ragina judėti į priekį, ieškoti savųjų pagrindų ir veržtis į ateitį. Jį išgyvename kaip vidinę mus pranokstančią malonę. Tokiame amžių gilumas siekiančiame laike gyvena siela. Argi Dievas negalėjo paakinti mus trokšti to, kuo norėjo mus apdovanoti? Nė kiek tuo neabejoju.

Kad geriau suprastume, pasiaiškinkime, ką reiškia iškalbingas posakis *namų ilgesys*. Paprastai juo perteikiamas liūdesys, nostalgija, tuštuma, kurią galime užpildyti gręždamiesi į praeitį arba žvelgdami į ateitį. Dabar, manau, geriau suprasite, kai tą patį posakį vartosime visai kitokia prasme. Kalbu apie tą pačią mus genančią ir traukiančią Jėgą, kurią krikščionys turi galvoje sakydami, kad Kristus yra Alfa ir Omega. Regis, mus traukia ir stumia į priekį nepaaiškinamas, giliai mummyse įsišaknijęs namų ilgesys. *Nenumalšinamas*

nepasitenkinimas neleidžia mums ramiai tūnoti ir ragina leistis į kelionę – tai lemia autentiškos ir radikalios vienybės su Dievu pojūtis. Tai, ką esame linkę vadinti praeitimi ir ateitimi, iš tikrųjų yra tie patys namai, tas pats kvietimas, tas pats Dievas, kuriam „ir tūkstantis metų lyg viena diena“ (plg. Ps 89 (90), 4), o viena diena – lyg tūkstantis metų.

Atgimusį ilgęsį ir nepasitenkinimą *Odisėjoje* simbolizuoja Trojos žlugimas ir graikų žūtis pakeliui į namus. Jie pamiršo namus, susikūrė juos svetimoje šalyje arba nebuvo tvirtai apsisprendę grįžti (Homeras puikiai aprašo įprastus dvasinės kelionės aplinkkelius arba akligatvius!). Vienintelis Odisėjas iš paskutiniųjų stengėsi pasiekti namus – jis rodo mums pavyzdį, kokie turėtume būti. Lotofagai, su kuriais beklajodamas susiduria Odisėjas, simbolizuoja tuos, kurie nededda pastangų grįžti, jie pamiršo, kas esą, ir nesigilina į save, prarasdami ligtolinį sąmoningumą. Sakoma, kad 90 proc. žmonių gyvena taip, tarsi dalyvautų kruize, – kitaip sakant, be didesnio sąmoningumo.

Šventoji Dvasia yra tas Dievo įrankis, kurį Jis pasitelkia, kai paslapčia darbuojasi mumyse, mistikų žodžiais tariant, „įžiebdamas giliausius mūsų sielos troškimus“. Štai kodėl Tradicija griebiasi subtilių metaforų Šventajai Dvasiai apibūdinti: šventasis Dvelksmas, balandis (plg. Mt 3, 16), iš aukštybių ant mūsų išliejama malonė (plg. Iz 32, 15). Šventosios Dvasios tikslas – jei sutinkame – padėti mums nepasiklysti ir

saugiai keliauti vidinę kelionę. Šventajai Dvasiai rūpime ne todėl, kad „darome įspūdi“ ar nusipelnome jos malonių; tai, kad ji gyvena sieloje, suvokiame tik pažvelgę į savo būties gelmes. Kaip sakė Annie Dillard, šis visa vienijantis bendras laukas yra *duotybė*.

Prisimenu ir Hermanno Hesse's romano *Stepių vilkas* mintį: „Ir mes nieko neturime, kas mus vestų, vienintelis mūsų vedlys – namų ilgesys.“⁴⁶ Net Dorotė į burtininko Ozo šalį ir atgal į gimtąjį Kanzasą veda namų meilė ir ilgesys. Ši tema iš dalies prisideda prie iki šiol neblėstančio pasakos populiarumo. Jei kalbėtume apie sielą, esu įsitikinęs, kad nė vienas mano pamintėtų kūrinių neklęsta. Namai – tai kitas mumyse gyvenančios Šventosios Dvasios vardas, mūsų Tikroji Savastis Dieve. Pasak šv. Teresės Avilietės, *savo savastį atpažįstame, kai atrandame Dievą savyje, o kartu ir save Dieve*, ir tai yra tikrasis grįžimas namo. Iki to momento mes išgyvename namų ilgesį, nors šiandien dauguma tą jausmą vadina tiesiog vienišumu, vienatve, ilgesiu, liūdesiu, nerimu ar net depresija.

Įprasta Šventosios Dvasios buveinę vadinti *siela*. Mes turime sielą – ji „neįgyjama“ per apsivalymo ritualus arba prisijungus prie kokios nors religinės bendruomenės, jos negausi iš vyskupo rankų. Pabai-ga pasireiškia mumyse nuo pat pradžių ir kankinamės

⁴⁶ Hermanas Hese, *Stepių vilkas*, iš vokiečių k. vertė Zita Mažeikaitė, Vilnius: Reco Dias, 1992, p. 130.

tol, kol laisva valia sąmoningai neapsisprendžiame. Daugiausia, ką gali vyskupas ar sakramentas, – „atgaivinti Dievo malonės dovaną“ (2 Tim 1, 6), kartais tai pavyksta. Tačiau dažnai daug geriau ją atgaivina didelė meilė ar kančia.

Geroji žinia yra ta, kad kiekvienas *turime* vadovą, konsultantą, vidinį kompasą. Kaip rašoma Šventajame Rašte: „Dievo meilė yra išlieta mūsų širdyse Šventosios Dvasios, kuri mums duota“ (Rom 5, 5), arba kitoje vietoje žadama: „Nepaliksiu jūsų našlaičiais“ (Jn 14, 18). Tikriausiai tai viena iš priežasčių, kodėl daugelyje kalbų Šventoji Dvasia yra moteriškosios giminės.

Evangelijoje pagal Joną Šventoji Dvasia, išvedanti mus iš namų ir į juos sugražinanti, vadinama „Globėju“ (gr. žodis *paracletēs* dar reiškia „gynėjas“, „guodėjas“, „užtarėjas“): „jis išmokys jus visko ir viską primins“ (Jn 14, 26), – tarsi reikėtų sujudinti, atgaivinti kažkuriame sąmonės lygmenyje užslėptą žinojimą. Šventoji Dvasia visada yra vien *dėl mūsų*, labiau nei mes patys esame dėl savęs. Ji užtaria mus, pasigirdus smerkiantiems, teisiantiems ir kaltinantiems balsams. Tai teikia viltį – esame nevieniši su savo gyvenimu, kuris nebūtinai visada yra tobulai „teisingas“. Mūsų gyvenimas dėliojasi taip, „kaip Dievas pasako“ (plg. Lk 1, 38), – taip atsitiko Marijai. Nors mes taip pat jį kuriame – abu teiginiai vienodai teisingi.

Šis slėpinys vadinamas Dievo *konspiracija* (etimologinė šio žodžio reikšmė – „kvėpuoti kartu“) – tai

geriausiai paaiškina Dievo ir sielos santykį. Dvasin-gumas visada reiškia glaudų dviejų „bendradarbiavi-mą“ (Rom 8, 28), tai tam tikra *sinergija*, kurios metu abi pusės duoda ir gauna, bendrai kurdamos tiesą ir džiaugsmą.⁴⁷

Antikos žmonės neklydo žmogaus vidinės pilnatvės ilgesį vadindami „likimu“, „lemtimi“, „vidiniu balsu“ arba „dievų kvietimu“. Jį ženklina neišvengiamumo, aukštesnės galios ir baigtumo antspaudas – tai vos ne kiekvieno mito šerdis. Beveik visi herojai išgirsta į juos besikreipiantį balsą. Tiesą sakant, jų herojiškumas – tai gebėjimas išgirsti tą balsą ir surizikuoti jo klausyti, kad ir kur jis vestų! Liūdna, tai bene vienintelis pato-gumas, kurio šiandien beveik visur stokojame. Mūsų problema yra ta, kad mes rimtai abejojame visa nu-lemiančia dvasinio pasaulio tikrove, todėl negirdime balso, skatinančio mus keisti gyvenimą, – jis kalba tiems, kurie lanko bažnyčią, šventovę ar mečetę.

Postmodernūs žmonės, skirtingai nei Antikos, tame neįžvelgia jokio žavesio. Už „žavesį“ atsakingi mes patys, todėl esame vieniši, sumišę, kupini abejo-nių. Ignoruojame prasmę, kuri jau yra, tereikia atrasti ir gėrėtis. Inertiškame ir tuščiam pasaulyje turime

⁴⁷ Michael Christiansen, Jeffery Wittung, *Partakers of the Divine Nature*, Madison, N.J.: Fairleigh Dickinson University, 2007. Žmo-nių sudievinimo procesas, arba vienos prigimties su Dievu teigimas, yra krikščioniškosios žinios esmė, tačiau Vakarų bažnyčios jos bai-minasi ir į ją nesigilina.

patys susikurti prasmę, deja, ne visiems tai vienodai gerai sekasi. Tai nařta, kurią užsikrauname, gyvendami svaiginančio tempo, tačiau vienatve paženklintais laikais, manydami, kad visa priklauso nuo mūsų.

Visgi mes esame apdovanoti aiřkesniu suvokimu, jog mokslai, ypač pastaraisiais metais itin sparčiai besivystančios fizika, astrofizika, antropologija ir biologija, patvirtina daugelį gilių religijos įžvalgų. Jau išsiaiřkino, kad visata iš tikrųjų yra „sudvasinta“, o ne šiaip inertiška „materija“. Galime vadinti tai instinktu, evoliucija, branduoline sinteze, DNR, kietuoju disku, pagrindine plokšte, gydymu, augimu ar tiesiog pavasariu, tačiau gamta neabejotinai atsinaujina iš vidaus. *Matome, kad Dievas sukūrė Jo kūrimo darbą tęsiančius kūrinius, kurie patys atkuria save iš vidaus.* Dera kalbėti ne apie vienkartinį Dievo kūrimo procesą ar evoliuciją, bet apie tai, kad evoliucija yra Dievo kūrimo būdas. *Galų gale Dievas apsisprendė įsikūnyti – tai buvo stipriausias krikščionybės koziris nuo pat pradžių!* Užtrukome, kol tai suvokėme, tačiau dualistinio mąstymo atstovai iki šiol neįveikia šios kliūties.

Atsimenate Odisėjo irklą, kurį keliauninkas palaikė vėtrykle? Jo irklas (arba pragyvenimo šaltinis) tapo darbo su savimi priemone, įrankiu, kuriuo atskiriami pelai nuo grūdų, svarbiausi dalykai nuo antraeilių, – tai rodo žmogų turint įžvalgumo ir sumanumo, kurie įgyjami antroje gyvenimo pusėje. Homeras siūlo mums neįprastą, bet puikų simbolį. Todėl nenuostabu, kad

juo baigiama Odisejo kelionė! Dabar jis gali *keliauti namo*, nes, tiesą sakant, jis jau *grįžo* į tikros ir pilnatviškos savasties *namus*. Daugiau nebeteks plaukioti ar irkluoti, baigėsi išorinė veikla, atėjo laikas ramiai ir paprastai gyventi ir rūpintis vidiniu savo pasauliu. Odisejas yra laisvas nutraukti savo *veiklą* ir *džiaugtis buvimu*.

Kadangi svarbūs dalykai vienaip ar kitaip atsikartoja, leiskite glaustai paaiškinti, kur link lenkiu. Noriu pasakyti, kad:

- Mūsų Kūrėjas apdovanojo mus *vidine varomąja jėga ir neišvengiamumo pojūčiu*, kurie – net jei to nežinome – skatina mus ieškoti Tikrosios Savasties. Ši kelionė vyksta spiralės principu, o ne tiesia linija.
- Esame sukurti su vidinio nerimo ir pašaukimo išgyvenimu – jis skatina mus ryžtis *antros gyvenimo pusės* rizikai ir perspektyvai. Kiekvieno mūsų viduje žioji didelė kaip Dievas tuštuma, kuri prašyte prašosi užpildoma. Dievas leidžia mums išgyventi vidinį stygių, kurį pajėgi panaikinti tik malonė ir dieviškoji meilė.
- Esame skatinami neslopinti sielos ir proto nedera- mais prisirišimais, nenaudoti prieš juos nukreiptos taktikos ir neatitraukti jų nuo tikslo. Blogis yra daug *paviršutiniškesnis* ir aklesnis, nei dažniausiai vardinamos „populiariosios nuodėmės“. Dievas slepiasi ir leidžiasi randamas visose gyvenimo *gelmėse*, net – o galbūt būtent – giliuosiuose nesėkmių ir

nuopuolių pelkynuose. Nuodėmei lemta nusėsti net šventų dalykų, tokių kaip Biblija, sakramentai ar Bažnyčia, *paviršiuje*.

- Nerdami į gelmę, užčiuopiame esant kažką esminio, „realaus“, kam laikas neturi galios. Nuo tikėjimo pradžiamokslio pereiname prie tikrojo vidinio *žinojimo*. Tai konkrečiai patiriame, kai: 1) giliai mylime, 2) tampame mirties slėpinio liudininkais, 3) išgyvename gyvenimo pokytį *nustėrę* slėpinio, laiko ar grožio akivaizdoje.
- To sunkiai įvardijamo būvio „realumą“ religijos vadina dangumi, nirvana, palaima ar nušvitimu. Ir jos neklysta – vienintelė jų klaida ta, kad nustūmė tai į kitą pasaulį. *Jei kalbame apie dangaus patyrimą ateityje, vadinasi, jau žinome, kas tai yra.*
- Šie potyriai tampa amžinybės laidu, garantija, užuomina ir pažadu. Prisilietę prie to, kas Tikra, sielos gilumoje trokštame, kad toji Tikrovė tęstųsi amžinai. Jei norite, galite tai vadinti trokštančiu mąstymu, tačiau šis troškimas perteikia nuojautą, kaip žmonija gyveno nuo pat pradžių. Jėzus, kalbėdamas su samariete, tą troškimą suformulavo kaip pažadą: „Vanduo <...> taps <...> versme vandens, trykštančio į amžinąjį gyvenimą“ (Jn 4, 14). Kitaip tariant, dangus / santarvė / meilė prasideda mumyse ir kyla labiau iš mūsų nei iš mūsų priklausymo kuriai nors religinei bendruomenei, nes ši savasties atžvilgiu tėra išorinis dalykas.

Taigi, panašiai kaip Odisėjas, mes paliekame Itakę ir į ją grįžtame, tačiau dabar, po daugelio išgyvenimų, ji tampa pilnatviškais namais – niekas neiššvaistyta ir su viskuo susitaikyta, mūsų naudai veikia net tamsioji gyvenimo pusė. Visa atleista. Ko dar trokštume grįžę namo?! Nepaprastai gražiai šią mintį perteikia vienas savičiausių XX a. pradžios graikų poetų Konstantinas Kavafis savo nuostabiame eilėraštyje „Itakė“:

Itakė kelionę stebuklingą davė tau.
Jei ne ji, nebūtum išsijudinęs, <...>
Išmintingas, patirtim turtingas,
Tu supratai, kas yra Itakė.⁴⁸

⁴⁸ Konstantinas Kavafis, *Dionizo eisena*, vertė Vytautas P. Bložė, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998, p. 38. (Red. past.)

VIII skyrius

Amnezija ir Didžioji Mozaika

☞ *Nuo pat pradžių Dievas panoro
žmonėms suteikti pilnatvę,
tačiau jie nesugebėjo to priimti,
nes dar tebebuvo vaikai.*

ŠV. IRENIEJUS
(apie 125–203 m.),
Prieš erezijas

☞ *Visa gamta nuo pradžios iki pabaigos
yra vienas ir tas pats Dievo,
kurio vardas Aš Esu, atvaizdas.*

ŠV. GRIGALIUS NISIETIS
(330–395 m.),
Apie žmogaus sukūrimą

Daugelis išmintingų žmonių teigia: visiems tenka patirti netikros tapatybės tragizmą. Gyvendami visavertiškai ir sąmoningai, apsisprendžiame būti tuo, kas esame, tačiau dažniausiai nieko nežinome apie savo savastį. Panašu, kad patiriame masinę amneziją. Kaip jau minėjau, pagrindiniai daugelio pasakų veikėjai yra

karaliai ir jų ar netgi dievų dukterys ir sūnūs. Tačiau toji jų tapatybė jiems nežinoma – ji aiškinamasi viso pasakojimo metu. Kad suvoktų savo tapatybę, jie turi subręsti. Brandos procesas yra visos kelionės tikslas.

Religijos užduotis – mokyti mus ir vadovauti Tikrosios Savasties paieškoms, tačiau vietoj to dažnai ji tampa varžyba, įrodinėjant savąjį vertingumą, lauku, privačia praktika arba galimybe įforminti pasižymėjimus tikėjimo srityje. Argi to nepatvirtina mūsų apsisprendimas priklausyti „teisingai“ bendruomenei, praktikuoti „tinkamas“ apeigas ar tikėti „teisingais“ dalykais? Tai viso labo vilkikai, kurių užduotis – nutempti jus nuo kranto į atvirą jūrą, irklai, kuriais turite irtis Slėpinio link ir naudotis dalyvaudami jo vyksme. Niekada nepainiokite priemonių su jums suteikta „dieviškosios prigimties dalininkų“ (plg. 2 Pt 1, 4) dovana. Tai įprastas, tačiau šiuo atveju tragiškas pasekmes turintis atvejis, kai žinia išmainoma į jos perteikėją, forma painiojama su turiniu.

Kaip liudija aukščiau pateikiamos citatos, ankstyvosios, ypač Rytų, Bažnyčios tėvai niekada nėjo į kompromisą dėl vadinamosios *teozės*, arba sudievinimo. Galėtume rasti ir daugiau tokių pribloškiančių citatų⁴⁹,

⁴⁹ Olivier Clement, *The Roots of Christian Mysticism: Texts from the Patristic Era with Commentary*, London: New City, 2002. Šią puikią ir išmintingą knygą verta perskaityti kelis kartus, kad įsitikintume, kaip menkai Vakarai yra susipažinę su Rytų Bažnyčios tėvų raštais ir apskritai su ankstyvuoju krikščionybės laikotarpiu.

tačiau faktas, kad Vakarai to neatsimena, yra dar vienas jų amnezės įrodymas. Evangelija pernelyg gera, kad taptų tiesa į ateitį ir į rezultatus orientuotai „laimiu–pralaimiu“ pasaulėžiūrai.

Kaip tik apie tokį giluminį savęs pažinimą kalba apaštalas Jonas: „Rašiau jums ne kaip nežinantiems tiesos, bet *todėl, kad pažįstate ją*“ (1 Jn 2, 21; kursyvas autoriaus)! Jei būtų kitaip, apaštalui nebūtų pakakę pasitikėjimo savimi taip autoritetingai rašyti apie dvasinius dalykus, nebūtų pakakę ir man. Visi kliaujamės mus pranokstančiu Šaltiniu, kurį galime vadinti visa vienijančiu bendru lauku, Šventąja mumyse veikiančia Dvasia. Aš savo ruožtu labiau apeliuoju į jūsų vidinį ilgalaikį ir giluminį gebėjimą *atpažinti* nei į linijinį *pažinimą*. Galbūt jau tai pastebėjote. Viliuosi. Apie tai gražiai rašė anglų poetas W. Wordsworthas:

Gimdami užmiegame ir pamirštame
 Savo sielą, kuri pateka kartu su mumis, –
 mūsų Gyvenimo Žvaigždė,
 Viską mačiusi ir visur buvojusi;
 Ji nusileidžia žemėn iš tolių –
 Ne iš amžinos užmaršties.
 Ateiname čionai ne kaip nuogi bejėgiai,
 Bet šlovės debesyse – iš Dievo, kuris yra mūsų
 namai, –
 Dangus nežino tiesos apie mūsų vaikystę!
 Kalėjimo – dabartinių namų šešėliai telkiasi apie
 augantį vaiką,

Bet jis mato šviesą ir džiaugiasi
Prasiskverbusiu spinduliu.⁵⁰

Pakaktų šių kelių ilgo eilėraščio eilučių, kad W. Wordsworthas būtų paskelbtas Bažnyčios garbės daktaru! Brandus tikėjimas visada turėtų padėti jums išsivaduoti iš netikrosios savasties kalėjimo. Ne vienas mano pirmtakas sakė, kad dvasingumas sietinas ne su išmokimu, bet su atvirkštiniu procesu, nes „augantis vaikas“ paprastai susikuria dideles iliuzijas, kurias vėliau tenka griauti, norint išsilaisvinti iš kalėjimo ir grįžti į pradžią Dieve. „Jeigu neatsiversite ir nepasidarysite kaip vaikai, neįeisite į Dangaus Karalystę“, – sako Jėzus (Mt 18, 3). Tais žodžiais Jis atsiliepė į egotistinį ir ambicingą apaštalų klausimą: „Kas gi didžiausias Dangaus Karalystėje?“

Kartais svarstau, ar mus turėtų stebinti – o gal nuvilti – pasakymas, kad mūsų tikėjimas „remiasi apaštalų tikėjimu“, kaip didžiudamiesi giedame ir skelbiame. Jie toli gražu ne visada suprasdavo, apie ką Jėzus kalbėdavo, ir, regis, buvo tokie pat kvaili kaip mes. Nepaisant to, Dievas vis tiek sugebėjo juos, mažus vaikus, kokie ir mes esame, nukreipti reikiama linkme. Tuo neabejotinai ir aš tikiu. Kelionėje Dievo ir tiesos link visi esame amžini pradedantieji.

⁵⁰ William Wordsworth, „Intimations of Immortality from Recollections of Early Childhood“, *Immortal Poems of the English Language*, New York: Washington Square, p. 260 ir toliau.

„Dangus“ ir „pragaras“

Vienybės su Dievu, kad ir kaip ji pasireikštų, atradimą ir atkūrimą daugelis tradicijų vadina „dangumi“. Jį praradę, atsiduriame „pragare“. Tragiška mus ištikusios amnezijos pasekmė yra ta, kad nesuvokiame, jog šie žodžiai pirmiausia sietini su dabartine patirtimi. *Jei nežinote, kas esate, nušvitimo momentą siejate su ateitimi, kur manote būsiąs apdovanotas arba nubaustas, bet tokiame pasaulyje vargiai atsiras laimėtojų.* Tik Tikroji Savastis žino, jog dangus, kaip ir pragaras, yra čia ir dabar. Netikroji savastis, pasak mano draugo Briano McLaren, paverčia religiją „evakuacijos į kitą pasaulį planu“. Amnezijos pasekmės yra skaudžios. Todėl nenustabu, kad žydai dažnai kartoja: „Atmink!“

Savo arba kito asmens Tikrąją Savastį radęs žmogus žino esąs Didžiosios Mozaikos dalis, žino, kad jo gyvenimas įsikomponuoja į laiko ir istorijos erdves. Tokį nusiteikimą ir gebėjimą susitikti Dievą čia ir dabar Jėzus vadina gyvenimu „Dievo karalystėje“ – tai iš tiesų yra svarbus pokytis. Jis verčia mus atsisakyti savo mažų karalysčių, – jei ne ši paskata, niekada to nepadarytume. Gyventi – tai *pasiruošti dangui*. To mokomės laisvai ir pirma laiko (tai yra dabar) apsisprendami už vienybę su Dievu. Dangus yra susivienijimo su Dievu dabar ir per amžius būseną. *Tebūnie tada, kaip yra dabar.* Niekas neatsiduria danguje, to nenorėdamas, o ten pasijuntame visi, kai gyvename vienybėje. Kiekvienas,

kuris išgyvena gilią bendrystę su kitais, nė vieno neišskiria, yra danguje. Kuo esame atviresni žmonėms, tuo daugiau dangaus.

Galimas dalykas, kaip tik tai Jėzus turėjo galvoje sakydamas: „Mano Tėvo namuose daug buveinių“ (Jn 14, 2). Jei į dangų nukeliautumėte vienas ir didžiuotumėtės savuoju vertumu, vadinasi, tai *ne* dangus. Jei svarstydami apie dangų jūs ignoruojate kai kuriuos žmones, reiškia, jūsų dangaus samprata *neturi* nieko bendra su dangumi. Kuo daugiau žmonių atmetate, tuo panašesnė į pragarą ir vienišesnė yra jūsų egzistencija. Kaip galima džiaugtis „tobula“ dangaus „laimė“ žinant, kad greta nėra mylimųjų arba jiems skirta amžina kančia? Tai būtų neįmanoma. Atminkite krikščionių maldą: „Kaip danguje, taip ir ant žemės.“ Kaip dabar, taip ir paskui; kaip čia, taip ir ten. Gausime ne ką kita, bet tik tai, ko trokštame ir prašome. Tai nenuginčijama tiesa.

Jei jūs suvokiate Dievą kaip teisėją, kuris baudžia ar net amžinai kankina tuos, kurie Jo nemyli, tuomet galime teigti, kad gyvename absurdiškame pasaulyje, – išeina, kad dauguma žmonių myli labiau nei Dievas! Dievas nori, kad visi gyventų vienybėje, tačiau Jis sukūrė mus laisvus ir yra priverstas sutikti su tuo, kad mes galime atmesti vieni kitų bendrystę. Tokią bendrystės stoką vadiname pragaru – negalime jo ignoruoti kaip loginės galimybės. Negalime paneigti bendrystės su žmonėmis atmetimo galimybės,

kai pasirenkama izoliacija arba atsisakoma bendrystės ir meilės. Niekas neatsiduria pragare, jei pats neapsprendžia dėl galutinės vienatvės ir atskirties. Visa lemia *troškimas*, kuris patenkina giluminį mūsų ilgesį arba jį paneigia. Įdomu, kad oficialioji Bažnyčia niekada nepaskelbė, jog tas ar anas žmogus yra pragare, – to nepasakė net apie Judą, Hitlerį ar Staliną.

Jėzus lieté ir gydė visus, kurie to troško ir prašė, – be jokių sąlygų. Pasvarstykite patys. Kodėl besąlygiška Jėzaus meilė, kurią Jis rodė šiame pasaulyje, būtų turėjusi staiga pavirsti sąlygine po Jo mirties? Ar tai tas pats Jėzus? Ar prisikėlęs Jėzus pakeitė politiką? Tikėjimas dangų ir pragarą reikalingas kaip abipusės laisvės – Dievas neabejotinai yra visų laisviausias – laidas, kad galėtume atleisti ir priimti, gydyti ir laiminti net tariamus Dievo „priešus“. Kaip galėtų Jėzus liepti laiminti, gydyti savo priešus ir jiems atleisti – ką Jis pats daro (plg. Mt 5, 43–48), – jei Dievas taip nesielgtų visada rodydamas mums pavyzdį? Jėzus liepė mums mylėti savo priešus, nes matė savo Tėvą taip darant, o bet koks dvasingumas yra viso labo „sekimas Dievu“ (plg. Ef 5, 1).

Pastarąjį gyvenimo tarpsnį taikliai apibūdino JAV filosofas ir rašytojas Kenas Wilberas: *klasikinė dvasinė kelionė visada prasideda elitizmu, o baigiasi egalitarizmu. Visada!* Tai patvirtina judaizmas, nuo pat pradžių paženklintas elitinio žydų išrinktumo ženklu, sufitų islamas ir Krišnos sąmonės hinduizmas, raginantis

džiaugtis Dievo kūrinija. Tai atpažįstame mistikų Williamo Blake'o ir Julijonos Noridžietės raštuose: žvelgdami į smėlio grūdelį ar riešutą, jie regi amžinybę. Tą pačią mintį perteikia indėnų religinės apeigos, kurių pabaigoje dalyvis prakaituotu kūnu prisiliečia prie žemės šaukdamas: „Visi mano giminės!“ Būtų šaunu, jei tai pripažintų katalikai, priimdami Komuniją⁵¹.

Pirmiausia gyvenime atsiranda įvairovė, tik po to – vienovė, kuri pasireiškia aukštesniuose tos pačios įvairovės lygmenyse. Iki šiol tebėra aktuali sena filosofinė „vieno ir daugumos“ problema, kurią krikščionybė išsprendė tikėjimu viena triasmenį Dievą. *Iki šiol mums priimtinesnis elitizmas nei egalitarizmas, mums patiko būti „viena“, tačiau nežinojome, kaip į Vienio sampratą įtraukti daugelį.*

Net popiežius šv. Jonas Paulius II kalbėjo, kad dangus ir pragaras pirmiausia yra amžina sąmonės būseną, o ne geografinė būsimos atlygio ar bausmės vieta.⁵² Regis, esame pikčiausi savo priešai – *pamirštame arba neigiame dalykus, kurie yra pernelyg geri, kad būtų tikri.* Ego neabejotinai labiau priimtina nuopelnų ekonomika: užuot pripažinę malonių ekonomiką ir nuopelnų bei vertingumo prasmingumą, skirstome pasaulį į lai-

⁵¹ Autorius apeliuoja į žodžio „komunija“ prasmę: *communis* (lot.) reiškia „bendras“. (Red. past.)

⁵² Bendroji audiencija, popiežius šv. Jonas Paulius II, 1999 m. birželio 28 d.

mėtojus ir pralaimėtojus.⁵³ Pastaruoju atveju bent kai kurie mūsų, geriečių, apdovanojami garbe. Pirmuoju atveju visa garbė atitenka Dievui.

Gydant amneziją ir norint patekti į dangų, reikia atrasti iki šiol mus žavintį laimingo vaiko pasaulį, kurį suaugusiųjų amžius turėtų papildyti brandžia meile, unikalių gyvenimo kelionių, santykių ir nesėkmių, mokančių mus išlikti sąžiningus ir tvirtus, patirtimis. Kalbėjimą apie „antrąją vaikystę“, manau, turėčiau papildyti asmeniniais ir gyvenimiškais pavyzdžiais, todėl leiskite šiek tiek pasidalyti savąja antros gyvenimo pusės patirtimi.

⁵³ Philip Gulley ir James Mulholland, *If Grace is True*, New York: HarperCollins, 2004.

IX skyrius

Antrosios amžiaus pusės paprastumas

*☞ Velei turime išgirsti kvietimą,
kuris prasismelktų pro racionalų
ir kritinį mūsų mąstymą.*

*Tai gali padėti mums atrasti
antrosios amžiaus pusės naivetę, grąžinantį
mums pirmos gyvenimo pusės naivetę, –
tik tai jau visiškai kitoks,
visa apimantis ir brandus suvokimas.*

PAULAS RICOEURAS

*☞ Žmonės taip bijo pasirodyti esą
neracionalūs, kad vengia ir atmeta
bet kokią viršracionalumo galimybę.*

*Kiti ikiracionalias emocijas laiko
autentiška religine patirtimi,
kuri visada pranoksta racionalumą.*

KENAS WILBERAS

Šios dviejų didžiųjų mąstytojų mintys (citatoms apytikslės) daugiau ar mažiau apibūdina tai, ką patyriau dvasinėje ir intelektualinėje savo kelionėje. Ją pradėjau

kaip labai konservatyvių, iki Vatikano II Susirinkimo vyravusių pažiūrų Romos katalikas. Dievobaimingas ir paklusnus, gyvenau ramiame Kanzase, o stabili tėvų santuoka ir gražios liturginės tradicijos užprogramavo mane geram elgesiui, savotiškai šventino mano laiką ir erdvę. Tai buvo pirmas nuostabus paprastumo išgyvenimas. Buvau labai laimingas vaikas, vėliau ir jaunuolis – tai patvirtintų visi, kurie tuomet mane pažinojo.

Tačiau patirtis mane brandino – XX a. šeštajame ir septintajame dešimtmečiais išėjau į platųjį pasaulį: apsigyniau filosofijos ir teologijos mokslų daktaro vardą, pranciškonų siunčiamas, studijavau laisvuosius menus. Įgijęs išsilavinimą, pradėjau antrąją kelionę racionalaus proto labirintais. Kaip Adomas ir Ieva, palikau sodą – gilesnės Šventojo Rašto studijos padėjo suprasti, kad Adomas ir Ieva, tikėtina, buvo ne istorinės figūros, bet svarbūs archetipiniai simboliai. Velniava! Mano tėvai Kanzase labai sunerimo! Buvau apsvaigęs nuo žinių ir patirto „apšvietimo“, neliko nieko bendra su Kansasu. Panašiai kaip Dorotė, atsidūriau „anapus vaivorykštės“. Palikęs sodą, kurį laiką jautiesi liūdnas ir sutrikęs, pradedęs kažkokį mielą nekaltumą, tačiau „kerubai su liepsna švytruojančiais kalavijais“ (plg. Pr 3, 24) pastojo man kelią į pirmąją sodą. Kad ir kaip būtų gaila, grįžti atgal nebegalėjau. Toje vaivorykštės pusėje, kur prabėgo mano vaikystė, gyvenimas buvo daug lengvesnis.

Bėgant laikui, tapau labai tradicinis, o kartu ir labai progresyvus, – toks, manau, likau iki šiol. Atradau

daug erdvesnį ir palaimingesnį sodą (paskaitykite apie naująjį sodą Apreiškimo Jonui 21-ame skyriuje!). Dabar visiškai tikiu Adomu ir Ieva, tačiau tai jau dešimtkart platesnio tikėjimo perspektyva. (*Pažodiškumas paprastai yra žemiausias prasmės lygmuo.*) Pastaruojau laiku gyvenu taip, tarsi nepriklausyčiau jokiai šaliai, bet kur nuvykęs galiu jaustis kaip namie. Gyvenimas niekieno žemėje nustebino net mane patį. Nepriklausau nei liberalams, nei konservatoriams. Taip pirmą kartą kaktomuša susidūriau su paradoksu ir tam, kad išsiaiškinčiau, kas, kodėl ir kaip *atsitiko*, skyriau nemažą savo viduramžio dalį.

Mano „piligriminė pažanga“, plečiantis pažini-
mui, augo nuosekliai, natūraliai ir organiškai. Kaip
lektoriui, man pasisekė: turėjau galimybę aplankyti
įvairias šalis, susipažinti su įvairiomis kultūromis ir
koncepcijomis, tačiau tvirta amžinosios tradicijos
žemė niekada neišslydo iš po kojų. Plėtėsi tik objek-
tyvas, vidinė erdvė, gausėjo kriterijų ir daugėjo veik-
los. Išaugo mano gebėjimas diferencijuoti ir žvelgti
platesniu žvilgsniu – kartu išmokau mąstyti susietai,
giliau pažinau žmones ir išsiugdžiau sąžiningesnę
teisingumo jausmą. Mano santykis su Dievu gilėjo,
Jis atvėrė man vis platesnes erdves. Jei Dievas pri-
ima ir leidžia tam tikrus dalykus, kodėl aš neturėčiau
to daryti? Neteko matyti, kad Dievas triuškinų savo
priešus, – tiesą sakant, kaip pastebėjo šv. Teresė Avi-
lietė, Jis kankina nebent savo draugus! Prašydamas,

kad besąlygiškai mylėčiau visus ir kiekvieną, Dievas, neabejotinai pats taip elgėsi.

Netrukus pasaulis prasiplėtė toli už Jungtinių Amerikos Valstijų ir Romos Katalikų Bažnyčios ribų – tai, kaip ilgainiui supratau, taip pat buvo paradoksalu. Įrašas ant JAV monetų *e pluribus unum* („daugelio vienybė“) neapima labai didelės dalies iš to „daugelio“ Amerikos piliečių (juodaodžių, indėnų, homoseksualų, neturtingųjų ir t. t.), o kaip krikščionis, aš turėjau rinktis tarp priklausomybės Romai ir katalikybės – iki šiol esu apsisprendęs būti katalikiškajame to spektro pakraštyje. Štai ką aš manau: Jėzus yra „pasaulio Išganytojas“ (Jn 4, 42), arba nė negali būti kalbos apie pasaulio išganyimą. Amerika savo santykius su likusiu pasauliu turi grįsti demokratinėmis vertybėmis, arba ji apskritai netiki demokratija.

Lėtai vykstant mano vidinio gyvenimo virsmui ir jam įgaunant konkrečius pavidalus, priiminėjau ne „arba–arba“ sprendimus, bet plačiu mastu *įgyvendinau „ir–ir“*. Daug meldžiausi, abejojau savimi, studijavau ir kalbėjausi, tačiau pati kelionė pagilino šventumo, kalbant Bažnyčios terminais, suvokimą (amerikiečiai vadina tai laisve, psichologija – holizmu). Galėjau peržengti ribas tik todėl, kad sugebėjau susieti ir išplėsti. *Kaip sakė Paulas Ricoeuras, pradinis naivetė labiausiai pasitarnauja mums pradedant kelionę, o antros gyvenimo pusės naivetė yra lengviausias būdas tęsti tą kelionę, sėkmingai išvengiant pykčio, vidinio susiskaldymo,*

susvetimėjimo ir ribotumo. Antros gyvenimo pusės paprastumas turi būti brandaus žmogaus ir brandžios religijos siekinys – aš taip manau ir tikiu, kad taip ir yra. Nors posakį „antroji vaikystė“ dažnai vertiname neigiamai, svarstau, ar ne mūsų intuicija pasufleravo taip vadinti senatvę. Galbūt ten ir turime atsidurti? Gal kaip tik tai turėjo galvoje poetai, sakydami, kad „vaikas pagimdo žmogų“?

Kuo ilgiau gyvenu, tuo labiau įsitikinu, kad neverta kliautis mažu asmeniniu savo požiūriu ar neva teisingais sprendimais. Žodis *visata* reiškia sukimaši apie vieną dalyką. Žinau, kad tas dalykas nesu *aš*. Reikia sutikti, kad šioje visatoje yra Didelė Tiesa arba nėra tokios tiesos, kuria galėtume visada kliautis; norime tikėti, kad visata yra struktūriška (net jei toji struktūra yra išimtis iš taisyklės!), antraip turėsime pripažinti, kad ji visiškai padrika, – tam, regis, pritaria daugelis postmodernių žmonių. Aš negaliu su tuo sutikti.

Brandžios religijos, o dabar ir kai kurie mokslininkai teigia, kad esame užprogramuoti Didžiajai Mozaikai, transcendencijai, nuolatiniam augimui, vienybei su savimi ir pasauliu.⁵⁴ Tiesa viena: Dievas yra dėl kiekvieno ir visi kūriniai nešiojasi dieviškosios DNR įspaudą, arba šis Dievas nenusakomas įprastais apibrėžimais, o gal ir visai ne dievas. Sakyčiau, mes

⁵⁴ Joseph Chilton Pearce, *The Biology of Transcendence*, Rochester, Vt.: Park Street Press, 2002; Andrew Newberg, *Why God Won't Go Away*, New York: Ballantine Books, 2002.

nuolat esame skatinami siekti, patys veržiamės ir reikalaujame aukštesnio vienybės ir gebėjimo integruoti (gebėjimo atleisti kitiems jų „kitoniškumą“) lygmens. „Visa, kas randasi naujo, turi susilieti į viena“, – sakė P. Teilhard’as de Chardinas.

Tačiau daugelis sustoja ir pasilieka žemesniuose lygmenyse, tikėdami, kad Dievas kankina ir visam laikui pašalina tuos žmones, kurie su Juo nesutinka arba neteisingai Jį vadina. *Kaip galima jaustis saugiam, laisvam, mylimam, pilnam pasitikėjimo, manant, kad esi kviečiamas tokio menko Dievo?* Jėzus ištaiso šias klaidingas mintis: „Jei tad jūs, būdami nelabi, mokate savo vaikams duoti gerų daiktų, juo labiau jūsų dangiškasis Tėvas“ (Mt 7, 11). Dievas, kurį aš sutikau ir kurio meilė lydėjo mane per visą mano gyvenimo kelionę, leido man įsitikinti „juo labiau“ tikrumu! Jei esame sukurti pagal Dievo paveikslą ir panašumą, visa, ką gero, teisingo ar gražaus sakytume apie žmoniją ar kūriniją, kalbant apie Dievą reikia padauginti daugybę kartų. Dievas yra neišsemiamas kūrinijos ir žmonijos grožis.

Nerimas ir abejonė

Pripažįstu, kad šie toli siekiantys intelektualiniai mano pasvarstymai ir polinkis į grožį yra vien mano tikėjimo ir pasitikėjimo aktas, visgi, mano požiūriu, ši stebuklinga visata negali būti padrika ir atsitiktinė, lygiai

kaip ir bloga. Reikia pažymėti, kad, kliaudamiesi protu ar intuicija, tai pripažino 99 proc. iki šiol gyvenusių žmonių. Aš nepaliauju tikėjęs, kad laisvas ir mylintis Dievas galėjo sukurti dalykus, kurie patys save atkuria, – to visi tėvai tikisi iš savo vaikų. Dievas, regis, nori, kad ir *mes* prisijungtume! Esame Didžiojo Plano bendraautorai.

Visgi aš šiek tiek abejoju dėl „kaip, jei, kada, kur ir koks“ žmogus yra kuriamas tame procese. Kūrybingas protas verčia mane amžinai likti „pradinuku“ – tokia laikysena puikiai padeda augti, likti nuolankiam ir džiugiai nustebusiam. Daugelis tikinčiųjų nesupranta, kaip *nepaprastai tyliai Dievas veikia žmogaus viduje*, ir jiems tai kelia daugiausia abejonių. Užuoť tikėję paslapčia besidarbuojančiu nesiafišuojančiu Dievu, kuris įtraukia *mus* į mūsų pačių kūrimo procesą ir dalijasi to darbo vaisiais, jie linkę tikėti, kad Dievas yra stebukladarys, mojuojantis burtų lazdele. Tai vienintelė priežastis, paaiškinanti man, kodėl krikščionys mano, jog evoliucija yra iššūkis tikėjimui. Vienintelė kaina, kurią sumokame už tai, kad esame Didžiosios Mozaikos dalis, yra ta, jog šiek tiek abejojame ir nerimaujame dėl to „kaip, jei, kada, kur ir vardan ko“ visa tai, tačiau niekada neturėtume abejoti tuo, *kad* visa tai yra Dievo kūryba. Deja, dauguma krikščionių nesugeba sutaikyti priešybių ar palaikyti savyje kūrybinės įtampos.

Tikėjimas skelbia, kad *visata yra harmoninga, tikslinga, gera ir kryptinga*, – manau, ši išvada atitinka tai,

ką ankstesniame skyriuje kalbėjau apie namus, sielą ir sugrįžti kviečiančią Dvasią. Mano ką tik išsakytas tikėjimo aktas, galimas dalykas, buvo nesvetimas ir Albertui Einsteinui – prieš atrasdamas bendrą lauką, jis teigė įsitikinęs, jog tikrovė, kad ir kokia būtų, patvirtina esanti „paprasta ir nuostabi“. Visiškai sutinku! *Visos religijos vienaip ar kitaip skelbia, kad Dievas yra vienas, Dievas yra geras, taigi, visa tikrovė turi būti tokia pat paprasta ir nuostabi.* Judėjai priėmė tai kaip tikėjimo *credo*, įrėžė šiuos žodžius sau į širdį ir užrašė juos ant savo durų staktų (žr. Įst 6, 4–5), kad jų nepamirštų ir nuolat prisimintų.

Man neramu dėl „užtikrintų tikinčiųjų“, kurie, skirtingai nei apaštalas Tomas ar pal. Motina Teresė, neleidžia sau abejoti ar nerimauti. Pernelyg užtikrinti žmonės primena Hamleto motiną, kuri „per daug protestuoja“ ir pernelyg stengiasi. *Kad patirtume gyvenimo slėpinį, reikia nugyventi kitą jo pusę*, kuri yra mirties ir abejonių slėpinys. Norėdami galutinai ką nors pažinti, visada turime priimti slėpinį ir neatskleistą reikalo pusę.

Nugyvenęs bemaž septyniasdešimt metų, pats sau tebesu slėpinys! Vedami daugiausia jaunatviško užtikrintumo poreikio, mes blokuojame sąmoningą nerimą ir pirmoje gyvenimo pusėje esame linkę rinktis kontroliuojančiojo pozicijas. *Mums stinga vientisumo patirties, kuri padėtų visa sujungti į viena.* Pirmos gyvenimo pusės *naivumas* šiek tiek pagrįstas egzaltacija ir

laimės pojūčiu, kurio sunku atsisakyti, nežinant, kad esama slėpiningesnės ir nesumeluotos laimės. Bet iš kur galime apie tai žinoti vos pradėję gyventi! Todėl apie tai turėtų pasakoti tie, kurie peržengė slenkstį į antrą gyvenimo pusę! Ignoruodama vyresnio amžiaus žmones, visuomenė skursta dvasiškai ir naikina socialinius saitus.

Pirmos gyvenimo pusės *naïveté* būdinga uolus ir pavojingas nekaltumas, kuriuo kartais žavi jauni užsi-degėliai, tačiau kaip tik todėl, jei esame protingi, nenorime jais sekti, už juos nebalsuojame ir nelaikome jų lyderiais. Turbūt jaunimui nedera abejoti – tai, beje, nebloga išlikimo strategija. *Tačiau tokia pasaulėžiūra yra neteisinga ir neišmintinga*. Išmintis sėkmingai sugyvena su slėpiniu, abejone ir „nežinojimu“ – ironiška, bet toks sugyvenimas iš dalies atveria patį slėpinį. Nepavyko išsiaiškinti, kodėl nežinojimas tampa antruoju žinojimu, tačiau neabejotinai taip yra.⁵⁵ Šv. Dionisijas Areopagitas, šv. Augustinas, šv. Bonaventūras ir vokiečių teologas, filosofas Mikalojus Kuzietis sutartinai teigė, kad norint „tapti neišmanėliu“ (*docta ignorantia*), reikia daug ko išmokti.

Liūdna, bet turiu pripažinti, kad esu nepakantus to nesuprantantiems žmonėms; aš pats ilgai užtrukau,

⁵⁵ Carmen Adevedo Butcher, *The Cloud of Unknowing*, Boston: Shambhala, 2009. Ši nesenstanti klasika gali padėti atrasti trūkstantį sąsają tarp fundamentalizmo ir ateizmo; abi šios pasaulėžiūros stokoja to paties supratimo.

kol tai suvokiau, tad po truputį mokausi būti pakantesnis ir gailiaširdiškesnis. Neverta skubinti upę greičiau tekėti, ją nusavinti ar stumti visus į savąją upę; pasitikėjimas kitais žmonėmis ir tikėjimas gera jų valia visiškai nepriklauso nuo to, ar jie vadina upę tuo pačiu vardu kaip aš. Kad atsidurtum puikioje pakrantėje su plačiai atsiveriančiu pasigėrėtinu vaizdu, ne kartą tenka murkdytis mažame savo upeliūkštyje.

Kaip kiekvienas, esu nemaža patyręs ir išmokęs iš gyvenimo ir savo mokytojų, bet, kaip sako T. S. Eliotas poemoje *Keturi kvartetai*:

Mes patyrėme kažką, bet nespėjom suvokti prasmės,
O dabar, artėjant link jos, patirtis vėl atgyja
Kitu pavidalu – tai, kas anapus prasmės,
Galim laikyti laime.⁵⁶

Žinau, kad T. S. Elioto žodžiai sunkiai suprantami, tad šias eilutes vertėtų perskaityti dar kartą. Pasiekę antrą gyvenimo pusę, nebereikalaujame konstitucijos garantuojamos teisės į laimę, nei to, kad žmonių patirtys atitiktų mūsųškes, – tikriau sakant, *tame gyvenimo tarpsnyje pakanka paprastos prasmės, kuri pati savaime suteikia daug laimės*. Kaip kūnas negali gyventi be maisto, taip siela be prasmės. Pakanka prisiminti

⁵⁶ Tomas Stearnsas Eliotas, „The Dry Salvages“, *Keturi kvartetai* in: Tomas Stearnsas Eliotas *Pavasaris žiemos vidury*, p. 67. (Red. past.)

Viktoro E. Franklio⁵⁷ mintį, kad ir pati menkiausia prasmė buvo vienintelis dalykas, padėjęs žmonėms išgyventi Holokaustą, gelbėjęs nuo visiškos nevilties ir savižudybės. Žmogus pats kuria prasmę; savo patirties giluminės prasmės paieška yra ne tik kitais žodžiais pavadintas dvasingumas, bet ir žmogiškos laimės išraiška.

Būtent ši naujai suvokta sąsaja, vienijantis bendras laukas, kuriame sutaikomi paradoksai, leidžia atpažinti į antrą gyvenimo pusę įkopusį žmogų. Galima teigti, kad po ilgo laiko, kai buvo mokomasi sudėtingų dalykų, grįžtama prie paprastumo. Pagaliau, remdamasis ilgamete savo patirtimi, žmogus įsitikina, jog „visa dera tarpusavyje“⁵⁸, net liūdni, absurdiški ir iš pažiūros beprasmiškai dalykai.

Antroje gyvenimo pusėje galime pasirūpinti tuo, kad į bendrą lauką įtrauktume tuos žmones, kurie sukelia mums daugiausia skausmo, taip pat visuomenės atstumtuosius, ypač tuos, kurie yra kitokie nei mes ir kurie niekada negavo galimybės kam nors geram panaudoti savo gyvenimą. Jei atleidote netobulumą ir klaidas sau pačiam, atėjo laikas taip pasielgti ir su kitais. Jei *nepadarėte* to dėl savęs, tikėtina, kad jūsų

⁵⁷ Viktor E. Frankl, *Žmogus ieško prasmės*, vertė Austėja Merkevičiūtė ir Zigmantas Ardickas, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2008, p. 90 ir toliau. (Red. past.)

⁵⁸ Richard Rohr, *Everything Belongs: The Gift of Contemplative Prayer*, New York: Crossroad, 1999.

liūdesys, absurdo išgyvenimas, kaltinimas už klaidas ir beprasmybės pojūtis atsigręš prieš kitus žmones. Taip pasireiškia daugelio senų žmonių gyvenimo tragizmas – jie netampa tikrais senoliais, turbūt todėl, kad niekas nepamokė jų senėjimo ir mentorystės meno.

Tikėtina, kad šie žmonės neišgyveno jaunystės paprastumo ir aiškumo džiaugsmo, – galbūt jie vengė pirma laiko patirti gyvenimo sudėtingumą, o galiausiai prarado antroje gyvenimo pusėje iš naujo atrandamo paprastumo teikiamą didelę laisvę ir didžiadvasiškumą. Skirtingi gyvenimo tarpsniai yra neatsiejami vieni nuo kitų, ir gyvenimui riedant į antrą pusę dėl kažkios keistos ir nuostabios priežasties visa gerokai supaprastėja.

Tiesą sakant, jei ši knyga nepadedą jums paprasčiau žvelgti į dalykus, kaltas esu aš arba jūs pats, nes kažko neišgirstate. Ironiškiausia tai, kad, norėdami susigrąžinti antrosios amžiaus pusės paprastumą, turite patirti gyvenimo sudėtingumą (galbūt tai kitaip įvardijama neišvengiama kančia). Nėra tiesioginio skrydžio iš pirmos gyvenimo pusės *naïveté* į antrosios amžiaus pusės paprastumą.

X skyrius

Šviesus liūdesys

 *Mirštu apakintas šviesos
ir Šventosios Dvasios.*

THOMAS MERTONAS,
„Švenčiausiosios Mergelės Marijos
palyginimas su langu“

Antrą gyvenimo pusę ženklina rimtis, tačiau kartu nušviečia daug paslaptingesnė šviesa, arba susitaikymas. Brandūs mūsų metai spinduliuoja šviesiu liūdesiu ir ramia laime, – manau, suprantate, ką turiu galvoje. Ieškau žodžių, kuriais galėčiau apibūdinti daug nuostabių vyresnio amžiaus žmonių, kuriuos teko sutikti. Jei tokius pažįstate, žinote, apie ką kalbu, ir rasite tinkamų žodžių. Antroje gyvenimo pusėje esama ir tam sos – tiesą sakant, jos galbūt net daugiau nei anksčiau. Tačiau vyresni žmonės kūrybingai su tuo susidoroja ir mažiau nerimauja.

Šv. Kryžiaus Jonas vadino tai „šviesiąja tamsa“ – šis paradoksalus sugretinimas paaiškina, kaip vienu metu šventieji galėjo išgyventi gilią kančią ir didelį džiaugsmą – daugeliui mūsų tai visiškai neįsivaizduojama.

Stačiatikiai laikosi nuomonės, kad autentiškas religinis menas turi turėti šviesaus liūdnumo atspalvį. Negaliu su jais nesutikti – toks yra ir pats gyvenimas.

Antroje gyvenimo pusėje vis mažiau rūpinamės neigiamais ir bauginančiais dalykais ir nesistengiame jų įveikti – nebesigriebiame skubotų sprendimų, pamirštame senas nuoskaudas, atsisakome bausmių. Įveikiame pranašumo kitų žmonių atžvilgiu kompleksą. Neigiami ir bauginantys dalykai liaujasi buvę mūsų konkurencinių kovų priežastimi – daugybę kartų turėjome progos įsitikinti, kaip tai beprasmiška, egoistiška, neveiksminga, o dažnu atveju netgi visiškai neteisinga. Užuoť kovoję, išmokstame tiesiog nekreipti į tai dėmesio ir neekvoti energijos blogiems ar beprasmiškiems tikslams.

Į atvirą kovą stojame tik tada, kai jaučiame konkretų paraginimą ir esame tam pasiruošę. Ilgai arba tiesiogiai akis į akį su kuo nors kovodami tampame užslėptais veidrodiniais priešininko atspindžiais. Priešindamiesi išekvojame savo energiją ir įsipainiojame į naujas problemas. Taip prarandame vidinę laisvę.

Prieš persirisdami į antrą gyvenimo pusę, suprantame (nors ne iš karto ir tikrai nelengvai), kad kovodami su blogiu jį gausiname savyje ir taip sukuriame mums patiems nepriimtina savo įvaizdį, be to, skatiname priešininkų antipatiją. Tai sunkiausiai išmokstama pamoka. Prisiminkite romano *Broliai Karamazovai* šaltakraujį Didįjį Inkvizitorių, humoro nepripažįstantį

vienuolį iš romano *Rožės vardas* arba piktus Korano degintojus Floridoje. Už kitus šventesniais besidedantys žmonės neturi nieko bendra su šventumu.

Kasdieniam gyvenime reikia maldos ir įžvalgos, o ne automatiškų reakcijų į konservatyvią ar liberalią kito asmens laikyseną. Mūsų laikais *reakcijų spektras* prasiplėtė, todėl ne visas reakcijas, skirtingai nei nevalingas, pajėgiame nuspėti. Įstatymai, žinoma, reikalingi, tačiau jie – ne kelrodė žvaigždė. Pernelyg dažnai žmonijos istorijoje jie buvo neteisingi ir žiaurūs.

Mūsų laikų žmogui aštuoni Jėzaus palaiminimai turėtų būti labai svarbūs. Ne kartą klausiau savęs, kodėl niekas nepastato paminklo aštuoniems palaiminimams priešais Teismo rūmus. Ir pats sau atsakau: aštuoni Jėzaus palaiminimai turbūt nebūtų suderinami su karais, vyriškumą propaguojančia pasaulėžiūra, turtingųjų gyvenimo būdu ir į vartotojiškumą orientuota ekonomika. Teismai – būtinos ir reikalingos pirmos gyvenimo pusės institucijos. Antroje gyvenimo pusėje žmonės verčiau stengiasi kitaip paveikti įvykių seką ir siekti pokyčių, mokosi ramiai įtikinėti, keisti savo požiūrį, melstis ir atleisti.

Įžengus į antrą pusę, gyvenimas tarsi prasiplečia, praturtėja naujų patirčių ir santykių. Jautiesi, tarsi būtum talpus lagaminas, nors net nepastebėjai, kada toks tapai. Šiuo metu esi *čia* ir supranti turįs daugiau nei pakankamai. „Buvimo čia“ faktas yra svarus, reikšmingas ir daro poveikį kitiems žmonėms. Atkreipkite

dėmesį į ratu susėdusius besikalbančius senolius – dažną kart vien savo buvimu jie apibrėžia pokalbio centrą, gelmę ir pokalbio dalyvių santykį! Besikalbantieji net nežino, kad tai vyksta. Senoliai supranta vienas kitą nedaugžodžiaudami. Tikri senoliai daug nekalba – turėčiau jaustis kaltas dėl to, kad neabejotinai tuo piktnaudžiauju. Antrosios amžiaus pusės paprastumas yra savaip šviesus ir aiškus – paprastai jis reiškiasi neverbalinėmis formomis ir tik tada, kai tikrai reikia. Labai daug ir labai garsiai kalbantys vyresni žmonės parodo nepriklausantys prie brandžių senolių kategorijos.

Jei šiame gyvenimo etape ką nors žinome, tas žinojimas kyla iš supratimo, kad esame viena, o drabužiai tik dengia kiekvieno mūsų nuogumą. Iš pažiūros nieko ypatinga, tačiau jei nors tuo požiūriu esame sąžiningi, kad ir kaip atrodytų keista, tas žinojimas neša paguodą ir ramybę. Jauni žmonės apibrėžia save tuo, kuo jie skiriasi nuo kitų; antroje gyvenimo pusėje ieškoma bendrumo. Džiaugiamasi panašumais, kurie šiuo metu daug labiau pastebimi, nebesigilinama į skirtumus ir neperdedama kalbant apie problemas. Dalykų dramatinizavimas – pabodęs reikalas.

Antroje gyvenimo pusėje mielai įsilieinama į visuotinę šokį, nejaučiama poreikio išsiskirti, patraukti į save dėmesį ar pasirodyti geresniam už kitus. Gyventi reikia ne tiek teigti save, kiek *dalyvauti*, todėl neverta dėti daug pastangų save įtvirtinant, kad išliktume būsimų kartų atmintyje. Visu tuo pasirūpina Dievas, ir Jis

padaro tai daug geriau, nei norėtume. Dabartiniame gyvenimo etape šviesa sklinda iš vidaus – to visiškai pakanka. Įsivaizduokite du ramiai šokančius senokus, klarnetui ir pianinui švelniai grojant praėjusio amžiaus penktojo dešimtmečio muziką, – abu jie jaučiasi saugūs ir atsipalaidavę vienas kito glėbyje, jiems nerūpi, ar kas nors į juos žiūri. Jie šoka vien dėl malonumo.

Įžengus į antrą gyvenimo pusę, nebereikia įrodinėti, kad aš ar mano bendraminčiai esame patys geriausi, kad mano tauta pranašesnė už kitas, o mano religija vienintelė priimtina Dievui, kad nusipelnau ypatingo vertinimo dėl savo vietos visuomenėje. Man neaktualu kaupti gėrybes ir gausiau vartoti paslaugas; kasdienis mano troškimas ir pastanga – atsilyginti, gražinti pasauliui nors truputį to, ką esu gavęs. Dabar suprantu, kad esu dovana *kažkam* – visatos, visuomenės, Dievo dovana. Šv. Elzbietos Seton žodžiais tariant, stengiuosi „gyventi paprastai, kad kiti galėtų tiesiog gyventi“.

Antros gyvenimo pusės žmogų Erikas Eriksonas vadiną „generuojančiu“ žmogumi – jis turi vidinių resursų ir trokšta kurti gyvenimą iš vidinių apstybės aruodų ateities kartoms. Kadangi tokie žmonės jau „pasistatė“ erdvius vidinius rūmus, juose „telpa“ daugiau tiesos, bendrystės su aplinkiniais, platesnių išvalgų ir vis daugiau slėpiningo bei dosnaus Dievo.

Tokių žmonių Dievas – ne menkas nuobaudų skirstytojas ar kokios genties stabukas. Buvo laikas, kai jie garbino savo plaustą, bet dabar jie įsimylėję krantą,

į kurią jis juos atplukdė. Kažkada jie saugojo kelio ženklus – dabar jie atkako į vietą, kurią tie ženklai nurodė. Dabartiniame gyvenimo etape džiaugiamasi mėnuliu, užuot piktinuisis tais, kurie tiksliai, be didelių aiškinių ir abejonių rodo į jį pirštu.

Gilėja suvokimas, kad begalybė ir erdvės, kažkada buvusios „toli“, pasirodo esančios čia pat. Vidus ir išorė persipina. Dabar galiu pasitikėti savo patirtimi, nes tai yra leista paties Dievo, Jis ja naudojasi, priima ją kaip mūsų Jam gražinamą dovaną ir ją tobulina. Apie tai jaudinamai rašė šv. Augustinas savo *Išpažinimuose*:

Tu buvai viduje, o aš išorėje <...>. Buvai su manim, o aš nebuvau su Tavim. Pavadinai ir sušukai – ir praplėšei mano kurtumą, sužaubavai, sublizgėjai – ir išsklaidei mano aklumą, pakvipai – ir įtraukiau dvasios.⁵⁹

Tik tas, kuris yra patyręs, ką reiškia „likti be žado“, antroje gyvenimo pusėje gali ramiai išgyventi šviesų liūdesį – toks žmogus liūdi, išgyvendamas pasaulio skausmą, jis norėtų, kad kiekvienas patirtų dabartinį jo džiaugsmą; bet visa yra persmelkta šviesos, nes gyventi, kaip rašoma Pradžios knygoje, – yra „labai gera“ (plg. Pr 1, 31). Mano vienos iš mėgstamiausių knygų pabaigoje T. Mertonas tai suformulavo daug geriau

⁵⁹ Augustine, *Confessions*, kn. 10, p. 27. (Aut. past.) Aurelijus Augustinas, *Išpažinimai*, vertė kun. M. Vaitkus, Marijampolė: Ardor, 2001, p. 281.

nei aš: „Nors tai nėra labai svarbu: jokia mūsų neviltis negali pakeisti kūrinį tikrovės ar suteršti visada čia besitęsiančio kosminio šokio džiaugsmo. <...> esame kviečiami tyčia pamiršti save, vėjais paleisti savo baisų rimtumą ir įsisukti į visuotinį šokį.“⁶⁰

Leisdami sau stebėtis pasauliu ir žmonėmis, net jei tai mus liūdina ir vienaip ar kitaip veikia, antroje gyvenimo pusėje liaujamės griežtai ir kategoriškai vertinę kitus žmones, įvykius ar dalykus. Nebejauciame poreikio keisti kitus žmones ar versti juos atitikti mūsų lūkesčius – tai niekaip nedaro įtakos mūsų laimei. Kad ir kaip būtų ironiška, dabar esame labiau nei kada nors anksčiau pajėgūs keisti žmones, tačiau mums to *nebereikia*, – kaip tik tai ir yra paveikiausia. Nuo veiklos perėję prie buvimo, dabar naujai keičiame pasaulį – tai vyksta organiškai, ramiai, kosmoso principu. Mūsų veiksmuose nebelieka prievartos aspekto. Mes atliekame tai, ką turime atlikti, ir nesirūpiname pasekmėmis. Jaunystėje ne visada tai sugebame.

Tai yra karūnuotas žmogaus gyvenimas – iki šiol visa buvo tik pasirengimas ir preliudas kuriant žmogiškąjį meno kūrinį. Dabar padedame žmonėms ir keičiame juos paprasčiausiai būdami. Žmogiškasis integralumas yra bene svarbiausias faktorius galią pakeičiant veikimu. Man visada labai liūdna matyti vien

⁶⁰ Thomas Merton, *Naujosios kontempliacijos sėklos*, p. 268. (Vert. past.)

į save panirusius senus žmones, kurie apie viską mąsto baigtinėmis kategorijomis. Jie iki šiol nerado savo vietos socialinio gyvenimo erdvėje. Gilus ir išbandytas jų entuziazmas mums reikalingas daug labiau nei paviršutiniški ir garsiai išsakomi principai. Jų ramybė reikalingesnė nei pyktis.

Taip, antra gyvenimo pusė yra šiokia tokia našta mūsų pečiams, tačiau jokia kita būtis nesuteikia tiek sielai reikalingos, ją džiuginančios prasmės ir gilaus pasitenkinimo. Kaip tik apie tokį anksčiau nepatirtą gilų pasitenkinimą žmonės sako: „Privalau tai padaryti, antraip mano gyvenimas neturės prasmės“, arba: „Noriu ar nenoriu, turiu tai atlikti.“ Tokio žmogaus gyvenimas ir generuojanti funkcija tapo vienu, o anksčiau gyvenimas ir darbas atrodė esą du atskiri dalykai. Tokiam žmogui ne tiek rūpi *turėti tai, ką myli*, kiek *mylėti tai, ką turi*, – čia ir dabar. Tai svarbiausias pokytis, ženklinantis perėjimą iš pirmos gyvenimo pusės į antrąją, ir įrodymas, jog tikrai įžengėte į pastarąją.

Tame gyvenimo etape galioja kitokios taisyklės – pagyvenę žmonės laisva valia dalija tai, ką sukaupe. Jiems vis mažiau rūpi kaupti, turėti, kolekcionuoti ir daryti kitiems įspūdį savo daiktais, namu ar kelionėmis. Vidinė giedra, nuspalvinta gyvenimo liūdesio ir džiaugsmo, ir yra tikrasis atlygis, tikrasis pasitenkinimas, geriausia ir autentiškiausia jų dovana pasauliui. Tokie senoliai yra „didieji“ pasaulio tėvai. Greta jų vaikai ir kiti suaugusieji jaučiasi saugūs ir mylimi, o jie

patys jaučiasi reikalingi ir naudingi savo vaikams. Jie iš tiesų reikalingi! Tokia yra natūrali gyvenimo tėkmė.

Dabar visos gyvenimo problemos, dilemos ir sunkumai sprendžiami ne vadovaujantis neigiama nuostata, puolant, kritikuojant, naudojant jėgą ar remiantis loginiais išskaičiavimais, bet vis labiau giedrėjant. Poetas G. M. Hopkinsas vadino tai „miela, iš gelmių sklindančia gaiva“. Štai ką reiškia „kristi aukštyn“ – pagaliau tai išsiaiškinome! Vienas svarbiausių mano vadovaujamo Veiklos ir kontempliacijos centro principų teigia: „Geriausias būdas kritikuoti blogį – daryti gera.“ To išmokau iš savo dvasios tėvo šv. Pranciškaus Asyžiečio, kuris, užuot kovojęs su blogiu ar kitais žmonėmis, *krito* į gyvenimo glėbį, atsidavė gėriui, teisingumui ir grožiui. Kito būdo kristi į Dievo glėbį jis nežinojo.

Tokia vidinė giedra galiausiai pasirodo esanti daug geresnė ir ilgaamžiškesnė kovos, pykčio, smurto ar kokios nors ideologijos alternatyva. Pakanka pažinti vieną tokį spinduliuojantį žmogų ir suprasite, kad jis (arba ji) neabejotinai yra žmonijos siekiamybė ir pasigėrėjimas Dievo akims. Tikiuosi, ir jūs esate tame kelyje, o ši knyga padeda jums tai suprasti ir tuo pasitikėti. Priešingu atveju, ši knyga, kaip ir kai kurios kitos, bus tik žodžių kratynys, kuris netaps kūnu. Jei ji netaps kūnu, nesugebės šviesti ir švytėti.

XI skyrius

Šešėlių šalis

☞ *Šviesa spindi tamsoje,
ir tamsa jos neužgožė.*

EVANGELIJA PAGAL JONĄ,
PROLOGAS (1, 5)

☞ *Greitai susitark su savo ieškovu
dar kelyje į teismą, kad ieškovas
neįduotų tavęs teisėjui,
o teisėjas – teismo vykdytojui ir
kad tu nepakliūtum į kalėjimą.
Iš tiesų sakau tau: neišeisi iš ten,
kol neatsiteisi ligi paskutinio skatiko.*

EVANGELIJA PAGAL MATĄ (5, 25–26)

Nors toks giedras žmogus, apie kokį rašiau praeitame skyriuje, yra ištis džiaugsmingas, turėtume pakalbėti apie paradoksų kupiną kelionę į tą giedros šalį. Prieš pasiekiant antrą gyvenimo pusę, jums teko patirti ne itin malonią akistatą su savo šešėliniu Aš, kuris lemia laipsnišką jūsų atsiskyrimą nuo ne tokios šviesios jūsų *personos* (išvertus iš graikų kalbos šis žodis

reiškia „scenos kaukė“), kurią kruopščiai kūrėte pirmą gyvenimo pusę. Jūsų „scenos kaukė“ nėra bloga, amoralinė ar, sakytume, egocentriška – esmė ta, kad ji yra neteisinga. Ją nesąmoningai kūrė ir puoselėjo jūsų protas, tačiau jai, kaip ir bet kokiai fikcijai, neišvengiamai lemta nunykti.

Toji išorinė asmenybės pusė ir šešėlis yra tarpusavyje susiję. *Jūsų šešėlis yra tai, ko pats savyje nenorite matyti nei rodyti kitiems žmonėms.* Kuo labiau rūpinatės ir saugote susikurtą personažą, tuo įnirtingesnės tampa grumtynės su šešėliu. Todėl labai atsargiai elkitės su prisiimtu idealizuotu vaidmeniu arba savo įvaizdžiu – dvasininko, mamos, gydytojo, malonaus žmogaus, profesoriaus, doro tikinčiojo ar, tarkim, įmonės, asociacijos prezidento. Toks savęs pristatymas išoriniam pasauliui iš asmens daug pareikalauja ir ne vienas žmogus pasijunta visam gyvenimui patekęs į iliuzijos spąstus. Kuo labiau esate prisirišęs ir kuo mažiau nutuokiate turintis tokį puoselėjamą įvaizdį, tuo, tikėtina, didesnis jūsų asmenybės šešėlis. Ir atvirkščiai – kuo mažiau slepiatės savo šešėlyje, tuo lengviau jums sekasi pažinti tą asmenybės pusę, kurią stengiatės apsaugoti ir konstruoti. Galima tai pavadinti dvigubu aklumu – regos ir būties prasme, – neleidžiančiu jums būti geriausiam ir nesumeluotai savimi. Pasak Jėzaus: „Jei tavyje esanti šviesa tamsi, tai kokia baisi toji tamsa!“ (Mt 6, 23).

Ilgus metus meldžiausi, kad kasdien patirčiau bent po vieną pažeminimą ir turėčiau progos sužinoti, kaip

į tai reaguoji. Mano gyvenimo būdas nesuteikia man daug galimybių pastebėti gerai užsimaskavusį šešėlinį Aš ir idealizuotą išorinę asmenybės pusę. Tiesą sakant, stebiuosi, kad daugiau nebegirdėti dvasininkų sukeltų skandalų, – juk dvasios vadovo ar dvasiniam gyvenimui pašaukto asmens įvaizdis yra toks pavojingas ir taip smarkiai kursto savimeilę. Kai dvasininkai arba uolūs tikintieji manosi esą aukščiau kitų, galite būti tikri, kad kažkur netoliese tūno šešėliniai įkalčiai.

Dauguma žmonių sutapatina jus su jūsų personažu, kuriam atlygina už jo įvaizdį, o jūs apsisprendžiate juo būti dėl vienokių ar kitokių priežasčių. Dirbdamas su savimi, įsitikintumėte, kad jūsų savęs suvokimas yra ne kas kita kaip tasai *įvaizdis*, kuris nenusipelno būti saugomas, skatinamas nei ignoruojamas. Kaip girdėjome Jėzų sakant aukščiau pateiktoje citatoje, galite jau dabar pradėti „draugauti“ su tais, kurie turi ką nors prieš jus, – jie padės jums pamatyti savo šešėlį. Priešingu atveju, jūs neįgysite taip reikalingos išminties ir „įkalinsite“ pats save, arba kiti paduos jus į „teismą“ – tuomet jūs neabejotinai būsite priverstas „atsiteisti ligi paskutinio skatiko“, pakeisdami gyvenimą ir savo santykius. Pakanka prisiminti politikus ir dvasininkus, kurie užsitraukė gėdą visuomenės akyse seksualiniais ir politiniais skandalais.

Užuomina apie „ieškovą, grasinantį paduoti tave į teismą“, man regis, labai daug pasako apie tai, kaip mus veikia vidiniai mūsų procesai. Per dešimtį sekundžių

gebame sukurti scenarijų, kuriuo teisingame kalte, pyktį ir įsižeidimą savo pačių ir kitų žmonių akyse. Jėzus ragina mus taip nesielgti, antraip „teisėjas ir teismo vykdytojas“ jus apkaltins ir nubaūs. Budistė vienuolė ir rašytoja Pema Chodron sako, kad bandydami sukurti save pateisinančią istoriją keturgubai susipančiojame emociškai! Ji neabejotinai teisi, bet vis tiek nesiliauju taip elgęsis kiekvieną dieną, todėl nepraėjus nė dešimčiai sekundžių po to, kai įžeidžiu kitą žmogų, tampa pikčiausiu savo teisėju, kaltintoju ir vienu iš prisiekusiųjų.

Jūsų įvaizdis nėra nepajudinamas ar ilgaamžis – tai jūsų proto kūrinys, kuris atspindi jūsų troškimus ir pasirinkimus, bet taip pat ir kitų žmonių lūkesčius dėl jūsų! Jis plūduriuoja greta tarsi Platono idėjų pasaulis ir yra visiškai subjektyvus, tačiau tai nereiškia, kad neturi realios įtakos. Siekdami antrosios gyvenimo pusės išminties, turime galynėtis su savo šešėliu ir ugdyti kritinį mąstymą, nes tik jis padeda mums atpažinti savo apsimetimą ir pažvelgti toliau, nei siekia mūsų šešėlis. Apaštalo Pauliaus žodžiais tariant, atrasti, kas esu „paslėptas Dieve“ (Kol 3, 3). Dzenbudistai tai vadina „veidu iki gimimo“. Tai Tikroji Savastis, kuri nemiršta ir visada išlieka gyva.

Jėzus mokė: „Išritink rąstą iš savo akies, o paskui pažiūrėsi, kaip išimti krislelį iš brolio akies“ (Mt 7, 5). Taip pat Jis sakė: „Kūno žiburys yra tavoji akis“ (Lk 11, 34). Dvasinė branda daugiausia sietina su au-

gančiu gebėjimu matyti, jį ugdome visą gyvenimą, o ypač sparčiai paskutiniaisiais gyvenimo metais, mėnesiais, savaitėmis ir dienomis – tai patvirtintų bet kurios slaugos ligoninės savanoris. Pastebima, kad paskutiniaisiais gyvenimo metais dvasiškai tobulėjančių žmonių gebėjimas matyti sustiprėja ir proporcingai didėja. Kita vertus, žmonės, nepanorėję naikinti savo šešėlio ir patirti pažeminimo, kuris neišvengiamas siekiant pažinti save, vis labiau užsidaro savyje. Pasidomėkite Niurnbergo procesu, pažiūrėkite į milijonus žmonių nužudžiusius nacius – iki pat galo jie kategoriškai neigė savo nusikaltimus ir laikėsi įsitvėrę iškreipto savo susikurtojo įvaizdžio. Esu tikras, kad pažįstate ir vienokių, ir kitokių žmonių, apie kuriuos ką tik kalbėjau.

Galvėdamiesi su savo šešėliu ne kartą jaučiamės pažeminti, tačiau taip ir turi būti. Jei kartkartėmis netenka nuryti pažeminimo ir nesusidraugaujate su gyvenime sutinkamais „teisėjais ir teismo vykdytojais“ (t. y. visais tais, kurie jus kaltina ir atskleidžia kaltes, kurių nenorite pripažinti), neabejotinai visam laikui liksite pirmoje gyvenimo pusėje. Jei nekovosime su savo šešėliu, niekada neperžengsime antros gyvenimo pusės slenksčio. Gaila, tačiau turiu pasakyti, kad tai tęsis iki gyvenimo pabaigos, – tik tiek, kad jūsų nebesterbins asmeninės staigmenos ir nesijausite esąs visiškai pažemintas patirdamas pažeminimą! Priprasite prie įvairiai besireiškiančio vidinio prieštaravimo, saviapgaulės, asmeninės tuštybės ir iliuzijų. Tačiau antrojo

gyvenimo etapo privalumas yra tas, kad sugebėsite tai įžvelgti, – taigi jie negalės jūsų suklaidinti ir įveikti.

Odisėjui ne kartą teko apsirikti – dėl to kentėjo jis pats ir jo bendražygiai, tačiau, regis, jis sugebėdavo pasimokyti iš savo šešėlio. Tuomet siela patiria tikrą nušvitimą, todėl kai kurie tai vadina „auksinio šešėlio“ atradimu. Kad ir kokį pasakojimą ar romaną paimtume, teigiami personažai iš akistatos su savo šešėliu mokosi ir save ugdo, priešingai nei piktadariai. Lygiai taip pat filmai, kuriuos labiausiai įsimename, pasakoja apie tikrą asmenybės brendimą ir augimą, kuris vyksta kovojant su šešėliu. Tokios istorijos mus įkvepia, nes tam esame kviečiamas kiekvienas.

Jaunystėje taip stipriai susitapatiname su savo personažu, kad puikiai išmokstame ignoruoti, atmesti ir neigti visa, kas nepadeda jam įsitvirtinti. *Nei mūsų personažas, nei šešėlis nėra blogi patys savaime – esmė ta, kad dažnąkart nesąmoningai dangstome jais blogą savo elgesį.* Šešėlinė savastis paverčia mus veidmainiais (beje, šis iš graikų kalbos kilęs žodis reiškia „aktorius“), tais, kurie vaidina, užuot buvę savimi. Vienaip arba kitaip maskuojamės – net visuomenė skatina mus prisiminti kokius nors vaidmenis. Paprastai jūsų šešėlį mato visi – išskyrus jus! – paradoksalu, bet jūs apie save turite išsiaiškinti tai, ką kiti apie jus jau žino.

Šventuoju vadintinas žmogus, kuris neturi saugotino ar projektuotino Aš. Jo Aš sąmoningai vienijasi su Dievo „Aš Esu“ ir to daugiau, nei pakanka. Vienybė

su Dievu nepalieka vietos savęs neapykantai ar atmetimui. Tokie žmonės nebūtinai yra visiškai teisūs – jie žino, jog ir labai norėdami nesugebės tokie būti, todėl stengiasi bent palaikyti *teisingą santykį*. Kitaip tariant, visų pirma jie stengiasi mylėti. Meilė yra tvirčiausia, saugiausia ir amžina atrama. Tokiems žmonėms teko susitikti priešą, ir jie žino, kad didžiausias jų priešas yra Aš. Vis dėlto jie neima nekęsti savojo Aš, o stengiasi pro jį žvelgti gilyn ir tolyn. Stengdamasis įveikti savo šešėlį, gelbstiesi nuo savęs (nuo netikros savasties) – tokia yra pirma ir pamatinė išganymo prasmė.

Manau, nesuklysiu tvirtindamas, kad kuo labiau priartėjame prie Šviesos, tuo geriau matome savo šešėlį. Todėl tikrai šventi žmonės *visada* yra nuolankūs. Krikščionims labai praverstų, jei šešėlis neturėtų nieko bendra su nuodėme. Nuodėmė ir šešėlis nėra tapatūs. Ilgą laiką buvome skatinami vengti nuodėmės, tad daugelis ėmėme vengti savo šešėlio ir dar daugiau nusidėjome – net nenutuokdami apie tai! Kaip mokė apaštalas Paulius: „Juk pats šėtonas sugeba apsimesti šviesos angelu“ (2 Kor 11, 14). Personažas nenorėtų manyti esąs blogas, todėl jis visada apsimate geru. Vaizduodamas esąs protingas, blaiviai mąstantis, teisingas ir bandydamas įteigti: „Darau tai dėl tavęs“, iš tikrųjų šešėlis demonstruoja baimę, siekia kontroliuoti, manipuliuoti ar net keršyti. Ar girdėjote, kad Liuciferis pažodžiui reiškia „šviesos nešėjas“? Blogis stengiasi įtikinti, kad tamsa yra šviesa ir atvirkščiai.

Jūsų šešėlis pasireiškia, kai kas nors išmuša jus iš vėžių ir jūs nesuvaldote savo emocijų. Tad budėkite, kad reakcijos nebūtų kraštutinės: perdėtai audringos arba visiška ignoracija. Kai kyla grėsmė taip pasielgti, prisiminkite gaidį, kuris užgiedojo šv. Petruui išdavus Jėzų! Brandus ir šventas žmogus sugeba išlikti ramus tik todėl, kad priima save ir kitus tokius, kokie yra, kita vertus, jis nelabai turi ką slėpti šešėlyje. (Tačiau mes niekada visiškai neatsikratome savo šešėlio! Tai pasakytina apie visus. Grumtynės su šešėliu niekada nesibaigia.) Ši ignoruojama ir apgaulinga savastis išseikvoja tiek daug mūsų energijos, reikalingos gyvenimo iššūkiams atremti, budinti save naujam gyvenimui, keisti dabartį, kad nebelieka laiko savo baimių, pykčio ir nenugyvento gyvenimo išlieti ant teroristų, musulmonų, socialistų, liberalų, konservatorių ar net nekenčiamo radijo.

Ryškėjant šešėliams (net gamtoje šešėliai atsiranda tamsai susiliejus su šviesa), nustojate idealizavę asmenis (įskaitant save), įvykius ir vertę juos stabais. Nebešvaistote „savo vidaus aukso“. Pasilaikote savąjį ir nepretenduojate į kitų gėrį. Tai nereiškia, jog liaujatės mylėję kitus žmones, – iš tikrųjų jūs tik pradodate tai daryti. Tai nėra neapykanta sau ar abejojimas savimi – visiškai priešingai: tik dabar puikiai suvokiate, kas yra tikrasis jūsų auksas ir kokios tikrosios jūsų silpnybės. Skirtingai nei anksčiau, jie nėra sumišę tiek, kad viena kompensuotų kita. Tą patį galite pasakyti ir apie

kitus: neleidžiate, kad vienas ar kitas „nusižengimas“ sugriautų nuoširdžią ilgametę draugystę. Tai rodo, jog esate išsiugdę nepaprastai svarbų gebėjimą kontempuoti ir mąstyti nedualistiškai, – apie tai netrukus pakalbėsime plačiau.

Šešėlių galime įveikti (šią dovaną gauname iš aukščiau), nes gebame *matyti* jį ir jo pavidalus – tuomet jis netenka slaptos savo galios. Pasak šv. Teresės Avilietės, labai svarbu tikras savęs pažinimas: „Neverskime jos [sielos] ilgai užsibūti viename kambaryje. Ak, jei tai būtų savęs pažinimo kambarys!“⁶¹ Jei atveriamė duris į slaptą ar ignoruojamą savastį, liaujamės nerimavę, nes nebereikia bijoti, kaip atrodome patys sau ar kitiems. Žaidimas baigtas – esate laisvas. Tapote „šventu kvaileliu“ – apie juos skaitome legendose, o apaštalas Paulius apie tai rašė gyvenimo pabaigoje (žr. 2 Kor 11). Nebelieka personažo, kurį reikėtų ginti ar kurti. Pagaliau esate, kas esate, ir sugebate toks būti be apsimetimo ir baimės.

Depresija ir liūdesys

Norom nenorom šešėlis visada vers mus išgyventi liūdesį, pažeminimą ir nusivylimą, todėl geriausia išmokti tai atpažinti ir dėl to nesikankinti. Mūsų liūdesio ir

⁶¹ Šventoji Jėzaus Teresė Avilietė, *Vidinės pilies buveinės*, iš ispanų k. vertė Jūratė Misevičiūtė, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2014, p. 36.

išgyvenamo pažeminimo priežastis – netikroji, įtaką praradusi mūsų savastis. Šventas liūdesys, kažkada vadinamas sąžinės graužimu, yra ta kaina, kurią jūsų siela moka už galimybę suvokti naujus ir nepažintus dalykus savyje ir pasaulyje. Svarbu išmokti pajusti, priimti ir drąsiai sutikti šį patiriamą liūdesį (tai kita neišvengiamos kančios forma!).

Vyrams skirti seminarai padėjo mums išsiaiškinti, kad negebėjimas ar nenoras išgyventi gilų liūdesį perauga į betikslį pyktį.⁶² Vienintelis būdas išsiaiškinti savo pykčio priežastis – pripažinti širdyje išsikerojusį liūdesį. Vyrams neleidžiama verkti, todėl, užuot verkę, jie pyksta – kartais jų sieloje susikaupęs pyktis virsta tikra depresija. Konkurencinėje visuomenėje vyrai faktiškai yra skatinami ignoruoti šešėlinę savo savastį, todėl su metais tampa liūdnamis ir piktais senukais. Taip neatsitiktų, jei vyrai drąsiau kovotų su savo šešėliu.

Čia norėčiau atkreipti skaitytojo dėmesį į tai, kuo neišvengiamas liūdesys skiriasi nuo depresijos. *Daugelis prislėgtų žmonių niekada nerizikavo, neatsisakė patogaus gyvenimo, nepatyrė neišvengiamos kančios, taigi jų pasąmonė žino, jog jie niekada negyveno – ir nemylėjo!* Tai netapatintina su neišvengiama kančia, nors tokia būseną gali pasitarnauti vietoj jos. Gaila, bet daugybė

⁶² M.A.L.Es – vyrų virsmo ritualams ir dvasingumo programai skirti seminarai, kuriuos vedu savo įkurtame dvasingumo centre. Žr. <http://malespirituality.org>.

vyresnio amžiaus žmonių iš tiesų yra nusiminę arba prislėgti – kokia apgailėtina gyvenimo pabaiga.

Vienas didžiausių nuostabą keliančių dalykų yra tas, kad žmogus sąmonėja tik grumdamasis su savo šešėliu, pripažindamas vidinius prieštaravimus ir susidraugaudamas su savo klaidomis ir trūkumais. Vidinių kovų nedraskomi žmonės paprastai būna paviršutiniški ir neįdomūs. Kadangi mažai apie ką galima su jais kalbėtis, juos pakenčiame, užuot su jais bendravę. Siekis įveikti savo šešėlį, galima sakyti, yra kitais žodžiais nusakyta kritimo aukštyn esmė. Kaip puikiai pasakė Julijona Noridžietė: „Pirma nupuolame, po to keliamės iš nuopuolio. Tiek viena, tiek kita yra Dievo gailestingumas!“

XII skyrius

Nauji sunkumai ir naujos kryptys

 *Gerai išmanykite taisykles ir
joms pakluskite – tada žinosite,
kaip dera jas laužyti.*

DALAI LAMA

*J*ei domitės gyvenimu, su metais jūsų pasaulis turėtų labai prasiplėsti. Visgi – ir tai dar vienas paradoksas – artimų draugų paprastai sumažėja, tačiau ryšys su jais glaudesnis. Jūs nebesistebite ir nepykstate, kad dauguma žmonių – netgi institucijų – pluša prie pirmos gyvenimo pusės užduočių. Tiesą sakant, tokia ir yra daugumos socialinių grupių, institucijų ir jaunų žmonių paskirtis! Dėl to neverta ant jų pykti.

Institucijos neišvengiamai turi rūpintis darbuotojams keliamais reikalavimais, strategijomis, darbo tvarka, protokolais ir visokiais nenumatytais dalykais. Jei tai veiklios organizacijos, jos privalo turėti labai aiškius darbuotojų priėmimo į darbą ir atleidimo, vadovavimo ir vadybos kriterijus, pakėlimo į aukštesnes

pareigas ir atlyginimų mokėjimo taisykles. Joms tenka dalyvauti teismo procesuose ir spręsti ginčus. Turėtumėte dar svaresnę priežastį piktintis, jei jos netinkamai atliktų savo darbą, tačiau, *nepaisant visko, tai yra tik ego, bet ne sielos poreikio patenkinimas*. Tai dilema, su kuria susiduriame ir kurią nelengva išspręsti. Tačiau ji sukuria stiprią kūrybinę įtampą.

Vengiame šios būtinos kūrybinės įtampos ir bando me jos atsikratyti nuvalkiotais pasakymais, pavyzdžiui, „Realiam pasaulyje...“ arba „Iš esmės...“ Taip lengvai paneigiant sielos išmintį atmetama didžioji dalis Evangelijos – retai atsitinka, kad toks neišmintingumas pasiteisintų, būtų veiksmingas ir pelningas. *Evangelijos esmė yra ta, kad daugeliui tik pasiekus dugną prasideda dvasinė kelionė*. Iki tol viso labo „užsiiminėjame“ religija. Pasiekus dugną, nebelieka laiko praktiniams dalykams, naudai ar palūkanoms – visa tai neberūpi. Tiesiog norima įkvėpti šviežio oro. Evangelija visada įneša šviežio oro ir leidžia laisvai kvėpuoti.

Taigi kyla klausimas: „Kaip turėčiau tinkamai tenkinti pagrįstus pirmos gyvenimo pusės poreikius, neužmiršdamas antros pusės, apie ją galvodamas, skirdamas jai laiko ir išgyvendamas jos teikiamas malones?“ *Gebėjimas išlaikyti šią įtampą liudija mūsų išmintingumą*. Tik atsiskyreliai ir jau nebedirbantys senjorai gali sau leisti pamiršti pirmos gyvenimo pusės rūpesčius ir atsidėti antrajai, tačiau ir tada jie valgo, geria, išlaiko būstą ir vilki drabužius! Gebėjimas suderinti veiksmingą veiklą

ir kontempliatyvų gyvenimo būdą rodo, jog žmogus yra įvaldęs gyvenimo meną – moka suderinti tuos abu dalykus.⁶³

Institucijos turi rūpintis praktiniais dalykais, tačiau kaip tik todėl senstantys ir gyvenimo patirties sukaupe žmonės vis sunkiau bepakenčia tokias institucijas, įskaitant ir Bažnyčią. Tarp pastarosios ir kitų institucijų esama stulbinamų sąsajų. Istoriskai katalikų ir ortodoksų tradicijos klostėsi taip, kad asmuo, apsisprendęs nusišalinti nuo visuomenės gyvenimo, tapdavo vienuoliu ar vienuole, tačiau šiandien net pašvęstųjų gyvenimas kenčia nuo institucionalizacijos ir toli gražu ne visada sietinas su laisve ar išmintimi, kurios šie turėtų mokyti pasaulį. Gaila, bet tapome „subažnytinti“.

Labai retai pavyksta suvokti Evangeliją ar tapti išmintingam mąstant pirmos gyvenimo pusės kategorijomis, todėl pasitenkiname tam tikrais „atsakymais“, organizacijomis ir aplink *neatsakančius atsakymus* sukuriame ištisą struktūrą. Jei esi amerikietis, tau neleistina atsukti kitą skruostą, o jei esi katalikas, negali švęsti Eucharistijos už to paties stalo su nekatalikais. Užuoť plaukus giliausia upe, įpuolama į upelį, kuriame turškiasi masės. Faktiškai šiame giliosios upės

⁶³ Veikimo ir kontempliacijos centras buvo įkurtas 1987 m. Albuquerkyje, Naujojoje Meksikoje. Jo tikslas praturtinti vidinį gyvenimą tų žmonių, kurie inicijuoja socialinio gyvenimo pokyčius; mėgstame kartoti, kad svarbiausias mūsų ilgo pavadinimo žodis – jungtukas „ir“. Žr. <http://cacradicalgrace.org>.

aukštupio upelyje tik taisomi laivai ir tiltai. Šiuo metu, kai pasaulis visose srityse išgyvena neregėtas katastrofas, Katalikų Bažnyčia eikvoja be galo daug pastangų ir laiko keisdama žodžius liturgijoje – grįžtama prie „originaliosios lotynų kalbos“ (kuria Jėzus niekada nekalbėjo ir kuri, tiesą sakant, buvo jo šalies pavergėjų kalba). Regis, šventovė yra vienintelis pasaulis, kurį dvasininkai pajėgia šiek tiek kontroliuoti. Taigi koordinuota laivyba mažąja upele tampa svarbiau nei nardymas Didžiojoje Upėje.

Svarstau, ar Jėzaus pateiktas pirminis Bažnyčios apibūdinimas, „kur du ar trys susirinkę mano vardu“ (Mt 18, 20), nėra geriausia, kas padėtų išvengti šių iliuzijų. Daug mano pažįstamų, atliekančių naudingas ir dvasią gydančias tarnystes, daugiausia palaikymo susilaukia iš vos kelių šviesuolių bičiulių, toli gražu ne visada juos paremia didesnės organizacijos, jei apskritai suteikia tokią paramą. Didesnės institucijos gali puikiai pasitarnauti struktūruodamos veiklą, tačiau už jos turinį ir intensyvumą atsako vietos bendruomenė, – tik tada įmanomi stebuklai.

Ego – tai tinka ir daugeliui institucijų – reikalauja, kad pasaulyje būtų laikomasi principo „akis už akį“, bet siela maudosi jai suteikiamų gausių gėrybių, malonių ir laisvės vandenyse, kurie nepriklauso nuo žmogaus valios. Atsimenate ištrauką iš Evangelijos, kurioje pasakojama, kad dienos pabaigoje darbdavys vienodai atlygino tiems, kurie dirbo pusę dienos ir visą dieną

(plg. Mt 20, 1–16). Tai suprantama tik vertinant iš sielos pozicijų. Dvasingi žmonės nuramdo mūsų įniršį savo ramybe, nekantravimą – taikingumu, atveria galimybes ir pasiūlo sprendimus, kai pokalbis virsta barniu.

Dvasingi žmonės – mūsų gyvenimo druska, žmonių keičiantis naujas raugas ir pasaulio šviesa (plg. Mt 5, 13–16). Atkreipkite dėmesį, jog Jėzus nereikalauja, kad būtume valgis, duonos kepalas ar apšviestas miestas, – turime būti rami povandeninė priešrovė ar švytėjimo elementas, turime duoti postūmį veikti. Štai kodėl visoms institucijoms reikalingi antrosios amžiaus pusės darbuotojai – kiekvienoje organizacijoje pakaktų „dviejų ar trijų“, kad ji būtų apsaugota nuo absoliutaus savanaudiškumo.

Jei tarp bendradarbių nėra dvasingų žmonių, galite būti tikri, kad „atėjusiems į dienos pabaigą“, stovintiems eilės gale ar balansuojantiems ties normalaus gyvenimo (daugumos požiūriu) riba nebus sumokėta. Liūdna, bet tokia yra tiek mūsų politikų, tiek Bažnyčios strategija. Todėl turime parengti ir apmokyti du ar tris antrosios amžiaus pusės žmones, kad jie žinotų, kaip elgtis su jaunųjų dauguma! Kaip tik tai Jėzus turėjo galvoje, kalbėdamas apie „kryžių, kurį turime nešti“.

Sakydamas, kad beveik visos visuomeninės grupės ir institucijos yra išskirtinai pirmos gyvenimo pusės užduotis vykdančios struktūros, nenoriu jūsų išgašdinti – priešingai, taip kalbu visų pirma todėl, kad tai

yra tiesa, antra vertus, noriu, kad nenusimintumėte ir neprarastumėte vilties, puoselėdami nepagrįstus lūkesčius. Nesitikėkite ir nereikalaukite iš aktyviai dirbančių žmonių to, ko paprastai jie negali duoti, tik be reikalo pyksite ir nervinsitės. *Jie privalo įtvirtinti* savąją tapatybę ir *teisingai elgiasi* stengdamiesi įveikti apribojimus, rūpindamiesi savęs išlaikymu, įamžinimu ir saviverte. Tai atitinka žmogaus prigimtį ir jo gyvenimo tikslą. Daugiausia, ko galima tikėtis, – kad keli apšviesti vadovai, priklausantys tiems „dviem ar trim susirinkusiems mano vardu“, vieną kitą kartą ryšis kojam nors geram užmojui.

Antroje gyvenimo pusėje, tiesą sakant, jums belieka laiminti kitus žmones, užsiimančius tuo, kuo jie mano turį užsiimti, leisti jiems atlikti tai, ką jie privalo, atkreipti jų dėmesį, jei kenkia patys sau ar kitiems, tačiau jūs jau nebegalite kartu su jais pasinerti į pirmos gyvenimo pusės rūpesčius. Galite priklausyti gerų tikslų siekiančioms institucijoms, tačiau jau nebesate visateisis jų narys. Šis supratimas apsaugos jus ir kitus žmones nuo bereikalingo nusivylimo ir pykčio bandant belstis į neatsiveriančias duris. Trumpai tariant, taip aš suvokiu terminą „naujoji krikščionybė“.⁶⁴

⁶⁴ Brian McLaren, Phyllis Tickle, Shane Claiborne, Alexie Torres Fleming ir Richard Rohr, „Emerging Christianity“, 2010 ir „Emerging Church“, 2009; konferencijų įrašai pasiekiami adresu: <http://cacradicalgrace.org>.

Pats Jėzus kalbėjo, jog veltui darbuojamės, sėdami greta kelio, uolingoje ar erškėčiais apaugusioje žemėje. Jis liepė mums berti sėklą į gerą dirvą (plg. Mt 13, 4–9). Gausų derlių duodančius žmones vadinu gausintojais, kontempliuotojais ar pokyčių įgyvendintojais. Tokią derlingą dirvą dažniau atrandu už bažnyčių sienų, o ne jose, – daugelio jų nariai, kaip bendruomenė ir kaip individai, prarado gebėjimą „žvelgti pradinuko žvilgsniu“. Jėzus perspėjo: „Šio pasaulio vaikai apskresni tarp panašių į save negu šviesos vaikai“ (Lk 16, 8), – turbūt todėl Jo palyginimų herojais ir herojėmis tapo nusidėjėlė, svetimšalis, kitatikis, samarietė, moteris, romietis šimtininkas, vargeta ir raupsuotasis.

Nors esama daug gerų ir nuoširdžių žmonių, vientelis paaiškinimas, kodėl Mozę, Jėzų ir Mahometą savo vedliais laikanti religijos teigia savo išskirtinumą ir vadovaujasi „prieš“ nukreipta pasaulėžiūra, yra tas, kad iki šiol istorija daugiausia rūpinosi pirmos gyvenimo pusės klausimais. Visada su tam tikru skepticizmu vertinu tai, kad „raktų galia“, kurią Jėzus suteikė Petruui, kad „surištų ir atrištų“ (plg. Mt 16, 19), paprastai naudojama surišti ir tik retais atvejais – atrišti, nebent tai pasitarnauja Bažnyčios naudai. Galiu tai suprasti, prisiminęs, kad pirma gyvenimo pusė apibrėžiama žodeliu „ne“, o antra – „taip“. Dėkoju Dievui, kad Jėzus buvo antrosios amžiaus pusės Mokytojas, kuris, pasak apaštalo Pauliaus, visada sakė „taip“ (plg. 2 Kor 1, 19).

Vienatvė ir vienuma

Tardamas „taip“ tuomet, kai seni jūsų bičiuliai sako „ne“, jaučiatės vienišas. Tad būkite pasiruošę tam momentui, kai ligtoliniai jūsų bendradarbiai, draugai ir net Bažnyčia nebekalbės su jumis taip kaip anksčiau. Visgi pažadu jums, kad ši trikdanti jausmą neabejotinai nurungs jūsų atrastas gebėjimas būti vienam – ir laimingam. Bene labiausiai stebina atradimas, kad *geriausias vaistas nuo vienatvės yra vienuma!* Kas būtų galėjęs pagalvoti? Šiuos žodžius rašau atsiskyrėlio būste, kuriame užsidariau beveik keturiasdešimčiai gavėnios dienų. Niekada nesijaučiau toks laimingas, susivienijęs su visu pasauliu per maldą, kurioje išgyvenu mūsų Žemės tragizmą, ir kartu toks absoliučiai „produktyvus“. Spėju, jog ne kiekvienas tai supras, – tai kitas produktyvumo lygmuo ir kitokia kokybė. Paniręs į laiko gelmes, žmogus išgyvena absoliučią bendrystę su visa šventųjų ir nusidėjėlių – buvusių ir esamų – draugija. (Tarp kitko, tuomet atsiskleidžia reinkarnacijos prasmė!) Gyvenant laiko gelmėse, visi tampa svarbūs ir įtakingi – net kažkokiu būdu esantys „čia“, ne tik praeityje.

Iš esmės, pirma gyvenimo pusė skirta teksto rašymui, antra – jo komentarui. Sendami vis labiau sutelkiame save, tai būtinas laimės potyrį suteikiantis sielos darbas. Toks susitelkimas reikalingas, kad išsiaiškintume, ką gyvenimas mums suteikė, o ką atėmė. Tad na-

tūraliai pasineriame į kontempliaciją, kuri yra dėsningas antrosios amžiaus pusės žmonių gyvenimo etapas. Todėl neverta stebėtis, kad dauguma vyresnio amžiaus žmonių nemėgsta garsios muzikos, bereikalingų pramogų, minios. Jei gyvename sielos ritmu, nereaguojame į dirgiklius. Jaučiame, kad atėjo laikas apdoroti ir integruoti (nors ir nesąmoningai) savąjį patyrimą, – tegu tik sąmoniniame lygmenyje. Šiame gyvenimo tarpsnyje tylą ir poeziją tampa natūraliu mūsų balsu ir gražiausia muzika ausims.⁶⁵ Gyvenime atrandame daugybę simbolikos ir „sąsajų“, o maži dalykai tampa reikšmingomis metaforomis. Tyla dabar yra vienintelė visaapimanti kalba, padedanti mums nenuslysti į dualistinę mąstymą ir nesisvaidyti prieštaravimus įžiebiančiais žodžiais.

Nors niekada anksčiau neskaitėte poezijos, dabar atrandate poetus Gerardą Manley Hopkinsą, Mary Oliver, Davidą Whyte'ą, Denise Levertov, Naomi Shihab Nye, Rainerį Maria Rilke ir T. S. Eliotą, kurie įvardija dabartinę vidinę jūsų patirtį. Mistikai Rumi, Hafizas, Kabyras, šv. Kryžiaus Jonas, šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresė, Baalas Šem Tovas, Julijona Noridžietė ir Rabija al Adavija galbūt prakalba jums labiau nei jūsų Tradicijos žmonės – anksčiau galbūt apie juos nežinojote ir jums nerūpėjo jų mintys. Kaip ir Jėzus, galite

⁶⁵ Robert Sardello, *Silence: The Mystery Of Wholeness*, Berkeley, California: Goldenstone Press, 2008; Max Picard, *The World of Silence*, Washington, D. C.: Regnery Gateway, 1988.

pasijusti „neturįs, kur galvos priglausti“, – tačiau dabar atsiranda visas būrys naujų autorių, kurie kalba jums suprantama kalba! Tai galioja ir dvasinės politikos srityje. Jei jūs netampate gailėstingėnis ir atviresnis žmonėms, abejoju, ar pradėjote antros gyvenimo pusės kelionę.

Iš pradžių tai gąsdina, tačiau ilgainiui nebekyla klausimas: „Ar jis / ji priklauso mano grupei, šaliai, politinei partijai, socialinei klasei?“ Klausiamo: „Ar jis / ji atrado savo vietą Didžiojoje Mozaikoje?“ Kaip matyti, šios naujos „negrupinės grupės“ nariai gana lengvai susikalba. „Naujoji krikščionybė“, arba „naujoji Bažnyčia“, kaip dabar mėgstama tai vadinti, nesietina su bendruomenėmis, į kurias būtų galima įstoti jas įsteigus ar išgalvojus. Pakanka įvardyti ir tą reiškinį pastebime visur, matome jau egzistuojantį! Tokios negrupinės grupės, „du ar trys“, susirinkę vardan didesnės tiesos, išgyvena visai kitokią bendrystę, kitaip susikalba ir bičiuliaujasi, tačiau neatsisako ir smagus pasibuvimo tarp senų draugų, jei tik nesugadina jo kalbomis apie dvasinius dalykus ir religiją.

Šiame gyvenimo etape žmonės išgyvena *dvigubą* priklausomybę. Nė viena grupė iki galo neišpildo visų jų lūkesčių, troškimų ir svajonių. Kertu lažybų, jei perskaitėte knygą iki šios vietos, turite dvigubą – gal net trigubą ar dar didesnę – priklausomybę! Kad išgyventų, kolonizuotų ir okupuotų tautų žmonės ir bet kuri mažuma turėjo išmokti keleriopos priklausomy-

bės; mums, gyvenantiems ganėtinai patogia, vis tiek tenka patirti įtampą, su kuria dorojamės bemaž visi, gal to net nesuvokdami.

„Ir–ir“ mąstymas

Toks mąstymas yra naujai atrastas gebėjimas, kurį kai kurios religijos vadina „nedualistiniu“, arba siejančiu, mąstymu⁶⁶ – jis bene geriausias įrodymas, kad subrandome antrajai amžiaus pusei. Ramus ir kontempliatyvus žvilgsnis išsiugdomas ne iš karto, jis beveik nesąmoningai subrandinamas per ilgus prieštaravimų, sumaišties, pagijimų metus, įgyjant gilesnį suvokimą, mylint ir atleidžiant nuoskaudas. Tas gebėjimas pasireiškia palaipsniui, kai mokomės integruoti neigiamus dalykus, priimti tai, ką anksčiau atmesdavome, arba, Jėzaus žodžiais tariant, „atleisti“ vidaus ir išorės „priešams“.

Konkreto momento vyksmo nevertiname nei pozityviai, nei negatyviai, netraktuojame kaip absoliučiai teisingo ar neteisingo, palankaus ar priešiško. Jis tiesiog yra (toks, koks yra). *Ramybė, su kuria visa priimate, įgalina mus priimti esamą padėtį aiškiai ir galutinai ją suvokiant.* Tokia laikysena anaipol nelaikytina pasyvumu. Ji padeda susieti tikrąją kontempliaciją ir

⁶⁶ Richard Rohr, *The Naked Now: Learning to See As the Mystics See*, New York: Crossroad, 2009.

įgūdžių reikalaujančią veiklą. Esama padėtis iš esmės skiriasi nuo buvusiosios: menka ir ribota mūsų savastis nustoja buvusi kliuviniu, ir, jei Dievas panorėtų panaudoti jus konkrečiai užduočiai atlikti – Jis visada turi tokių ketinimų, – Jo galimybės dabar yra gerokai didesnės!

Dualistinis mąstymas pasitarnauja kaip pasaulio pažinimo būdas lyginant dalykus vienus su kitais. Lygindami dalykus arba juos apibūdinami (kitaip tariant, juos vertindami) beveik visada prieiname prie išvados, kad vienas yra geras, o kitas geresnis arba blogesnis. Galite manimi netikėti, bet atkreipkite dėmesį, kaip mąstote ir reaguojate. Įsitikinsite, kad beveik savaime imate mąstyti kategorijomis: sėkmingas–nesėkmingas, stiprus–silpnas, mano–ne mano, teisingas–neteisingas, juodas–baltas, doras–nedoras, geras–blogas. Tai svarbiausia priežastis, kodėl taip sunku įveikti giliai įsitvirtinusį atgrasų rasistinį, seksistinį, klasinį, homofobišką mąstymą ir visokius išankstinius nusistatymus, kurie pasireiškia net tarp malonių žmonių!

Dualistinis protas paprastai vadovaujasi tokia mintijimo seka: *jis lygina, varžosi, prieštarauja, rengia sąmokslus, smerkia, atmeta bet kokius nepriimtinius faktus ir nebaudžiamai nukryžiuoja*. Galime tai pavadinti septyniais paklydimais, kurie iš esmės yra smurto priežastis, – dažnai jis *sakralizuojamas* kaip tariamas gėris, padedantis užtikrinti „demokratiją pasaulyje“ arba „išgelbėti sielas dangui“.

Pirmoje gyvenimo pusėje, kai sparčiai plečiasi ego ribos ir siekiama konkrečių tikslų, į nedualistinį, arba kontempliatyvųjį, mąstymą numojama ranka arba jo visiškai atsisakoma – taip suformuojama maloni ir amžiaus reikalavimus atitinkanti „provizorinė asmenybė“. Dualistinis mąstymas pasiteisina trumpą laiką, kol įsibėgėjame, bet, jei esame iš tiesų sąžiningi, ilgainiui suvokiame, kad jis nenaudingas daugelyje gyvenimo situacijų. Viskas gerai, jei paaugliai iš tikrųjų galvoja, kad yra moralinis ir „antgamtinis“ autoritetas, svarbesnis nei jų mėgstama krepšinio komanda, kariuomenė, kurioje tarnauja, etninė grupė, kuriai priklauso, ar net jų išpažįstama religija, – tačiau norisi tikėti, kad, kol pasieks antros gyvenimo pusės brandą, jie suvoks, jog toks poliarizuotas mąstymas viso labo yra žaidimas su visuotinai priimtomis taisyklėmis. Kai atrandame savo vietą Didžiojoje Mozaikoje, mūsų žvilgsnis prasiplečia – visa sukūręs Dievas myli kiekvieną savo kūrinį: juodaodžius ir baltaodžius, palestiniečius ir žydus, amerikiečius ir afganus.

Bėda ta, kad daug žmonių neranda savo vietos Didžiojoje Mozaikoje! Dažnai mes taip tvirtai įsitveriamė savo supratimo ir plausto, taip įninkame į savo žaidimus – juk nieko daugiau neturime! – kad tai mums atstoja objektyvią tiesą. Atsidūrę tokiuose spąstuose, dauguma žmonių nesugeba matyti dalykų tokių, kokie jie yra, – jų gebėjimą matyti lemia tai, kokie jie patys yra. Remdamasis savo patirtimi, galiu teigti, kad

taip elgiasi dauguma. Kas kita tie, kurie atlieka vidinį darbą ir stengiasi sumažinti savo šešėlį, – taip jie įgyja išminties ir išmoksta nedualistiškai mąstyti. Bene geriausiai, palyginti su kitomis pasaulio religijomis, tai suprasti padeda budizmas, pagrįstas kruopščia ir sąžininga ilgaamžė žmonių stebėseną. Tai suprato ir Jėzus, – tik bėda, kad mes nelabai Jį suprantame.

Pirmoje gyvenimo pusėje stengiamasi atsikratyti neigiamų, nesuprantamų, baimę keliančių ar problemišku dalyku. Taip greitai suformuojama tvirta ego struktūra, kuri trumpą laiką pasiteisina. Tačiau toks vidinis skilimas nėra *objektyvi tiesa!* Jis pasiteisina tik siekiant asmeninių tikslų. Ilgainiui šis perteklinis vienkryptis kompensavimas tampa nebeveiksmingas ir turi būti subalansuotas. Tuomet mokomasi integruoti, arba, kaip aš sakau, „visa atleisti“ – tai tikrasis augimas, brendimas ir šventumas.

Visa, ko iki tol stengėtės vengti, formuodamas savąjį ego idealą, grįžta pas jus tikro draugo ir mokytojo pavidalu. Veikėjai tampa mąstytojais, išreiškiantieji save jausmais imasi veiklos, mąstytojai tampa jausmingi, ekstravertai virsta intravertais, svajotojai įgyja praktiškumo, o praktikai ima svajoti. Mes visi grįžtame prie to, ko vengėme pastaruosius keturiasdešimt metų ir tuo stebinome draugus. Dabar pradėdame suprasti, kodėl Jėzus visada palankiai žvelgia į pašalietį, svetimšalį, nusidėjėlį ar sužeistos dvasios žmogų. Jėzus buvo antros gyvenimo pusės žmogus, turėjęs nepavydėtiną

užduotį savo mokymu pasiekti, kad Jį suprastų beveik išimtinai pirmos gyvenimo pusės dalykais besidominti istorija, Bažnyčia ir kultūra.

Paklauskite, kokios pavojingos, tačiau visa susiejančios yra Jo mintys: „Jis [dangiškasis Tėvas] juk leidžia savo saulei tekėti blogiesiems ir geriesiems, siunčia lietų ant teisiųjų ir neteisiųjų“ (Mt 5, 45). Arba liepia neravėti raugių, „kad kartais, ravėdami rauges, neišrautumėte su jomis ir kviečių. Palikite abejus augti iki pjūties“ (Mt 13, 29–30). Jei taip neapibrėžtai būčiau pradėjęs samprotauti moralinės teologijos paskaitose, būčiau gavęs žemiausią įvertinimą!

Esu tikras, jog Jėzus buvo pirmas nedualistinio mąstymo atstovas Vakarų pasaulyje (panašiai mąstė filosofas Heraklitas), tačiau Jo mokymas netrukus buvo perfiltruotas per dualistinę senovės graikų logiką! Nedualistinio mąstymo išmintis ne itin paranki formuojant stiprią bendruomenę, aiškinantis pamatinius veiklos principus ar siekiant įrodyti, kad jūsų mąstymas pranoksta kitų žmonių mintis. Tuomet tikroji išmintis, regis, yra tik šventeiviška ir pavojinga poezija. Pirminiame etape, kuris neišvengiamas pradedant kokią nors veiklą, tokie perspėjimai turbūt yra pagrįsti! Štai kodėl dvasininkai ir dvasiniai mokytojai turi būti antros gyvenimo pusės žmonės, antraip, kaip kad atsitiko ankstyvajame Bažnyčios raidos etape, išmintingi Jėzaus žodžiai iškraipomi, panaudojami saviems tikslams ir sumenkinami.

Tad pirmiausia dera išsiaiškinti, kas yra kas, o tik po to subtiliai tai vertinti. Dualistiškai mąstydami atsiduriame arti tiesos („Negalite tarnauti Dievui ir Mamonai“, Lk 16, 13), tačiau nedualistinė išmintis, kitaip vadinama *kontempliacija*, reikalinga, kad iš tikrųjų patirtume tiesą. Paklaustume savęs: „Ką iš tiesų reiškia mano apsisprendimas tarnauti Dievui?“ Nedualistinis mąstymas suponuoja, kad pirmiausia išsiaiškiname dalykus, juos įvertiname dualistiniu požiūriu, tačiau vėliau suprantame, kad to *nepakanka* sprendžiant pačius svarbiausius meilės, kančios, mirties, tikėjimo klausimus ir aiškinantis begalybės sąvoką. Trumpai tariant, mums reikalingi *abu* mąstymo būdai.

Jei neleisite, kad gyvenimo tiesa pamokytų jus to, ko turi pamokyti, jei jūs, kaip dauguma žmonijos, konkrečiais atvejais neatpažinsite ir neįveiksite dualistinio mąstymo, niekada neperžengsite antros gyvenimo pusės slenksčio. Pirmoje pusėje mums sunkiai sekasi susitaisyti su netobulumu ir gyvenimo tragizmu, o tai reiškia, kad nesugebame giliai mylėti. Istorija nepasikeis, jei dauguma žmonių mąstys tik dualistinėmis „arba–arba“ kategorijomis. Toks susiskaldymas ir polinkis neigti lemia tai, kad vadovaujamės tik informacija, duomenimis ir faktais, nesiliaudami ginčytis dėl vieno ir to paties. „Mano faktai geresni negu tavo“, – vis garsiau šaukiame, o mūsų ego vis labiau įsitvirtina savo pozicijose.

Išmintis ir žinojimas – skirtingi dalykai, tai pastebėjo pranašas Izaijas (plg. Iz 11, 2), apaštalas Paulius

(plg. 1 Kor 12, 8–9) ir filosofai scholastai, kalbėję apie analitinį ir intuityvų, arba „įgimtą“, protą („toks tokį pažįsta“) kaip apie du itin skirtingus sąmonės lygmenis. Mūsų laikmetis suteikia mums visas galimybes įvertinti, kokios teisingos buvo jų išvalgos.

Šiandien modernus mokslas pripažįsta sąsają tarp žiūrinčiojo ir to, kas yra matoma arba netgi norima matyti. *Išmintis visada pirmiausia pakeičia ją atradusį žmogų – tada tiesa, kurią jis išvelgė, pati atlieka savo darbą.* Atrodo taip paprasta, tačiau kartu ir taip sunkiai pasiekama.

Pilnatviški žmonės įžiūri vienijančius ryšius savo aplinkoje ir patys juos kuria; pasidaliję žmonės mato ir daugina skilimą visur ir visuose. Antrą gyvenimo pusę pasiekiamo tada, kai mūsų žvilgsnis iš dalinio tampa visuminis. Tačiau visumą išmokstame matyti tik nu-puolę *žemyn*, pakliuvę – ir ne vieną kartą – į bėdą; tada pradedame ilgėtis kitų ir savo vientisumo ir pilnatvės. Užtikrinu jus, kad šis vienijantis bendras laukas yra vienintelė nekintama kopimo *aukštyn* prasmė.

XIII skyrius

Kristi aukštyn

☞ *Todėl jis turi mokytis iš daiktų,
Pradėti kaip vaikas,
Nes jie, kartais tokie artimi Dievo širdžiai,
Nėra nuo jo tolyn pasitraukę.
Viena, ką jis privalo galėti: kristi,
Kantriai ilsėtis sunkyje,
Prieš tai išdrįšęs skrydžiu
Pranokti visus paukščius.*⁶⁷

RAINERIS MARIA RILKE,
„Jei kas man nukristų nuo palangės“,
Valandų knyga

Daugumai mūsų antra gyvenimo pusė asocijuojasi su senėjimu, sveikatos sutrikimais, sumažėjusiomis galimybėmis, tačiau ši knyga teigia absoliučiai priešingai. Tariamą kritimą galima išgyventi kaip kritimą aukštyn – vis aukštyn, kol atsiduriame daug didesnio pasaulio gelmėse, kur siela patiria pilnatvę, pagaliau

⁶⁷ Vertimas D. Jakaitės. Žr.: Dalia Jakaitė, „Religinė akmens simbolika Rainerio Marios Rilke's *Valandų knygoje*“, *Acta humanitarica universitatis Saulensis. Mokslo darbai*, t. 6, 2008, p. 223. (Vert. past.)

atranda sąsajas su visuma ir įsikuria Didžiojoje Mozaikoje.

Užuot praradus – gaunama, užuot pralaimėjus – laimima. Jūs turbūt pažįstate bent vieną senolį, kurio pavyzdys patvirtina šią tiesą. Gyvenimo kelyje sutikau nemažai spinduliuojančių žmonių ir supratau, kad tą tiesą yra pažinęs ne vienas. Slegiami sunkumų, išgyvendami asmeninę kančią arba kentėdami dėl kitų, jie išgyvena žmogiškąją pilnatvę. Apie tokius žmones Jėzus sakė: „Iš jo vidaus plūs gyvojo vandens srovės“ (Jn 7, 38). Tokie žmonės yra pavyzdys ir žmonijos tikslas, jie daug svarbesni nei įžymybės ar politikai, kuriems skiriama tiek daug dėmesio.

Neseniai žiūrėjau dokumentinį filmą apie aklą ir kurčią moterį, aktyvią visuomenės veikėją Helen Keller⁶⁸. Regis, į antrą gyvenimo pusę, pagal savo metus priklausydama dar pirmai, ji šokte išoko, kai suvokė giluminius savo gebėjimus, kurie padėjo jai įveikti didelius fizinius ribotumus. Visas šios moters gyvenimas buvo pripildytas stebėtinai laimės ir kuriančios energijos, kuriomis ji apdovanodavo kitus žmones. Ji buvo įsitikinusi, kad gyventi reiškia tarnauti kitiems, todėl nesirūpino vien savo gerove ir nesiskundė negalia.

⁶⁸ Helen Keller (1880-1968), JAV visuomeninė veikėja. A. Sullivan buvo jos mokytoja, išmokė aklą ir kurčią mergaitę bendrauti, padėjo integruotis į visuomenę ir dirbo H. Keller padėjėja iki pat savo mirties. (Red. past.)

Čia ir slypi esminis skirtumas tarp perkeistų ir neperkeistų žmonių. Didžios asmenybės ateina tarnauti kitiems, nelaukdamos, kad joms tarnautų. Toks yra ir paskutinis dvyliktas žingsnis privalomoje Anoniminių alkoholikų draugijos dvylikos žingsnių programoje. *Kol nepaskiriate savo gyvenimo kitiems, nepatiriate jo gelmės.* Tai žino geri tėvai. Kiek pažįstu žmones, įsitikinau, kad laimingiausios, dosniausios ir labiausiai atsidavusios yra jaunos mamos. Štai jums dar vienas paradoksas! Manau, nesuklysiu pasakęs, kad mūsų gyvenimo „atspindys“ yra kitų žmonių santykis su mumis, meilė ir įkvėpimas. Ačiū Dievui, be galo mylinti Anne Sullivan mokėjo nuostabiai atspindėti Helen Keller. Kad galėtume išsiskleisti, mums reikia bent vieno tokio veidrodžio.

Atspindėjimas

Baigdamas penktą dešimtį, supratau, kad daug žmonių žavėjosi manim ir mylėjo mane dėl nesamų dorybių, lygiai kaip ir daug žmonių piktinosi manimi arba atstūmė mane dėl nesamų trūkumų. Ir priešingai – daugelis mylėjo mane tokį, koks buvau, – su visomis ydomis, ir *tik tokia meilė yra išgananti.* Daugelis pelnytai kritikavo mane, jie parodė man mano šešėlį – tai buvo skausminga, tačiau naudinga. Supratau viena: jų santykis su manimi labiau apibūdino ne mane, bet juos pačius ir jų gebėjimą teisingai atspindėti kitą žmogų!

Žvelgiančiojo akyse pirmiausia atsispindi grožis arba bjaurumas. Geri žmonės atspindi mumyse esantį gėrį, todėl labai juos mylime. Mažiau brandūs žmonės atspindi savo pačių nevykusiai nugyventą ir netvarkingą gyvenimą, todėl ir mumyse jie sukelia sumaištį ir išvėrcia iš vėžių – sunku mylėti tokius žmones.

Šiaip ar taip, gyvenime pagalbos susilauki tik iš tų, kurie atsako *tau tokiam, koks esi, – geram ar blogam*. Kol pasiekiamo viduramžį, išmokstame atskirti žmones: tuos, kurie *per jus sprendžia savo klausimus*, nuo tų, kurie bendrauja su *jumis tokiu, koks iš tiesų esate*. Būdamas senyvas kunigas, į kurį kreipiamasi „tėve“, pastebiu, kad dažnai žmonėms tampa jų „tėviškų“ lūkesčių projekcija. Tas kreipinys – dviašmenis kardas, kuriuo galiu lengvai juos pagydyti arba sužeisti. Tačiau iš tiesų šiuo atveju *aš* niekuo dėtas, esu viso labo jų veidrodis, atspindys, projekcija.

Prieš įžengdami į antrą gyvenimo pusę, išmokstame skirti tikrąjį Aš nuo savo atspindžio kituose. Tai padeda nesureikšminti įžeidimų ir pagyrimų. Retas kuris geba ramiai ir objektyviai skirti viena nuo kito anksčiau, nei įžengia į šestą dešimtį. Todėl mums taip reikia tikrų senolių, – tik jiems turime būti dėkingi, kad išmokstame matyti ir pajėgiame ignoruoti veidrodinius vieni kitų atspindžius.

Kiekvienas iš kito pasiimame, ko mums reikia, gauname, ko norime, ir atmetame tai, kas mums nepatinka. Nepriimkite pirminės žmogaus nuomonės apie

jus už gryną pinigą. Vienintelis galutinis ir prasmingas klausimas yra: „Ar tai teisinga?“, o ne: „Kas / kada / kur tai pasakė?“, „Ar tai Biblijos / popiežiaus / prezidento žodžiai?“, „Ar man tai patinka?“ Vienintelis prasmingas ir naudingas yra šis paprastas klausimas: „Ar tai objektyvi tiesa?“

Antroje gyvenimo pusėje pamažu pasitraukiama iš šios besisukančių ir save atspindinčių veidrodžių karalystės. Tai pasiseka, jei turite bent *vieną tikrą savo atspindį*, bent vieną mylintį, sąžiningą draugą, kuris padėtų jums tvirtai jaustis, – tai gali būti ir besąlygiškai priimantis Draugo žvilgsnis. Turite būtinai rasti vieną tikrą veidrodį, kuris parodytų vidinį ir neabejotinai dievišką jūsų atvaizdą. Štai kodėl artimos bendrystės momentai dažnai būna nuostabus vienas kito atspindėjimo ir abipusio priėmimo laikas, o toks intymumas stebuklingai gydo. Jei manote, jog sugebate teisingai save atspindėti, apsigauunate – tai pirmos gyvenimo pusės iliuzija. Brandus pavienių asmenų dvasingumas neįmanomas be sielos draugų, mokytojų, nuodėmklausių, patarėjų ir dvasios vadovų, o kalbant apie bendruomenes ir institucijas – be pranašų ir tiesos skelbėjų.

Mano pranciškoniškosios šeimos sesuo šv. Klara Asyžietė (1194–1253), regis, buvo pamėgusi veidrodžio įvaizdį, jį labai dažnai pasitelkdavo kalbėdama apie dvasinį gyvenimą. Ne kartą įvairiomis aplinkybėmis ji patarė seserims: „Atsistokite priešais veidrodį“,

„Atspindėkite Šviesą“, „Kiekvieną dieną žvelkite į [tobulos meilės] veidrodį.“ Ji aiškiai suprato, kad *dvasinės dovanos yra ne kas kita kaip atspindėtos dovanos*. Šv. Klara aštuoniais šimtais metų aplenkė Heinzo Kohuto savasties psichologiją ir šiuolaikinę veidrodinių neuronų teoriją. *Mistikai dažnai intuityviai nujaučia tai, ką mokslininkai vėliau įrodo esant tiesą.*

Mes iš tiesų atrandame save vieni kituose ir tik tada, jei mūsų akys neiškraipo vaizdo, galime atspindėti kitus žmones laisvai, teisingai ir širdingai. Jėzus dvylika amžių prieš šv. Klarą skelbė: „Kūno žiburys yra akis. Todėl jei tavo akis sveika, visam tavo kūnui bus šviesu“ (Mt 6, 22). Visa esmė – tinkamai ir teisingai žvelgti į pasaulį, to mokomės beveik visą gyvenimą.

Kai pasiekiamo antrą gyvenimo pusę, kitų žavesys nebetenka mums galios – tas pats pasakytina apie bandymą mus kontroliuoti arba įžeidimus. Antrosios amžiaus pusės žmonės išsivaduoja iš poreikių, jiems daug ko *nebereikia*. Jaunystėje ekstaziškas, o vėliau brandus ir neiškreipiantis santykis su aplinka leido man suprasti tai, kas buvo svarbu ir ką pajėgiau tuomet suprasti, – tai buvo pasirengimas stoti priešais gailestingą Dievo Veidrodį, kuris ne kartą leido man pažvelgti į save, įžvelgti save tiek, kiek buvo įmanoma, ir tuo džiaugtis. Daug kartų esu klydęs darbe ir bendraudamas su kitais žmonėmis, ne kartą pristigau emocinės ir fizinės stiprybės, patyriau fizinių negalių, tačiau nupuolus mane visada vėl išmesdavo aukštyn, tarsi būčiau šokinėjęs

ant batuto. Niekas niekada nesibaigdavo kritimu – po jo sekdamo šuolis aukštyn!

Dievas žino, kad mes visi nupuolame. Įvykiai, kuriuos išpučiame iki „katastrofos“, Dievui tėra įprastas rūpestis, išstinkantis Jį bent 6 milijardus kartų per dieną. Po kiekvienos mūsų nesėkmės Dievas, tikėtina, sako: „O, tai puiki galimybė! Pažiūrėkime, ką galime padaryti!“ Jeigu iki šiol mums sekėsi ir užsiauginome išpuikusį ego, Dievas greičiausiai sako: „Na, iš to neišeis nieko nauja ar gera!“ Skirtingai nei sėkmė, nesėkmė ir kančia sulygina žmones. Suartina bendrystę ir solidarumą, o ne mūsų puikybę ir pranašumą. Pakenka palyginti įsipareigojimą vienas kitam, pasauliui ir tiesai, išpažįstant „linksma, plojančią katučių religiją“, ir gilų solidarumą, kurį išgyvena šeima arba slaugos ligoninės darbuotojai mirties akivaizdoje. Išgyvenant skausmą, patiriama daug nuostabesnė bendrystė, nei išgyvenant džiaugsmą, kuris dažnai būna paviršutinis ir trumpalaikis. Skausmas taip lengvai nepraeina, todėl, skirtingai nei laimė, jis atveria duris į nesumeluotą ilgalaikę bendrystę.

Evangelija genialiai sutalpina problemą į sprendimą. Krisdami stojamės. Klupdami randame. Mirdami prisikeliame. Plaustas tampa krantu. Maža mūsų savastis sunkiai sugeba tai įžvelgti, nes per daug saviimi abejoja, yra pernelyg trapi ir nepermato giliau šio pasaulio tragizmo. Trumpai gyvendama, ji neturi galimybės pamatyti Didžiosios Mozaikos visumos. Tad

nenuostabu, kad nusižudo tiek daug jaunų žmonių. Štai kodėl reikalingi senoliai ir žmonės, galintys teisingai ir iš esmės atspindėti gyvenimą. Artimas Aš ir Tu santykis yra pats geriausias veidrodis, todėl mums pakanka drąsos jo nevengti, tačiau jauni žmonės, manau, to neįvertina, todėl yra labai pažeidžiami.

Krisdami pagauname gilųjį Dievo žvilgsnį, atrandame visa apvainikuojantį Aš–Tu santykį, kuris visada yra apglėbiantis ir pilnas užuojautos, antraip jis nebūtų dieviškas. Kaip ir bet kuris kitas veidrodis, Dievo žvilgsnis atspindi mus pačius – be jokių vertinimų ir iškraipymų, jis nieko neatima ir neprideda. Toks *tobulas žvilgsnis* mus perkeičia. Visą gyvenimą laukiame ir ilgamės, kad mus besąlygiškai priimtų tokius, kokie esame. Visa, ką galime, – kasdien priimti mylintį Dievo žvilgsnį ir į jį atsakyti. Tai išlaisvina mus ir neša sunkiai nusakomą laimę. Visa žinančiam Dievui nesunku integruoti, priimti ir viską atleisti. Patyrę tobulą Jo žvilgsnį, pajėgiame taip pat palankiai žvelgti į kitus, kurie lygiai taip pat to ilgisi. Nebekyla klausimas: „Ar jis to nusipelnė?“ Mes taip pat apdovanoti visiškai nepelnytai.

Atminkite vieną dalyką: niekas, išskyrus jus patį, negali sukliudyti jūsų kelionės į antrą gyvenimo pusę. Ši kelionė gali neįvykti tik dėl drąsos, kantrybės ir vaizduotės stokos. Tik nuo jūsų priklauso, ar į ją leisitės. Esu įsitikinęs: ji neįvyks, jei pirmoje kelionėje nepatirsite sunkumų. Todėl negaiškite laiko, skųsda-

miesi prastais tėvais, dejuodami dėl prarasto darbo, nutrūkusių santykių, fizinės negalios, lytinės tapatybės, nepritekliaus ar net dėl tragiškų kokio nors piktnaudžiavimo pasekmių. *Šioje kelionėje skausmas yra neišvengiamas.* Jei vis dar nepasiekėte antros gyvenimo pusės, vadinasi, *jūs* to nenorite. Dievas visada suteikia jums tai, ko iš tiesų norime ir trokštame. Tad troškite, giliai viduje troškite savęs, Dievo, troškite visko, kas gera, teisinga ir gražu.

Ištuštėjama tam, kad būtų sklidinai pripildyta.

Dievas, kaip ir gamta, nemėgsta tuštumos ir skuba ją pripildyti.

Epilogas

Thomo Mertonso eilėraščių meditacija

Thomas Mertonas, cistersų vienuolis, tragiškai žuvęs 1968 m., tapo svarbiausiu mano mokytoju ir įkvėpėju, kai 1958 m. seminarijos bibliotekoje perskaičiau ką tik išleistą jo knygą *Jonos ženklas*. Maloniai pakvietus abatui, pirmą kartą vienatvės rekolekcijų laiką, kuris sutapo su velykiniu 1958 m. laikotarpiu, praleidau Getsemanės (Kentukio valstija) vienuolyne, kuriame gyveno ir T. Mertonas. Jį patį akimirksniū mačiau tik vienintelį kartą, kai 1961 m. birželį seminarijos baigimo dieną su tėvais lankiausi vienuolyne. Nebūčiau galėjęs nė pagalvoti, kad T. Mertonas netrukus mirs, taip pat neįsivaizdavau, kokią ilgalaikę įtaką jis padarys daugeliui žmonių visame pasaulyje, įskaitant mane.

Mano nuomone, Thomas Mertonas yra bene žymiausias XX a. amerikietis katalikas, minėtinas greta Dorothy Day. Jo, kaip ir kiekvieno mūsų, gyvenimas yra didaktinė alegorija ir paradoksas, tačiau T. Mertonas

gebėjo taip aprašyti savo vidinio gyvenimo su Dievu patirtį, kad ne vienas tai skaitantis išgyvena kažką slėpiną. Savo populiariausioje knygoje *Septynaukštis kalnas* jis aprašo pirmos gyvenimo pusės patirtį. Nuo 1948 m., kai pasirodė ši tikėjimo autobiografija, ji ne kartą buvo išleista pakartotinai. Ši knyga žavi aistringumu, poetiškumu, atradimais ir modernaus žmogaus išgyvenama ekstaze, visgi joje ganėtinai ryšku dualistinis mąstymas. Eilėraštyje „Kai romaus mokinio siela“⁶⁹, kurį T. Mertonas parašė dešimčia metų vėliau, atpažįstame jau į antrą gyvenimo pusę spėjusio įžengti žmogaus bruožus, nors autorius tuomet buvo vos įpusėjęs penktą dešimtį.

Šis eilėraštis man prakalbo patį pirmą kartą, kai 1985 m. jį perskaičiau atsiskyrėliškame T. Mertono būste. Manau, šis kūrinys tinka bendros mūsų kelionės pabaigai. Jame juntama laisvė galbūt yra tas kelionės tikslas, kurį, tikiuosi, pasieksite tolimesnėje savo kelionėje. Siūlau pagal jį parašytą savo meditaciją, prie kurios vis galite grįžti, kad suprastumėte, kaip toli esate nukeliavę.

*Kai siela nurimsta,
kai nebereikalingi autoritetai, kolektyvas, kai nelieka poreikio ką nors mėgdžioti, kai galite būti Tikruoju Savimi,*

⁶⁹ Thomas Merton, „When in the Soul of the Serene Disciple“, in: *Collected Poems*, New York: New Directions, 1977, p. 279.

padėję daug pastangų išsiaiškinti, kas esate ar turėtumėte būti, nuolat patirdami pažeminimą grumtinėse su šešėliu, praradę garantijas ir nebetekę apsaugos, nepasiteisinus jūsų „išganymo planui“,

kai patiriate skausmą, o geri žmonės, šeima, net draugai priverčia jus stipriai suabejoti savimi, nes jūsų nesupranta, kritikuoja ir net džiaugiasi jūsų klaidomis, vidinis ramybės, vienumos ir kontempliacijos gyvenimas yra vienintelis kelias, vedantis savos žemės ir tikslo link. Niekur kitur neieškokite paramos.

Tai būtinas pažaidos akmuo, ant kurio suklupę liaujamės kabinęsi į pirmos pusės gyvenimą ir atsisakome bet kokio savo įvaizdžio. (Šį perėjimo tašką T. Mertonas vadina „palaimingu“, neabejotinai įžvelgdamas jame neišvengiamą ir gerį nešančią kančią, be kurios siela negali subręsti.)

Nesižvalgykite į priekį ir nesigręžiokite atgal, ieškodami loginių paaiškinimų ir paguodos; nebandykite prisidengti ypatingais, kitiems nežinomais metodais, kuriuos išbandėte ir dabar galėtumėte visiems rekomenduoti! (Mes, pamokslininkai, manome privalantys tą daryti.) Beveik dėl nieko nesame tikri – belieka nuogas tikėjimas.

Neliko nieko, ką būtumėte pasiekę ar atradę savo pastangomis ar pasitelkę įžvalgą. Atsidūrėte ten, kur visa buvo jums pateikta, – jūsų pastangos atsidurti „ten“ nieko nereiškia. (Kitaip tariant, tai reiškia viską, bet ne tai, ko tikėjotės!) Toks Dievas kelia nusivylimą,

bent tiems, kurie iki šiol bandė Juo „naudotis“. Nebeturime ko reikalauti. Dievo nepasisavinsite norėdami įtvirtinti savo ego, moralės principus, pranašumą ar bandydami disponuoti informacija. Tai šv. Kryžiaus Jono ir mistikų nada, tai Jėzus ant kryžiaus. Visgi tai ramybe alsuojantis niekas, spindinti tamsa, nors įvardijama kaip „sielvartas“.

Pasiekę antrą dvasinio gyvenimo pusę, užuot rinkęsi, leidžiamės vadovaujami, mokomi ir vedami – tai atveda iki „pasirinkimų be pasirinkimų“. Tai dalykai, kurių negalite padaryti, nes tapote tu, kuo tapote, dalykai, kurių nereikia daryti, nes tai paprasčiausiai ne jūsų reikalas, ir dalykai, kuriuos privalote padaryti, nes tai jūsų likimas ir giliausias troškimas. Pinigai, sėkmė ar kitų pritarimas liovėsi buvę paskata. Jūs jau šokate sakralųjį šokį.

Dabar jūsų ypatingumas pasireiškia tuo, kad esate visiškai paprastas, atsisakęs bet kokių „pasirinkimų“, jums neberūpi tai, kas buvo svarbu pirmoje gyvenimo pusėje. Jums nebereikia jokių „vizijų“ – esate laimingi dalyvaudami Dievo jums skirtoje vizijoje. Taip nuostabios svajonės ir svajotojas, koks buvote ankstyvaisiais savo gyvenimo metais, pavirsta Kažkieno Kito svajone mums. Anksčiau sėdėję prie vairo, tampame laimingais keleiviais, kuriems leidžiama, reikalui esant, patarti Vairuotojui. Nuo šiol esame „romūs mokiniai“, apsigyvenę savo sieloje, tačiau paradoksaliu būdu gyvenantys Dievo prote ir širdyje ir šokantys didįjį visuotinį šokį.

Amen, Aleliuja!

Literatūros sąrašas

- Armstrong, Karen. *The Bible: The Biography*. London: Atlantic Books, 2007.
- Becker, Ernest. *The Denial of Death*. New York: Free Press, 1973.
- Bly, Robert. *The Sibling Society*. Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1996.
- Bourgeault, Cynthia. *Centering Prayer and Inner Awakening*. Cambridge, Mass.: Cowley, 2004.
- Buhlmann, Walbert. *The Coming of the Third Church*. Maryknoll, N.Y.: Orbis, 1980.
- Butcher, Carmen Acevedo. *The Cloud of Unknowing with the Book of Privy Council: A New Translation*. Boston: Shambhala, 2009.
- Campbell, Joseph (ed.). *The Portable Jung*. New York: Penguin, 1971.
- Chodron, Pema. *Start Where You Are: A Guide to Compassionate Living*. Boston: Shambhala, 2001.
- Chodron, Pema. *Comfortable with Uncertainty: 108 Teachings*. Boston: Shambhala, 2006.
- Eberle, Scott. *The Final Crossing*. Big Pine, Calif.: Lost Borders Press, 2006.
- Fowler, James. *Stages of Faith: The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning*. San Francisco: Harper San Francisco, 1995.
- Frankl, Viktor. *Man's Search for Meaning*. New York: Washington Square Press, 1984.

- Freeman, Laurence. *Jesus: The Teacher Within*. New York: Continuum International, 2000.
- Girard, Rene. *The Girard Reader*. (J. Williams, ed.). New York: Crossroad, 1996.
- Goleman, Daniel. *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books, 1997.
- Grant, Robert. *The Way of the Wound: A Spirituality of Trauma and Transformation*. Burlingame, Calif.: private publisher, 1998.
- Gulley, Philip, and Mulholland James. *If Grace Is True: Why God Will Save Every Person*. San Francisco: Harper San Francisco, 2003.
- Gunn, Robert Jingen. *Journeys into Emptiness: Dogen, Merton, Jung and the Quest for Transformation*. New York: Paulist Press, 2000.
- Hagberg, Janet. *Real Power: The Stages of Personal Power in Organizations*. Minneapolis, Minn.: Winston, 1984.
- Hanna, Charles Bartruff. *The Face of the Deep: The Religious Ideas of C. G. Jung*. Philadelphia: Westminster Press, 1967.
- Hart, Tobin. *From Information to Transformation: Education for the Evolution of Consciousness*. New York: Lang, 2001.
- Hillman, James. *The Soul's Code: In Search of Character and Calling*. New York: Warner Books, 1996.
- Hollis, James. *The Middle Passage: From Misery to Meaning in Midlife*. Toronto: Inner City Books, 1993.
- Hollis, James. *Finding Meaning in the Second Half of Life: How to Finally, Really Grow Up*. New York: Gotham Books, 2006.
- Inchausti, Robert. *Subversive Orthodoxy: Outlaws, Revolutionaries, and Christians in Disguise*. Grand Rapids, Mich.: Brazos Press, 2005.
- James, William. *The Varieties of Religious Experience*. New York: Random House, 1999. (Originally published 1902.)
- Johnson, Robert. *Transformation: Understanding the Three Levels of Masculine Consciousness*. San Francisco: Harper San Francisco, 1991.
- Johnson, Robert. *Inner Gold: Understanding Psychological Projection*. Kihei, Hawaii: Koa Books, 2008.

- Johnston, William. „*Arise, My Love...*“: *Mysticism for a New Era*. Maryknoll, N.Y.: Orbis, 2008.
- Julian of Norwich. (E. Colledge and J. Walsh, trans.). *Julian of Norwich: Showings (Classics of Western Spirituality)*. New York: Paulist Press, 1977.
- Jung, Carl G. *The Collected Works of C. G. Jung*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1980.
- Katie, Byron. *Loving What Is: Four Questions That Can Change Your Life*. New York: Three Rivers Press, 2002.
- Katie, Byron. *A Thousand Names for Joy: Living in Harmony with the Way Things Are*. New York: Harmony, 2007.
- Kegan, Robert. *In over Our Heads: The Mental Demands of Modern Life*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1994.
- Kelsey, Morton. *Discernment: A Study in Ecstasy and Evil*. New York: Paulist Press, 1978.
- Lane, Belden. *The Solace of Fierce Landscapes: Exploring Desert and Mountain Spirituality*. New York: Oxford University Press, 1998.
- Levinson, Daniel. *The Season of a Man's Life*. New York: Knopf, 1978.
- Loy, David. *Nonduality: A Study in Comparative Philosophy*. New Haven, Conn.: Yale University Press, 1988.
- Marion, Jim. *Putting on the Mind of Christ: The Inner Work of Spirituality*. Charlottesville, Va.: Hampton Roads, 2000.
- Matthew, Iain. *The Impact of God: Soundings from St. John of the Cross*. London: Hodder and Stoughton, 1995.
- McColman, Carl. *The Big Book of Christian Mysticism: The Essential Guide to Contemplative Spirituality*. Charlottesville, Va.: Hampton Roads, 2010.
- McLaren, Brian. *A Generous Orthodoxy*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 2004.
- McLaren, Brian. *A New Kind of Christianity: Ten Questions That Are Transforming the Faith*. New York: HarperCollins, 2010.
- Miller, William. *Make Friends with Your Shadow: How to Accept and Use Positively the Negative Side of Your Personality*. Minneapolis, Minn.: Augsburg, 1981.

- Miller, William. *Your Golden Shadow: Discovering and Fulfilling Your Undeveloped Self*. San Francisco: Harper San Francisco, 1989.
- Moore, Robert. *Facing the Dragon: Confronting Personal and Spiritual Grandiosity*. Wilmette, Ill: Chiron, 2003.
- Murphy, Desmond. *A Return to Spirit After the Mythic Church*. New York: Crossroad, 1997.
- Naranjo, Claudio. *The Divine Child and the Hero: Inner Meaning in Children's Literature*. Nevada City, Calif.: Gateways, 1999.
- Needleman, Jacob. *Time and Soul: Where Has All the Meaningful Time Gone—and Can We Get It Back?* San Francisco: Berrett-Koehler, 2003.
- Newberg, Andrew. *Why We Believe What We Believe: Uncovering Our Biological Need for Meaning, Spirituality, and Truth*. New York: Free Press, 2006.
- O'Murchu, Diarmuid. *Quantum Theology*. New York: Crossroad, 1997.
- Palmer, Parker. *A Hidden Wholeness*. San Francisco: Jossey-Bass, 2004.
- Panikkar, Raimon. *A Dwelling Place for Wisdom*. Louisville, Ky.: Westminster/John Knox Press, 1993.
- Panikkar, Raimon. *Christophany: The Fullness of Man*. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2004.
- Pearce, Joseph Chilton. *Spiritual Initiation and the Breakthrough of Consciousness*. Rochester, Vt.: Park Street Press, 1981.
- Pearson, Carol. *The Hero Within: Six Archetypes We Live By*. New York: Harper & Row, 1986.
- Plotkin, Bill. *Soulcraft: Crossing into Mysteries of Nature and Psyche*. Novato, CA: New World Library, 2003.
- Plotkin, Bill. *Nature and the Human Soul: Cultivating Wholeness and Community in a Fragmented World*. Novato, CA: New World Library, 2008.
- Smith, Cyprian. *The Way of Paradox*. London: Darton, Longman and Todd, 2004.

- Smith, Huston. *Forgotten Truth*. San Francisco: Harper San Francisco, 1976.
- St. John of the Cross. *Living Flame of Love*. (E. Peers, ed. and trans.). New York: Triumph Books, 1991.
- Stein, Murray. *In Midlife: A Jungian Perspective*. Dallas, Tex.: Spring Publications, 1994.
- Tarnas, Richard. *The Passion of the Western Mind: Understanding the Ideas That Have Shaped Our World View*. New York: Ballantine Books, 1991.
- Taylor, Charles. *A Secular Age*. Cambridge, Mass.: Belknap Harvard, 2007.
- Toolan, David. *At Home in the Cosmos*. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2003.
- Tracy, David. *Blessed Rage for Order: The New Pluralism in Theology*. New York: Seabury Press, 1979.
- Tugwell, Simon. *Ways of Imperfection: An Exploration of Christian Spirituality*. Springfield, Ill.: Templegate, 1985.
- Underbill, Evelyn. *The Ways of the Spirit*. New York: Crossroad, 1993.
- Watts, Alan. *Behold the Spirit: A Study in the Necessity of Mystical Religion*. New York: Vintage Books, 1972.
- Whyte, David. *The Three Marriages: Reimagining Work, Self and Relationship*. New York: Riverhead Books, 2009.
- Wilber, Ken. *The Essential Ken Wilber: An Introductory Reader*. Boston: Shambhala, 1998.
- Wilber, Ken. *The Simple Feeling of Being: Embracing Your True Nature*. Boston: Shambhala, 2004.
- Wilber, Ken. *Integral Spirituality: A Startling New Role for Religion in the Modern and Postmodern World*. Boston: Shambhala, 2006.
- Wilber, Ken, Engler Jack, and Brown Daniel. *Transformations of Consciousness: Conventional and Contemplative Perspectives on Development*. Boston: New Science Library, 1986.
- Xavier, N. S. *The Two Faces of Religion: A Psychiatrist's View*. Tuscaloosa, Ala.: Portals, 1987.

Rohr, Richard

Ro-63 Kristi aukštyn: dvasinė branda antrojoje gyvenimo pusėje / Richard Rohr; [iš anglų kalbos vertė Asta Leskauskaitė]. – Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2015. – 224 p.

Bibliogr.: p. 219-223

ISBN 978-9955-29-290-6

R. Rohro knygoje *Kristi aukštyn* kalbama apie skirtingus jaunystėje ir brandžiam amžiuje keliamus tikslus ir uždavinius, apie jaunystės kulto apimtos visuomenės „užmirštą“ gebėjimą senti, plėtojama gyvenimo, kaip dvasinės kelionės, tema.

UDK 159.922.6+159.942-053.8

Richard Rohr

KRISTI AUKŠTYN

Dvasinė branda antrojoje gyvenimo pusėje

Redaktorė Vaida Tunaitienė

Viršelio dailininkas Romualdas Balinskas

Tiražas 1500 egz.

UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“, Pylimo g. 27/14, 01309 Vilnius

Spausdino AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, 05120 Vilnius

www.spauda.com

Daugelis žmonių antrąją gyvenimo pusę sieja su senėjimu, sveikatos problemomis, vienišumu, baigta karjera, įtakos praradimu. Nemenkindamas senatvės keliamų iššūkių, Richardas Rohras teigia, kad senatvė – tai ne vien praradimai. Priešingai, vyresniems žmonėms atsiveria gilūs, paprasti ir slėpiningi dalykai, kurių nesugebama suvokti jaunystėje. Autorius kviečia atrasti senėjimo dovaną, išvelgti patirties vertę ir suprasti skirtingus dviejų gyvenimo pusių tikslus.

Knyga *Kristi aukštyn* – pirmoji lietuvių skaitytojų pažintis su pranciškonų kunigu Richardu Rohru, kurį išgarsino įvairiose Europos ir Azijos šalyse, Australijoje ir Pietų Afrikoje skaitomos paskaitos Šventojo Rašto, politikos, gamtosaugos, pranciškoniškojo dvasingumo, tarpreliginio dialogo temomis. Be to, R. Rohras parašė apie 20 knygų, kurios, išverstos į daugelį kalbų, mielai skaitomos visame pasaulyje.

KATALIKŲ PASAULIO LEIDINIAI

KNYGYNAI

Šventaragio g. 4
Vilnius

Pranciškonų g. 3/6
Vilnius

ISBN 978-9955-29-290-6

